

ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КРИВОРІЗЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

Єлизавета Кучерган

КОМУНІКАЦІЯ У СФЕРІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

(конспекти лекцій, електронне видання)

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

КОМУНІКАЦІЯ У СФЕРІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

(конспекти лекцій, електронне видання)

**Кривий Ріг
2024**

УДК 305: 159.98 (075.8)

**Рекомендовано до використання в освітньому процесі
Науково-методичною радою
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
(Протокол № 6 від 26.01.2024 року)**

Рецензенти:

КОРОЛЬ А. М. – доцент кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету, кандидат педагогічних наук, доцент

ПАВЛИШ Т.Г. – доцент кафедри спеціальних дисциплін та професійної підготовки факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук

Кучерган Є. В. Комунікація у сфері гендерної рівності : конспекти лекцій. Кривий Ріг : Криворізький навчально-науковий інститут, 2024. 143 с.

У конспектах лекцій розкривається суть забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя, включно з наукою та освітою, що є важливою передумовою становлення України, як демократичної держави в загальноєвропейському контексті.

Конспекти лекцій підготовлені відповідно до програми навчальної дисципліни «Комунікація у сфері гендерної рівності», з урахуванням кредитно-модульної системи навчання у ЗВО зі специфічними умовами навчання. Конспективна форма змісту навчального матеріалу спрямована на викладення фундаментального та узагальнюючого курсу, який дозволить здобувачам вищої освіти системно і якісно оволодіти знаннями з гендерно-збалансованої комунікації для виконання завдань у сфері права з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави.

УДК 305 : 159.98 (075.8)

Криворізький навчально-науковий інститут
Є. В Кучерган. 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
Конспект лекції з теми № 1. КОМУНІКАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ, ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА.....	7
Конспект лекції з теми № 2. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У КОМУНІКАЦІЯХ, ІСТОРІЯ МОДЕЛЮВАННЯ ПОНЯТЬ.....	24
Конспект лекції з теми № 3. СТИЛІ ГЕНДЕРНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗА ЯКОСТЯМИ ОСОБИСТОСТІ.....	45
Конспект лекції з теми № 4. ПОСИЛЕННЯ ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ НЕВЕРБАЛЬНИМИ ЗАСОБАМИ СПІЛКУВАННЯ.....	68
Конспект лекції з теми № 5. ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ ВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	88
Конспект лекції з теми № 6. СІМЕЙНО-ГЕНДЕРНИЙ КОНФЛІКТ, ЯК НЕУЗГОДЖЕНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-РОЛЬОВИХ МОДЕЛЕЙ.....	105
Конспект лекції з теми № 7. ВИРОБНИЧО-ГЕНДЕРНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ ЯКОСТІ ЖІНКИ.....	123

ПЕРЕДМОВА

У вересні 2020 року Україна отримала офіційний статус учасника Біарріцького партнерства, започаткованого країнами G7 25 серпня 2019 року з метою посилення підзвітності та консолідації міжнародних зусиль для досягнення гендерної рівності. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя, включно з наукою та освітою, що є важливою передумовою становлення України, як демократичної країни в загальноєвропейському контексті.

Конституція України закріплює рівні права чоловіків і жінок, а прийнятий у 2005 році Закон «Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок» визначає принципи та інструменти забезпечення рівних прав чоловіків і жінок. Основним орієнтиром для розробки гендерно-збалансованої комунікаційної політики у закладах вищої освіти є «Концепція комунікації у сфері гендерної рівності», прийнята розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1128-р.

Тому необхідність викладання цієї дисципліни пов'язана з тим, що вона готує висококваліфікованих фахівців/фахівчинь у галузі права для виконання завдань у сфері права з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави. Формує знання, уміння та навички майбутніх юристів із застосування комунікаційних концепцій у сфері боротьби зі злочинністю та гендерної рівності в практичній діяльності.

Освітня дисципліна «Комунікація у сфері гендерної рівності» є вибірковою в усіх університетах із спеціальними умовами навчання для підготовки юристів, у якій студенти університету навчаються поняттям комунікації в цій сфері та набувають здібностей до застосування та просування гендерної рівності в практичній діяльності. У рамках предметних спеціалізацій формуються компетентності, які забезпечують випускникам ВНЗ необхідний рівень профільної підготовки.

Визначена сфера відноситься до професійної та практичної спрямованості, яка повинна забезпечити формування у випускників ВНЗ

компетентностей, що відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників правоохоронних органів та завданням, які стоять перед юристами на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Автор запропонував структуру опорних конспектів лекцій, які складаються з підготовки структури конспектів лекцій, що, з одного боку, містять базовий і загальний зміст комунікацій у сфері гендерної рівності, а з іншого – допомагають студентам вищих навчальних закладів отримати якісні знання про динамічні процеси соціалізації, як чоловіків, так і жінок починаючи від їх фізіологічних відмінностей, психологічних особливостей, самих процесів соціалізації в рамках побудови правової держави, гармонізації суспільства за допомогою правових законів і спрямування негативних особливостей розвитку соціальних та індивідуальних подій громадян в потрібне правове русло, а також захист з метою встановлення справедливості.

Не виходячи за рамки кредитно-модульної системи, практична спрямованість викладення лекційних матеріалів має на меті поглибити розуміння студентами природи гендерних конфліктів та проблем національної гендерної політики, а також визнати, що вона є невід'ємною частиною розвитку демократичної правової держави. Згодом, усвідомлюючи всі фізіологічні, психологічні та соціальні механізми, сприяти гендерній рівності і розширенню прав та можливостей жінок і чоловіків. Лекції мають надати знання студентам про важливі концепції гендерної рівності, а також механізми захисту прав жінок. Підготовка інструкцій, рекомендацій для студентів щодо спілкування із засобами масової інформації з питань гендерної рівності. З'ясування фізіологічних, психологічних та соціальних особливостей інтелектуального розвитку жінок і чоловіків, надання їм правового захисту в Україні.

Також дані лекції можуть служити підґрунтям подальших розробок науково-практичних рекомендації для широкого кола викладачів і викладачок вищих навчальних закладів із певними вимогами до навчання. Пропонований науково-тематичний огляд показує не тільки природу та особливості

комунікативних стосунків між чоловіками та жінками, а також фундаментальну доцільність соціальної реалізації рівноправності між чоловіками та жінками і, як правило, розкриває механізми усунення дефіциту спілкування між ними, що може сприяти розробці конкретних корекційних програм. як в психолого-педагогічному, так і в правовому полі.

Більш широка мета науково-теоретичних лекцій – заохотити не лише викладачів, а також адміністраторів вищих навчальних закладів, які цікавляться питаннями гендерної комунікації, і рекомендувати логіку вирішення нагальних проблем, що виникають під час організації навчально-виховних процесів, особливо при наданні особистої практичної допомоги, і підтримки студентам, які цього потребують. Усунення конфліктних ситуацій шляхом роз'яснювальної практичної роботи на основі реалізації гендерних прав між чоловіками та жінками на всіх рівнях підготовки в професійній діяльності.

Цикл опорних лекційних матеріалів упорядкований за темами таким чином, що дає можливість допомогти викладачам вищих навчальних закладів у розробці освітніх програм, посібників та рекомендацій для організації успішно-рівноправного гендерного спілкування.

ТЕМА 1. Комунікації гендерної рівності, як основа правового суспільства.

План лекції :

Вступ

1. Концептуальні напрямки державотворення в забезпеченні гендерної рівності.
2. Правове забезпечення рівних гендерних можливостей у сферах суспільного життя в галузі науки та освіти.
3. Прихований та відкритий гендерний дисбаланс українського суспільства і шляхи досягнення гендерної рівності.

Висновки

ВСТУП

Організація сучасного високорозвиненого суспільства зорієнтованого на демократичні принципи та гуманізацію взаємовідношень і утвердження загальнолюдських принципів, а також узагальнених культурних стандартів передбачає удосконалення їх природної основи, що втілює важливе підґрунтя розвитку всього світового суспільства. Одним з найважливіших демократичних, людських принципів є принцип рівності. Визнання того стандарту, що всі люди, незалежно від їх індивідуальних і соціальних особливостей, мають однакові права та свободи з урахуванням особливостей статей. Врахування цієї особливості має становити відповідні цінності, як для окремих людей, так і для націй, що розвиваються. Хоча в окремих випадках саме стать може стати перешкодою для повної реалізації прав людини у суспільстві, адже є деструктивною для повної реалізації відповідного принципу.

Зазначимо, що останнім часом усе більшої актуальності набуває питання гендерної рівності в усіх сферах людської діяльності, де глобальний конструктивний конституційний процес звертає на себе увагу, як такий, що характеризується проголошенням принципів рівності, особливо рівних

можливостей. Особливим у цьому процесі є те, що, окрім таких характеристик як: національної та расової незалежність, питання мови та релігії, соціального походження, політичних переконань – у конституції закріплюється гендерна рівність.

У правовій науці сучасності досить суттєво визнається право, як поєднання прав та обов'язків людини. Під правами людини розуміють право, яке визначається, як оформлена суттєво соціальна цінність, а саме комплексний розвиток, який варіюється наданням пріоритетів, зокрема деяким окремим соціальним групам і націям щодо забезпечення гарантій прав, як людини, так і громадянина. Нарешті можемо пройти процес до визнання прав і свобод усіх людей у всьому світі та особисто кожного.

Тому зауважимо, що категорія гендерна рівність має велике значення для права, а вирішення зазначеної проблеми потребує складних наукових методів для вдосконалення щодо комплексу підходів.

1. Концептуальні напрямки державотворення в забезпеченні гендерної рівності.

Забезпечення гендерної рівності в уявленнях про сучасну державу останнім часом було висвітлено в багатьох концептуальних напрямках, де зазначені поняття визначаються багатьма політичними процесами, які відбуваються всередині держави. Висвітлення гендерної рівності в становленні правової держави відбувається завдяки соціологічним, політологічним та теоретико-правовим дослідженням, що розкриває фундаментальну природу держави, її суттєве значення в сучасному суспільстві.

Теоретичні дослідження держави та права розрізняють *політичну і соціологічну концептуальну спрямованість* побудови та розвитку сучасної держави, які вбирають у себе:

1. Концептуальну спрямованість побудови держави солідарності;
2. Концептуальну спрямованість побудови держави загального добробуту;
3. Концептуальну спрямованість побудови держави плюралістичної

демократії;

4. Концептуальну спрямованість побудови держави на понятті еліт;

5. Концептуальну спрямованість побудови держави на теорії конвергенції;

6. Концептуальну спрямованість побудови держави технократії;

7. Концептуальну спрямованість побудови держави модернізму;

8. Концептуальну спрямованість побудови держави на поняттях національної держави;

9. Концептуальну спрямованість побудови держави на фашистській доктрині;

10. Концептуальну спрямованість побудови держави в поняттях перехідного стану;

11. Концептуальну спрямованість побудови держави теорії глобалізації.

Юридичні концептуальні спрямованості:

12. Концептуальна спрямованість побудови правової держави.

13. Концептуальна спрямованість побудови соціальної держави.

Таким чином, держава, як система гендерної рівності знаходиться в центрі уваги різноманітних соціальних наукових досліджень. Тому необхідно не лише розглянути правове поняття держави, а й заглибитися в окремі соціологічні та політичні теорії, які враховують гендерну рівність.

1. Концептуальна спрямованість побудови держави солідарності в своїй основі розглядає ідею, в якій держава має забезпечити соціальну солідарність і досягнення узгодженості та консенсусу, закладаючи основи збігу зацікавленості в потребах усіх соціально обумовлених класів. Зазначена ідея класових протиріч нівелюється, і боротьба як революційна форма суспільного розвитку відкидається.

За цим напрямком гендерна рівність може бути забезпечена етикою солідарності, як усіх людей, так і жінок, що і може виступати цементуючою основою єдності в формі братерства, а не проявами панівних меншин з егоїстичною формою поведінки. Перша Всеукраїнська конференція даної організації жінок відбулася в 1994 році та ознаменувала початок якісно нового

етапу руху за гендерну справедливість у спільній роботі над розробкою стратегій захисту інтересів жінок.

2. Концептуальна спрямованість побудови держави загального добробуту базується на ідеях постійної, досить активної участі держави в економічному житті, що є доволі виразним оздоровленням соціальної хвороби, яка переслідує суспільство шляхом урівноваження класових негараздів. У даному випадку держава розглядається як надклас, що втратив колишнє класове ядро шляхом запровадження прогресивного оподаткування, організації перерозподілу національних благ, як доходів населення та надання соціальних послуг, щоб забезпечити належний рівень життя кожній людині.

Названа концептуальна спрямованість побудови державності стверджує, що моделювання державності щодо гендерної рівності не враховують і не відстоюють необхідність зазначеного підходу, який об'єднує феміністичний і традиційний підходи до проблем гендерної рівності, поєднуючи сильні сторони кожного з них, що показує про неможливість інтегрувати, а необхідність ураховувати закони про дискримінацію.

3. Концептуальна спрямованість побудови держави плюралістичної демократії вбирає у себе гарантії, що всяка політична сила та організація спирається на різні інструменти влади, захищаючи права людини, гарантується примусовим розрахунком виконання волі меншості, підтримуючи вільну конкуренцію, повністю гарантується свобода думки, вибору кожного, свобода об'єднання, право на опозицію та конфлікт у політичному полі.

Шиллер, як яскравий представник цього напрямку вважав, що шляхом компромісних рішень можливо знайти будь-який вихід із будь-якої ситуації, тому для забезпечення реалізації рівності між обома полами необхідно ігнорувати визнання «чоловічої» норми загальною та ввести в законодавство поняття «відповідальність» і «рівність обов'язків». Необхідно вводити в систему сферу, в якій утверджуються, як права, так і свободи чоловіка та жінки.

4. Концептуальна спрямованість побудови держави на понятті еліт базується на тому, що контролювати суспільні справи мають еліти, які

формується шляхом виключення тих, хто досяг найбільших успіхів у роботі в трьох основних сферах суспільного життя: політиці, економіці та наукових знаннях.

5. Концептуальна спрямованість побудови держави на теорії конвергенції, що означає зближення або сходження компромісів, де всі відмінності поміж капіталістами, як протилежності соціалістам, нівелюється та зникає в умовах науково-технічної революції, які запозичують позитивні характеристики, як системи одна в одній, щоб зблизитися, утворюючи «інтегроване постіндустріальне розвинене суспільство». Відповідно до теорії, у майбутньому влада в конвергентних суспільствах утратить свій ієрархічний характер, а соціально-політичне забарвлення та лідерство перейме особливий прошарок, який виникне під час НТР (науково-технічної революції) – менеджери.

6. Концептуальна спрямованість побудови держави технократії, яка базується на ідеях відповідної влади, заснованої на знаннях і здібностях. У індустріальних суспільствах, прошарок технічних фахівців формується на виробництві, тому влада має бути передана державному управлінню та вищим бюрократам з відповідними знаннями.

7. Концептуальна спрямованість побудови держави модернізму її сутність полягає в тому, що соціально-політичний та економічний ріст спільних для західної політології та соціології, яка описує перехід від стабільних традиційних суспільств до сучасних індустріальних і постіндустріальних суспільств, що постійно змінюються.

Розвиток жінки зародився внаслідок зміни поглядів та розглядається, як удосконалення її ролі відносно суспільства стосовно його модернізації. В даній теорії підвищення гендерної рівності та прав жінок являє собою стрижневе утворення на принципах справедливості та чесності.

8. Концептуальна спрямованість побудови держави на поняттях національної держави пов'язано з націоналізмом, досить критичними уявленнями про національну винятковість деяких держав на відмінну від останніх.

9. Концептуальна спрямованість побудови держави на фашистській доктрині вибудовується, як плановий вид політичної системи, з ненормальними культурами осіб, милітаризмом, тоталітаризмом, ідеєю імперіалізму та єдності, а також нацією. Побудова суспільства характеризується, як мобілізація в жорстоке придушення ворогів, опозиція, ідея вічної війни та панування.

10. Концептуальна спрямованість побудови держави в поняттях перехідного стану від тоталітарної до демократичної влади, носять тимчасовий характер, мають державні права, які виникали в ході національно-визвольних воєн самостійних народів, що ґрунтувалися на різних видах трудових відносин, які в майбутньому мають визначитись з капіталізмом чи соціалізмом.

11. Концептуальна спрямованість побудови держави на теорії глобалізації привертає до себе увагу перш за все тим, що держави територіально об'єднуються між собою, ігнорують кордони, які раніше складали суттєві перепони у взаємовідносинах націй та інтеграції національних культур і національних цінностей. До сьогодні саме західна цивілізація є зразком розвитку економіки та технологічних процесів, взірцем для всіх країн світу, і інші країни, приєднуючись, мають наслідувати цей приклад.

Хоча побудова єдиної держави є міфом, можливо, недосяжним ідеалом, оскільки людство вірить, що побудувати глобальне світове суспільство у формі світової єдиної держави можливо лише за умови, якщо всі суспільства на землі усвідомлять необхідність її створення, але подолання негативних явищ, а саме: соціальні конфлікти та тероризм, залишаються вагомим проблемою, але в той же час, благо людства вимагає об'єднання спільних зусиль для вирішення глобальних проблем. Ідея національної конвергенції та взаємовпливу різних суспільних систем є слушною.

Останнім часом на початку третього тисячоліття держави з соціально-правовими характеристиками в управлінні змінили свої характеристики на демократично-ліберальні основи вирішення проблем розвитку. Їх конституційною моделлю розвитку став шлях спрямований на демократизацію, соціально справедливої та правової державності.

12. Концептуальна спрямованість побудови правової держави, де найважливішими правовими поняттями державознавства є теорії права, яке базується на поняттях конституційної державності та соціально справедливої держави.

Поняття правової держави розвивалося із системи уявлень про правову державу. Принцип державності полягає в тому, що як людина повинна бути відповідальною за державу, так і держава перед нею. За структурою права держава, як форма правління з розвиненим громадським суспільством відповідає організаційній діяльності влади, яка ґрунтується на верховенстві права, визнанні та гарантуванні прав і свобод особистості людини, принципах взаємодії, відповідальності у взаємовідносинах держави і особи, дотримання справжнього поділу влади, їх ефективної взаємодії та взаємоконтролю.

Концептуальні основи правової держави, перш за все, забезпечуються беззаперечним конституційним порядком, із якого виділяють основні ознаки та поняття правової держави: по-перше, верховенство права, як правовий захист усіх державних установ від чийось свавільних рішень; по-друге, використовується принцип розподілу влади на три гілки: законодавча, виконавча та судова, які функціонують самостійно та незалежно із взаємною відповідальністю держав і осіб з уніфікацією національних прав.

13. Концептуальна спрямованість побудови соціальної держави започатковується в кожній країні та встановлюється з часом гарантування прожиткового мінімуму для всіх своїх громадян, за якою згодом слідує державне зобов'язання надати адекватний рівень для всіх своїх громадян. Слід також зазначити, що орієнтація державної політики на соціальне збалансування є складним процесом, оскільки вимагає врахування суперечливих і майже взаємовиключних факторів. Держави загального добробуту мають урівноважувати соціальні невідповідності та нерівності.

Можливості влади над матеріальними речами є умовами свободи для всіх, засновані на соціальних принципах формування держави із соціальним устроєм є не лише економічним і політичним процесом, але також вимагають

витоків «людського» виміру, це також визначає моральний процес справедливості. Таким чином, держава добробуту визначається як кінцевий результат сумісної співпраці, що забезпечує прогрес соціального розвитку:

1. За умови відповідної демократичності.
2. Високих моральних рівнів усіх людей, а особливо державних службовців.
3. Сильної економіки, що дає можливість розподілу доходів без негативних впливів на власників виробництва.
4. Економіка, яка зорієнтована на задоволення потреб людей і проявляється в різноманітних формах власності.
5. Правовий статус державності функціонує, як інструмент соціально обумовленої політики.
6. Визначені пріоритети реалізації в соціальній політиці.
7. Метою держави є реалізація таких цілей, як створення спільного блага та соціальної справедливості щодо безпеки для всіх громадян: гідні умови життя, соціальне забезпечення, рівні стартові умови, можливості самореалізації.
8. Розвинене соціальне страхування, наприклад, законодавство про соціальний захист.
9. Функціонування соціальної держави: соціальна держава виконує традиційні функції, на виконання цих функцій соціальної держави впливає визначена її соціальна мета, а також можливо виділити специфічні сфери у рамках загально-соціальних функцій, а саме:
  - допомога соціально незахищеним верствам населення;
  - охорона праці в сферах виробництва;
  - сфера підтримки молоді сім'ї чи сім'ї пільгової категорії, а також сфери материнства, батьківства та дитинства;
  - соціальні служби в сфері соціальної збалансованості методом урівноваженого перерозподілу загальних доходів між різними соціально обумовленими класами за допомогою податків, наповнення державного бюджету та спеціальних соціальних програм;

- позитивне сприйняття корпоративними організаціями сфери благодійної діяльності, зокрема зменшення податків, надання пільг і т. п;
- фінансування сфери фундаментальних тем в наукових дослідженнях при допомозі відповідних культурних програм;
- інтенсивна боротьба з подоланням безробіття, за допомогою соціальних служб працевлаштування людей, а в разі затримок, виплата тимчасової допомоги по безробіттю;
- пошук балансу і збалансування між необмеженою ринковою економікою та сферою відповідних державних впливів на розвиток виробничих взаємовідносин, щоб гарантувати гідне життя всім громадянам;
- брати безпосередню участь у різнопланових програмах розвитку екології, а також культурних програмах соціально обумовлених спрямованістю на вирішення загальнолюдських проблем;
- розгортання функції збереження миру, як в суспільстві, так і міждержавного.

Держава сучасності – це держава загального добробуту, де насамперед задіяна система законодавчих органів, щоб збалансувати суперечливі інтереси громадян суспільства та забезпечити гуманні умови життєдіяльності щодо персонального життя для всіх із однаковою формою власності, яка спирається на засоби виробництва, що розуміються, як обов'язок перед суспільством та державою.

Держава в даному випадку стає інститутом, який долає соціальні суперечності, враховує та узгоджує інтереси досить різних за складом груп громадян і реалізує рішення, яке досить позитивно сприймається різними соціальними прошарками.

Основна мета державотворення – це об'єднати населення, стабілізувати соціальну (включаючи правову) та економічну системи, забезпечити прогресивний розвиток, використовуючи соціальну політику для того, щоб забезпечити збалансованої рівності та складання позитивних умов у політичній участі громадян.

Концептуальні основи сьогодення, як сучасної держави відображені в Конституції України 1996 року, яка проголошує Україну, як модель демократичної, а також правової та соціально обумовленої держави.

2. Правове забезпечення рівних гендерних можливостей у сферах суспільного життя в галузі науки та освіти.

Тенденції розвитку цивілізації та світової культури набули суттєвих зрушень у питаннях вирішення проблем чоловіків і жінок з рівного використання їх потенційних можливостей своєї особистісної реалізації в період постіндустріальних суспільств різних країн світу.

Об'єктивне ставлення у відношеннях до будь-якої статі сприймається розвиненим, культурним суспільством, як основна складова демократичного, цивілізаційного розвитку. Україна, залучаючись до всіх форм демократизації суспільства, все більше обирає стратегію європейських цивілізаційних цінностей.

Усе популярнішими стають запровадження стандартів рівних прав і свобод жінки й чоловіка, попередження гендерної дискримінації. Всі ці правила рівноцінно розповсюджуються на органи системи МВС України, в зв'язку з тим, що вони являють собою невід'ємну частину світового суспільства, в якому Україна у вересні 2020 року підтримала свій статус на законодавчому рівні та стала учасницею партнерства Біарріц, яке було створено 25 серпня 2019 року, і до якого її залучили країни Великої сімки (G7).

Зближення з країнами Великої сімки (G7) надало Україні посилення її статусу у впровадженні в життя правил гендерної рівності, концентрації зусиль із набуття знань і навичок міжнародного суспільства в правилах спілкування. Дана подія зумовила відповідний розвиток рівнів забезпечення ідентичних прав та можливостей, як чоловікам, так і жінкам у всіх суспільних сферах громадського життя: в науці, освіті та діяльності органів системи МВС, що є однією з основних передумов вступу України до Європейського Союзу та

подальшого її розвитку у загальноєвропейському контексті, як демократичної держави.

Слід також відзначити, що гендерні права чоловіків та жінок закріплені в Конституції України. В її основних законах визначені правила партнерської взаємодії в усіх сферах суспільного життя у законодавчому полі України в 2005 р. Таким чином було прийняте рішення про забезпечення відповідного рівня прав і можливостей, як жінок, так і чоловіків; на законодавчому рівні опрацьовані механізми реалізації можливостей, як жінок, так і чоловіків.

У статтях закону передбачалось усунення дискримінації за визначенням статі, а також позитивна праця з усунення дисбалансу між життєвими можливостями чоловіків та жінок; домагання сексуального плану; посилена гендерна рівність у питаннях правового статусу та соціальних можливостей їх реалізації в правовому суспільстві, що дозволяє на рівних правах, як чоловікам, так і жінкам брати участь і взаємодіяти у всіх сферах суспільної та життєвої діяльності.

Створюючи та реалізуючи рівні гендерні можливості, де важливим механізмом є дотримання Україною міжнародних зобов'язань, які закріплені у реалізації Глобальних цілей проголошених ООН резолюції Гендерної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. №70/1 та підтриманих Україною відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. №722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

Програма гендерної рівності в Україні затверджена на законодавчому рівні, це відмічають науковці і з часом приходять до єдиної думки у питаннях відповідної узгодженості на виконавчому рівні, до системного порядку. Ці рухи в соціальній сфері України відбуваються тому, що Україна, у зв'язку зі вступом до партнерства Біарріц, отримала відповідні обов'язки та можливість забезпечити збалансованість гендерної рівності, конкретизуючи ці можливості відповідними заходами, наприклад, дотримання рівних прав на захист від гендерного насилля, дотримання прав догляду за дитиною, як матері, так і батька.

Дані заходи потребують професійних роз'яснень та поглибленої роботи з населенням в питаннях юридичної грамотності та правильного розуміння правил конструктивної поведінки, які розкривають зміст навчально-виховних програм усіх спеціальностей адаптованих до правоохоронної діяльності в гуманітарній, економічній та соціальних сферах життя, як *пріоритет інтернаціоналізації гендерної рівності в галузі науки та освіти*, гендерна рівність набуває ключового значення в розвитку суспільства в галузі науки та освіти. Особливе значення в розрізі даного питання приваляють наукові дослідження, їх фінансування.

Інтернаціоналізація української науки та освіти у високих досягненнях університетів констатує факт адміністративного забезпечення рівних прав і свобод для чоловіків і жінок, які відображаються в рівних можливостях, що є одним з критеріїв позиційного визначення закладів вищої освіти, де основна увага приділяється дослідницькій діяльності з питання гендеру та гендерної рівності, добровільних обов'язків працевлаштування університетами жінок і підтримки їх професійної самореалізації в зростанні їх соціального статусу.

Стосовно інтеграції України до спільного європейського дослідницького простору слід звернути увагу на пріоритетні напрямки фінансування в дослідженнях *забезпечення гендерної рівності* в міжнародній науковій співпраці.

Зокрема підвищення інтересу до виміру змісту досліджень та інноваційних відмінностей є особливим критерієм для надання подальшого фінансування дослідницьких грантів. Таким чином презентація наявного плану дослідницької роботи і подальша його реалізація залежить від оригінальності та актуальності відбору дослідницьких організацій.

План дослідження має давати конкретизовані відповіді на питання, що розкривають сутність, яким чином даний заклад чи організація забезпечує: гендерну рівність у реалізації наукової кар'єри жінки; гендерний баланс у прийнятті управлінських рішень; інтеграцію гендерного виміру до змісту наукових досліджень та інновацій.

Українські університети, які прагнуть відповідати європейським стандартам і займати відповідне місце в ряді почесних закладів, які складають дослідницький простір світового порядку, мають не тільки обов'язково включати питання гендерної рівності в пріоритеті наукових досліджень, але й правильно визначати стратегії комунікації студентів в особистому виборі та доносити зміст гендерно-чуттєвого простору до своїх співробітників і широкому загалу.

Основним загальноприйнятим орієнтиром для формування гендерно збалансованої комунікаційної політики закладів вищої освіти є Концепція комунікації у сфері розвитку гендерної рівності щодо виконання прав і свобод, яка затверджена до реалізації розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. №1128-р.

3. Прихований та відкритий гендерний дисбаланс українського суспільства і шляхи досягнення гендерної рівності.

У даній Концепції комунікація у сфері гендерної рівності серед визначених важливих гендерних дисбалансів українського суспільства потребує опрацювання, висвітлення і поточного публічного обговорення:

Дисбаланс в сфері освіти: дана концепція вказує на розповсюдженість гендерних стереотипів у сфері діяльності наукових та освітніх установ, їх управлінського досвіду в організаційній роботі наукового та освітнього персоналу. Сектор освітньої діяльності дуже фемінізований, понад 75 % робочої сили становлять жінки. Тому на різних щаблях вирішення проблем управління освітою неоднакова кількість чоловіків і жінок. Наприклад, в університетах приблизно 55 % і більше науково-дослідницького та педагогічного персоналу складають чоловіки, а в дошкільних закладах за наявності майже всі жінки.

Дисбаланс змісту навчальних предметів: наступне проблемне питання в освітній сфері, яке складає актуальну проблему і вимагає широкого обговорення, – це приховані та явні деталі сексизму. Особливо це стосується

змісту предметів, які вивчаються, а також педагогічних та методичних витоків літератури, культури відношення, як до закладу, так і до навчально-виховних процесів, стилів викладання та методів засвоєння матеріалу з навчання. Навчальна комунікація, неправильне оцінювання освітніх, а також професіональних досягнень цільової аудиторії, упередженість у веденні освітньої діяльності самого процесу та здобувачів в отриманні знань і послуг освіти, сексизм у мовленні/мові.

Дисбаланс в політичній сфері: концепція вказує на пасивну участь у різних політичних заходах українських жінок, які є рівними з чоловіками, в освітніх компетенціях, що володіють суттєвими пропозиціями в прийнятті адміністративних і вагомих управлінських рішень у політичних процесах на тлі неприйняттого гендерного дисбалансу, але, за показниками Глобального індексу гендерної рівності, участь жінок у процесах управління, на превеликий жаль, продовжує погіршуватися. За поточними показниками Україна посідає скромне місце в загальному світовому рейтингу, опустившись з 59 місця в 2020 році до 74 місця в 2021 році. З точки зору участі в політичній владі жінок, вона посідає 103 місце. Зауважимо, при цьому, що має високий показник участі жінок в освіті.

Дисбаланс у експериментальній думці: розглядають у відповідних професійних сферах освіти та науки, які чутливі до системи наукових звітів, необхідно звернути суттєву увагу на той контингент, який представляє керівні посади, редколегії, представницькі комісії, наукові ради щодо організації науково-освітніх конференцій, де обов'язковим буде збалансований склад чоловіків та жінок. Також важливо, щоб думки жінок-експертів були збалансовано представлені в ЗМІ та на сайтах соціальних Інтернет мереж.

Дисбаланс у ЗМІ: в концепції зазначається, що більше чверті жінок в Україні втричі менше виступають як герої матеріалів ЗМІ, ніж чоловіки. У престижних ролях аналітика, експерта, ведучого та журналістів менше звертаються до жінок усього в одному повідомленні з п'яти. Найбільше та найчастіше жінки коментують якісь соціальні події кримінальних новин жовтої

преси, коли в той же час, чоловіки в більшості своєї діяльності висвітлюють події економічного плану та політичного розвитку, в такій же найменшій кількості жінки представлені в Інтернет-виданнях.

Концептуально обґрунтовані шляхи досягнення гендерної рівності, а саме виправлення дисбалансу в державі Україна, щодо гендерних нерівностей серед багатьох шляхів реалізації, Концепція пропонує такі, як:

1. Надання інформації освітянам та науковим спільнотам про концептуальні основи гендерної рівності, в яких розроблені механізми захисту прав жінок, виявлення особливостей шляхом вивчення міжнародного досвіду; підвищення грамотності та обізнаності з гендерних питань рівності, які включені в досвід навчальних програм, а також фундаментальних інформаційних основ про законодавство, яке сприяє гармонізації взаємовідносин гендерної рівності.

2. Організація і проведення навчальних заходів з інформаційних програм, роз'яснень щодо проблем гендерної рівності та опрацьованих рекомендацій для посадових осіб, розробленої гендерно-орієнтованої комунікаційної політики закладів вищої освіти, що спрямовані на перевлаштування і утворення відповідних взаємовідносин чоловіка та жінки за новітніми реформами.

3. Сприяння дискусійного обговорення за круглими столами та виступами на публічних наукових заходах.

4. Проведення аудиту спланованих досліджень, які визначають проблеми, що потребують додаткових досліджень, інформаційне висвітлення результатів проведених досліджень у засобах масової інформації; орієнтація на концептуальні розробки та врахування конкретних Концепцій у звітах про їх виконання, підведення підсумків за висновками про ефективність заходів, визначення неохоплених тематик і тематичне планування за напрямками повної програмної реалізації; досягнення поставлених завдань та корекції актуалізації досліджень за допомогою моніторингу в реалізації Концепції.

5. Опрацювання гендерних стереотипів, які стосуються професійної діяльності, виконання соціальних ролей та систематизацію конструктивних та

деструктивних типів поведінки із залученням відомих чоловіків та жінок.

6. Сприяння кар'єрному зросту жінок у професійній та політичній діяльності, збільшення їх участі в процесах з обговорення та прийняття рішень.

7. Кількісно та якісно підвищити участь жінок в управлінні, збільшити їх вагомий внесок у вирішенні інноваційних проблем та участь чоловіків в освітній сфері діяльності шляхом безпосередньої інформаційної підтримки, яка має опиратись на самодостатній вибір кожної людини.

8. Врахування гендерного аспекту в освітніх процесах.

9. Культури негативного сприйняття проявів сексизму, засудження гендерної дискримінації або насильства за ознакою статі та виховання шляхом формування нульової толерантності до цих явищ.

10. Пошук шляхів підвищення громадянської гідності та обізнаності з гендерної рівності, де вибір тематики гендерної рівності, використовується як інструментарій виправлення гібридної агресії.

11. Поширення різнопланової інформації про гендерні проблеми чоловіків, їх моделювання та пошук розв'язання складних життєвих ситуацій.

12. Вивчення біографічних та інших фактів, їх поширення та інформування про чоловіків, які підтримують гендерну рівність.

13. Проведення моніторингу, контент аналізу навчальних матеріалів та засобів масової інформації для виявлення та запобігання сексуальним практикам та дискримінаційним технологіям, що стосуються обох статей; швидке реагування на такі негативні випадки; вивчення та поширення позитивної інформації та конструктивні приклади усунення дискримінаційного та сексистського контексту.

14. Збільшення представництва жінок на ключових посадах, в експертних радах та в сферах науки та освіти, різного роду президіях керівних органах.

ВИСНОВКИ

1. Отже, формування сучасного суспільства, демократії в Україні є досить складним і незупинним процесом трансформації, який не може

відбутися без гендерних змін.

2. Констатуємо факт, що на сьогодні досить важко суттєво визначити справжні масштаби гендерної нерівності. Гендерна дискримінація часто залишається прихованою, тому кількість інцидентів не відображає справжніх масштабів її поширеності.

3. Зауважимо, що на державному законодавчому рівні при удосконаленні концептуальних моделей державності, особиста робота та ставлення людей потребують значного покращення, адже не лише кривдники, а й самі потерпілі часто не «виносять сміття з дому», особливо через особистий сором, страх і безпорадність, а то й неусвідомлення та незнання того, що відбувається. Тому про актуальність цього питання свідчить досить напружена, як моральна, так і інтелектуальна атмосфера в суспільстві.

4. Зазначимо, що в демократичному розвитку, українська держава має орієнтуватися насамперед на закордонний досвід організації та реалізації основоположного принципу з гендерної рівності. Досвід показує, наскільки ефективно нації можуть будувати єдині, розвинуті та прогресивні суспільства, а, ігноруючи питання гендерної рівності, допущення дискримінації щодо статі, унеможлиблює збалансованість соціальних процесів, гальмує розвиток суспільства та ставить під великий сумнів структуру державного управління.

Використана література:

1. Концепція комунікації у сфері гендерної рівності : ухвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1128-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-%D1%80#Text>.

2. Україна стала повноправною учасницею «Партнерства Біарріц». Президент України : офіційне інтернет-представництво від 12.09.2020. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stala-povnopravnoyu-uchasniceyu-partnerstva-biarric-63521>.

3. Gender equality in research and innovation. Achieving gender equality in research, how it relates to the European Research Area, networks and news :

European Commission. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/democracy-and-rights/gender-equality-research-and-innovation_en.

4. Global Gender Gap Report 2021. Cologne/Geneva : World Economic Forum, 2021. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf.

5. Impact Rankings 2020 : gender equality [Електронний ресурс]. URL: <https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2020/gender-equality>.

6. Marin, Florin. Як ми говоримо про гендер : 10 комунікаційних принципів, аби показати, що гендерна рівність для вас важлива : UNDP, 20.09.2018. URL: <https://undpukraine.medium.com/як-ми-говоримо-про-гендер-10-комунікаційних-принципів-аби-показати-що-гендерна-рівність-для-vas-a15e1678ae1>.

ТЕМА 2. Гендерна рівність у комунікаціях, історія моделювання понять.

План лекції :

Вступ

1. Історичні фактори гендерних понять міжкультурних комунікацій.
2. Поняття психолого-фізіологічних особливостей гендерної рівності.
3. Модель гендерної рівності та збалансованості в поняттях філософії права.

Висновки

ВСТУП

Сфера гендерної рівності являє собою принципово нову модель забезпечення прав і свобод людини та розвитку націй і міжнародного співтовариства на демократичній основі. Саме процеси гендерної рівності в тенденції суспільної глобалізації та суспільної інтеграції тісно пов'язані із розширенням загальних можливостей жінок і чоловіків для подолання таких

проявів, як: професійна дискримінація, гендерна сегрегація на посадах, нерівна оплата праці та гендерне насильство. Процеси глобалізації стосуються сфери державної служби, а також не залишаються осторонь концептуальні моделі, які використовує освіта і наука, сфера безпеки та оборони тощо. Формування понять, таких, як гендерна нерівність, є суттєвим проявом глобалізації, соціальної та індивідуальної диференціації всього населення, де жінки і чоловіки мають різні за статусом можливості для своєї самореалізації в суспільстві. Складання гендерних понятійних моделей, які б враховували, не лише позитивну рівність законних прав, як жінок, так і чоловіків, а й рівність у соціальній сфері складених умов життя та можливостей позитивної реалізації обумовлених прав і свобод. Понятійні моделі уявлення про ролі чоловіків і жінок у суспільстві в наш час формуються в самому процесі вікової та професійної соціалізації індивідів під впливом культури сім'ї, школи, ЗМІ, соціального середовища, політичних партій, державних управлінських та законодавчих структур. Зауважимо, що під час інтенсивної соціалізації та глобальних змін питання гендерної ідентифікації посилюється і стає все більш актуальним. Зміна традиційного мислення та понятійних моделей, як стереотипів вимагає переосмислення усталених соціальних та індивідуальних ролей чоловіків і жінок; визнання того, що в суспільстві не існує виключно, як чоловічих, так і жіночих індивідуальних і соціальних характеристик. Кожна особистість має сильні та слабкі сторони, незалежність і відповідну залежність, природню та напрацьовану активність і пасивність у відповідності від конкретних умов, що склалися і ситуацій, які розвиваються.

1. Історичні фактори гендерних понять міжкультурних комунікацій.

Існуючі проблеми в спілкуванні та взаєморозумінні в суспільстві між людьми – давня проблема, яка обумовлена історично у стосунках між чоловіком і жінкою. У становленні та розвитку культури спілкування, розвиток процесів суспільного виховання в людині якихось якостей, які б допомагали їй

виживати, штучно прищеплюються, як певні соціокультурні моделі відповідної поведінки, властиві тому культурно-соціальному середовищу, в якому ця людина зростає. Там вона, як особа починає досить реально оцінювати достовірність подій, які відбуваються, діяти згідно з вихованими ідеалами, відповідно до культурної програми, «записаної» та закладеної в її підсвідомості:

Першим фактором розвитку гендерного поняття є поява самих програмно-концептуальних визначень гендеру, що виникають з поняття комунікація, яка є найважливішою, значною частиною такого програмування та глибоко вкорінена в повсякденному житті, що люди сприймають себе, як «запрограмовані». Тому люди зовсім не помічають, як вони дотримуються відповідних норм і установлених правил. Фактично сама ідея розподілу, а в подальшому розмежування опорних понять з біологічної статі та соціальної статі виникла досить пізно в історичному сенсі лише в епоху постмодерну.

Отже, sex і gender, на відміну від гендерних категорій, мають гендерний статус, а відповідно гендерні ієрархії та гендерно-специфічні моделі поведінки, і не є природно-даними, а «змодельовані та сконструйовані» суспільством через гендер і підлягають соціальному контролю, який забезпечується через інституції та культурні традиції.

Гендерні взаємовідносини є досить важливим центральним аспектом соціально-структурної організації. Вони є особливим виразником, який є досить вагомим і зазначає відповідні характеристики соціальної системи, що структурує чоловічі та жіночі відносини між суб'єктами спілкування. Гендерні стосунки перш за все фіксуються в рідній мові, мають вигляд культурних і виразно обумовлених гендерних стереотипів, які формують поведінку людини та процеси її соціалізації, в тому числі й мову. За допомогою процесу індивідуальної соціалізації дорослі старшого покоління передають свої знання, цінності, переконання, навички, традиції тощо, молоді як знання про будову суспільства, цінності, які потрібно оберігати, вірування, що спостерігаються, навички, які отримали в ході навчання, традиції, в яких були виховані та

відображають культуру будь-якої однієї соціальної групи і водночас передають різні культури, а саме їхню соціальну роль.

Другим фактором розвитку гендерного поняття є прилучення або поява даної категорії, яка була введена, як система наукових понять наприкінці 60-х – на початку 70-х років нашого століття, вперше використовувалася в історіографії, соціології, психології, а згодом – у лінгвістиці та прагматиці, як теорії людиноцентричного письма. Типово, що гендерний фактор, у даному випадку, який враховує саму природу, як стать особи, людини та її соціально-обумовлені «наслідки», що є однією з суттєвих індивідуальних характеристик особистості і, певним чином, впливає на сприйняття особистості цієї людини протягом усього її життя. Тому ідентифікація суб'єкта, яка відбувається з ним самим, стає предметом висловлювань інших членів суспільства.

Незважаючи на те, що поняття гендеру, за своєю суттю пояснюється біологією, анатомією і фізіологією, але зрештою воно роз'яснюється за допомогою психологічних, суспільно-культурних і соціально обумовлених засобів, як гендерний статус, що формується. Отже, термін, як і поняття гендер описує соціальні, культурні та психологічні аспекти «жінок» і «чоловіків», а також те, які характеристики, соціальні норми, культурні стереотипи, особисті ролі тощо характерні для людей, яких суспільство ідентифікує, як чоловіків та жінок. Даний термін і поняття використовувався для розрізнення між індивідуальними, бажаними якостями та визначеннями жінки чи чоловіка.

За третім фактором у 1980-х роках концепція гендеру включала питання всебічного розгляду фемінності та маскулінності, але в 1990-х виникла тенденція підкреслювати лише маскулінність, як розуміння мужності, що відрізняється від первинного поняття про мужність, тоді до суспільства дійшло, що поняття маскулінність має різні відтінки, найважливішою з цих орієнтацій було те, що називали домінуючою маскулінністю. Соціальний порядок і установки цих понять мужності проявляється в спілкуванні людей.

Соціальна стать (гендер) стає звичкою, набуває загальноприйнятої форми вираження, яка сприймається суспільством, набуває досить пізнаваного та

доступного вигляду, стає необхідною частиною зовнішнього вигляду, характерного для всіх членів певного суспільства, компонентом поведінки, тому не залежить від буденних обумовленостей або намірів людини. У результаті гендер формує точні характеристики чоловіків і жінок, які водночас формують основу різного ставлення суспільства до них.

Соціалізація, тобто входження людини в суспільство та пристосування до нього, відбувається через: сім'ю, школу, релігію, політику, засоби масової інформації та ринок праці. Зазначені навчальні заклади зберігають і відображають гендерні стереотипи. Процес щодо гендерної соціалізації особистості відбувається в суспільстві наступним чином: з моменту народження дитини, де не тільки визначається її біологічна стать, але й залежно від її статі, новонароджена людина, відноситься до одного з двох гендерних класів статі, кожен з яких пов'язаний з відповідними установками, класифікаціями та ознаками. Однак, фізіологічні статеві відмінності самі по собі не є особливо важливими, стать дитини є досить вагомою причиною у віднесенні дитини до однієї з двох соціально обумовлених важливих соціальних груп (гендерних класів), але разом з тим закладає певне значення щодо біологічних установок статі. У процесі свого розвитку людина навчається поведінці, характерній для її соціальної статі, залежно від її приналежності до визначеного природою одного з двох гендерних класів. Таким чином на основі визначеної статі формується гендерна ідентичність, яка є досить важливим джерелом відповідної самоідентифікації людини. До того ж, ця ідентичність у особистості підтримується згаданими вище системами соціалізації, що поглиблює гендерну визначену типовість.

Слід зазначити, що при вивченні особистих якостей людини методами статевої диференціації, за умов дослідження, необхідно враховувати такі соціально-історичні фактори, як різний статевий поділ праці в різних культурних суспільствах, статеві та рольові норми, спосіб життя, психологічні особливості, які виявляють як чоловіки, так жінки. Розвиток гендеризму зумовлений паралельною організацією повсякденного життя, наприклад,

чоловічих і жіночих туалетів, відділів чоловічого та жіночого одягу, чоловічих і жіночих журналів, іграшок та ігор для хлопчиків і дівчаток, що також популяризується та проникає в усе людське життя, як ідеологічні речі через систему гендерних значень.

Слід також відмітити, що гендерна дискримінація закріплюється та проявляється в суспільстві за допомогою деяких ритуалів, через те, що без них неможливе спілкування. Існують різні ритуали, які проводяться в рамках постійного спілкування людей, які відтворюють прийняті в суспільстві раніше норми. Ритуали несуть у собі сигнальну функцію, що полегшує спілкування. Тож, як приклад, можемо зазначити, що стилі чоловічого та жіночого одягу є ритуалізовані.

Чоловіки зазвичай одягаються строго, комфортно та функціонально (практично). Жінки яскраві, грайливі та нефункціональні. Можемо зазначити, що ритуалізованими є і їх різні дії та компоненти, такі як словниковий запас, стилі мови або жести, право по різному говорити, вживати різні інтонації, витримувати неоднакові дистанції між співрозмовниками тощо. Загалом всі ці ритуальні особисті норми, вже відомі всім учасникам спілкування, відповідають суспільним очікуванням людей, їх готовності діяти відповідно цим очікуванням, символізуючи та реконструюючи соціальний порядок. Якраз ці очікування існують у культурному суспільстві щодо поведінки, зовнішнього вигляду, одягу тощо, як жінок, так і чоловіків. Особисті імена, вітання, голоси, зачіски щодо самовираження, саме згадані особливості ритуалізують певну гендерну ідентичність. У зв'язку з ритуалізацією гендеру набули певного значення і гендерні стереотипи про деякі соціальні групи, яким приписують ті чи інші індивідуальні характеристики, що є стандартно напрацьованими судженнями.

Встановлена важливість гендеру заслуговує особливої уваги в західноєвропейській культурі, зазначивши особливості його зародження, що пов'язане з розвитком культури суспільства та його окремими громадськими представниками. Особливу соціальну роль відіграють дискурсивні практики, як

форми дискусії про щось, які характеризуються оцінкою та мають відповідну ієрархію. Кінцевою метою дискурсивної практики є здійснення максимально можливого контролю над особистістю. Концепція біологічної статі трактується не як фізична сутність, на яку штучно нав'язується соціальний гендер, а як культурна норма, що регулює тілесне втілення.

Процес «присвоєння» статі людини пов'язаний з проблемою ідентифікації та дискурсивними засобами, які використовуються для цього. Вважається, що ритуал і визначає відповідну кваліфікацію, деякі жести, дії, ситуації та цілий набір знаків, які супроводжують дискурс, який реалізує співрозмовник. «Релігійні, юридичні, терапевтичні та певною мірою політичні дискурси абсолютно невіддільні від виконання таких ритуалів, і вони в той же час перебувають під впливом конкретних характеристик суб'єктів, які говорять, і призначених їм ролей». Аналіз міжкультурних дискурсів розкриває модель гендерних метафор, пов'язаних з андроцентризмом і уявленнями про гендерну асиметрію, коли «я» стає об'єктом маскулінізації, а «інший» вказує на те, що вони піддаються фемінізації. Розвивати гендерну стратегію можна лише в тому випадку, якщо розглядати певну ідеальну модель взаємодії між двома культурами.

Досліджуючи міжкультурні відносини, які склалися в сучасному світі, можемо зазначити, що деякі з них «більш егалітарні, рівноправні», ніж інші. Протягом тривалого періоду в історії розвитку людства, а особливо з середини XVII століття, стать людини була об'єктом контролю та підкорення. Враховуючи соціальну природу біологічних аспектів статі, їх не можна вважати природними, а скоріше культурно детермінованими. Тож гендерні відносини слід розглядати як форму вираження влади, оскільки стать людини є одним із наступних елементів владних структурних відносин. Контролювати всі прояви гендеру можливо лише за допомогою системи дискурсивних практик. Соціальні інститути західноєвропейських суспільств, такі як: школи, закони, церкви та медицина – постійно над цим працюють і визначають «правду»

природи гендеру. У результаті фіксуються прояви статті та гендеру з нормативно-оцінними властивостями.

Можемо стверджувати, що гендерні стосунки формуються в процесі спілкування, комунікативної взаємодії (сфера гендеру), де кожна особа унікальна, це створило б стосунки, де учасники гендерного спілкування організовують велику кількість різноманітних форм поведінки, щоб відобразити власні гендерні особливості, а також готові розпізнавати поведінку та індивідуальності інших.

Отже, гендерні відносини характеризують міжособистісні стосунки, які розвиваються між представниками однакових або різних статей, у яких проявляється сутність гендеру та гендерної ідентичності. На противагу історичним уявленням про ролі чоловіків і жінок у спілкуванні, жінкам відводилися залежні та підпорядковані ролі, та навіть образ ідеальної жінки конструювався в суспільстві з точки зору саме чоловічих інтересів, але сьогодні все змінилося, відбулася вже певна зміна напрямку. Гендерні ролі втратили свою жорсткість, кількість виключно з ряду чоловічих чи жіночих професій різко скоротилася, стосунки між чоловіком і жінкою стали рівними, як у сімейному, так і в професійному житті, поштовхом до цього стала загальна освіта та спільна праця.

Здійснення гендерної комунікації є процес, що вимагає активних вербальних і невербальних засобів комунікації його учасників, які за допомогою спілкування стикаються з певними труднощами щодо розуміння, порозуміння та серйозними міжособистісними конфліктами. Чимало непередбачуваних проблем у спілкуванні виникають у міжкультурній і монокультурній комунікації через те, що учасниками спілкування є представники різних статей. У цьому сенсі монокультурні стосунки можна назвати різновидом міжкультурних стосунків, оскільки вони об'єднують різні соціально-культурні світи та досвід, як чоловіків, так і жінок.

У зв'язку з тим, що гендерні ролі залежать від культури, чоловіки та жінки, які обумовлено вирости в одному соціально-культурному середовищі,

зазвичай сприймають відмінності в своїх ролях у стосунках. Таке розуміння має бути корисним для спілкування. Однак під час міжкультурного спілкування учасники, які дійсно є представниками гендеру з різних культур, можуть зіткнутися з проблемами, якщо ця культура базується на різних уявленнях про ролі чоловіків і жінок. І коли всі учасники такого спілкування активно намагаються це реалізувати, вони змушені відмовлятися від усталених уявлень інших учасників, переоцінювати власні ідеї та адаптувати їх до реальності.

Цікавим є те, що при побудові стосунків чоловік і жінка, навіть якщо вони є представниками ідентичного і одного культурного соціального середовища, поведуться ніби вони з різних планет; тобто чоловіки ведуть себе так, ніби вони з Марса, а жінки з Венери. Тому для того, щоб побудувати позитивні стосунки між чоловіком і жінкою, є пропозиція навчитися розуміти один одного, визначати причини проблем, які виникають у спілкуванні та передбачати розвиток подій і їх наслідки. Саме так пояснюються причини пов'язані з соціальними та соціально-культурними відмінностями між чоловіками і жінками, які виникли в ході розвитку суспільства, що відображаються в поведінці та міжособистому спілкуванні.

До того ж, для ефективної соціальної та міжкультурної комунікації учасники мають вільно володіти іноземною мовою, мати відповідні знання про моральні та духовні цінності, матеріальні пріоритети та важливість розуміння представників іншої культури. Зазначені навички та знання допомагають досягати взаєморозуміння, розвивають толерантність і повагу до культури співрозмовника.

Також важливо враховувати культурні, соціальні та психологічні особливості кожного учасника, виходячи з того, що гендерні особисті відносини є складним непередбачуваним процесом, у якому всі вони прагнуть до порозуміння. Учасникам міжкультурного спілкування необхідно усвідомити культурні та соціальні особливості комунікативної особистісної поведінки співрозмовника та розуміти їх. Крім того, щоб спілкування було ефективним, звертайте увагу на гендерні аспекти спілкування і, керуючись порадою

психологів, використовуйте слова «жіночого роду» для позначення жінок, приміняючи «жіночі» слова до чоловіків, тобто говорити «чоловічою» мовою та дати можливість партнеру зрозуміти, що жінка рівноправний співрозмовник.

У міжкультурному спілкуванні важливо пам'ятати, що незалежно від того, до якої статі належить людина, вона має найвищу цінність як особистість. Тож зазначимо, що розуміння гендерних понять та знання гендерної психології в спілкуванні допоможе уникнути багатьох проблем щодо міжособистісних конфліктів двох статей і побудувати позитивні та гармонійні стосунки.

2. Поняття психолого-фізіологічних особливостей гендерної рівності.

Для того, щоб забезпечити в суспільстві виконання законів з гендерної рівності, а саме з позицій фізіології та психології, необхідно запроваджувати та удосконалювати процеси організаційної культури суспільства, спираючись на принцип справедливості, тобто справедливого ставлення оточення щодо особистості як до жіночої, так і до чоловічої статей. Таке ставлення має носити загальнокультурні принципи, в першу чергу спілкування, як в особистісному плані між чоловіками та жінками, так і в соціальному з урахуванням особливостей керівництва та підлеглих. Тому для втілення цієї думки та забезпечення відповідної справедливості при виконанні тих чи інших обов'язків маємо враховувати, як психологічні, так і соціально-історичні особливості всіх учасників життєвих процесів, а особливо стереотипи, що перешкоджають забезпечити громадянам однаковий соціальний та правовий статус, умови для самореалізації в суспільстві та професійній діяльності.

Відповідно *Право* за своїм змістом і концепцією розкривається, як продукт природних, позитивних механізмів реалізації, які за своєю суттю направлених на реалізацію найвищої цінності – людини в її благородних проявах. Саме поняття людина в даному контексті розглядається як «індивідуальність» та «особистість», що характеризує ці поняття, як особливі специфічні відмінності, які відрізняють конкретну людину щодо її особистої індивідуальності від всього оточення, що вбирає тілесні, тобто природні

особливості, а також психічні, тобто її психологічні та соціальні властивості; що успадковані людиною протягом існування поколінь, а також набуті з накопиченням особистого досвіду в процесі онтогенезу та філогенезу людського розвитку.

Для повного базового уявлення про поняття гендерної рівності, з точки зору психології, фізіології та соціології, необхідно розглянути поняття, як динамічну систему, яка ускладнюється за розвитком понять:

1. *У загальному розумінні Тілесність та Тіло*: часто тілесність та тіло асоціюється з «фіксованим і досить обмеженим у всіх відношеннях анатомо-фізіологічним об'єктом», тобто тіло сприймаємо, як фізичну величину. За життєвим станом тіло визначається, як інтенсивний і енергетичний обмін, його вміння пропускати через себе зовнішні та внутрішні енергії, здатність відображати їх сутність. *Тілесність* потрібно розглядати, як фундаментально присутню характеристику людини, що відображає її реальність, яка має нерозривний зв'язок зі статтю.

2. *Стать, як категорія*: найбільш складна категорія у вивченні наукою. У переважній кількості організмів стать визначається специфічним набором статевих хромосом. При цьому слід звернути увагу, що одна з статей є гомохромосомною. У широкому розумінні стать представляє собою біологічні характеристики, які властиві живим організмам – це стосується і людських істот, що поділяє їх на чоловіків і жінок.

3. *Репродуктивність*: мається на увазі вузьке розуміння поняття стать і їх репродуктивні відмінності та властивості, враховуючи весь спектр статевого диморфізму, відмінні риси анатомічних, фізіологічних, поведінкових ознак, які представляють особи даного виду в залежності від статі.

4. *Суміжні біологічні поняття стать та гендер*: є спорідненими поняттями, суміжними, але не тотожними, вирішуючи цю проблему тотожності необхідно включити таке поняття відношення статі до біологічного апаратного циклу чоловічих і жіночих індивідів, включаючи їх хромосомні, хімічні та анатомічні структури. Стать пов'язана з важливістю, яку

наука надає відповідним відмінностям у культурному контексті. Саме стать і є те, що визначається як маскуліність, а також як фемінність ознак, що відрізняють чоловіка від жінки. Тому відповідно поняття гендер вибирає відмінності, які виховуються суспільством і мають культурне коріння народності. Саме гендер в початкових поняттях маскуліності та фемінності означає витоки самця і самки, що в кінцевому результаті приводить до поняття бути чоловіком чи жінкою. Існують невеликі відмінності між біологічними статями, але є великі відмінності між поняттями гендеру.

5. *Гендер, як система соціальних цінностей*: це система цінностей, норм і характеристик поведінки чоловіків і жінок, способів їх життя та способів мислення, а також ролей і стосунків між чоловіками та жінками, які формуються суспільством і підтримуються соціальними інститутами. Систему цінностей набувають індивіди в процесі соціалізації, яка в основному спричинена суспільством, політикою. Концепції взаємовідносин жінок і чоловіків визначаються економічним та культурним походженням і статтю. У своїй найпоширенішій формі концепція гендеру стосується набору соціальних і культурних норм, які суспільство приписує людям виконувати на основі їхньої біологічної статі. Отже, не біологічна стать, а соціальні та культурні норми визначають психологічні якості, моделі поведінки, види діяльності та заняття чоловіків і жінок. Гендер – соціально сконструйована соціальна модель маскуліності та фемінності, яка визначає статус ролі жінок та чоловіків у суспільстві, а також його інститутах (сім'я, політичні структури, економіка, культура, освіта тощо).

6. *Соціальна стратифікація Гендеру*: диференціація суспільства на різного рівня соціальні групи пояснюється таким визначенням, як стратифікація. Саме аналізуючи диференціацію суспільства, цивілізаційний підхід, спостереження є одним із фундаментальних аспектів соціальної стратифікації, як той факт, який стверджує стан соціально обумовленої нерівності в побудові суспільства, його стратифікація, з якої випливає історично-соціальна обґрунтована структура. Саме сприйняття гендеру слід

розглядати з точки зору, як досить складний історичний та соціокультурний процес визначений культурним розвитком суспільства. Це історично складене поняття, на даному етапі культурного розвитку суспільства, розкриває відповідний статус соціальної ролі індивіда та визначає у відповідності його соціальні та культурні можливості у сфері освіти, професійної діяльності, доступу до влади, сексуальності, сімейних ролей і репродуктивної поведінки.

7. *Гендер, як система взаємовідносин чоловіка та жінки:* сьогодні гендер впливає не тільки окремо на чоловіків і жінок, а й на стосунки між ними. Він пояснює за своєю основою, думкою понятійні обумовленості не тільки як соціальні ролі жінок і чоловіків, а також дівчат і хлопців і те, як реалізується соціальна конструкція взаємовідносин між ними, як індивідуально, так і між парами. В наш час соціальна стать, або гендер, має величезний вплив на стосунки між чоловіком і жінкою. У відповідності до цивілізаційних запитів у соціально-гуманітарних науках не існує єдиного визначеного універсального поняття гендеру, оскільки це дуже складне явище, що представляє собою складну та розгалужену сукупність, взаємозв'язок відносин і процесів у суспільному житті.

8. *Поняття Гендеру, як філософська категорія:* концепція гендеру, як досить філософська категорія є складним соціокультурним конструктом, який за своєю суттю відображає всі ті відмінності, які виражаються в ролях, гендерній поведінці, психічних і емоційно-зabarвлених характеристиках чоловіків і жінок, а також міжособистісну динаміку, яка вибудовує, підтримується особистістю та відтворює концепцію гендеру. Представляє систему взаємодій. Гендер чоловічий і жіночий, як понятійні категорії культурного та соціального громадянського устрою.

3. Модель гендерної рівності та збалансованості в поняттях філософії права.

Якщо розглядати гендер з погляду права, то це впорядкована модель, яка представляє соціокультурні відносини, які передбачають, як основне

визначення соціальної рівності юридичних можливостей, які не залежать від статі особи. Високий рівень цивілізації, це перш за все правове суспільство, а загальний принцип рівності, який сповідує суспільство є демократична побудова суспільства.

Сучасний словник з філософії визначає поняття рівності, як відношення до взаємозамінності для визначеності та узгодженості за відповідними критеріями.

Сучасний словник з філософії права трактує визначення рівності, як досить формалізований принцип соціально визначених взаємин та взаємовідносин, які відповідають вимогам справедливості за критеріями розподіляючих порівняльно-політичних і морально-етичних змістів.

Порівнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що в історичному трактуванні немає узагальненого єдиного універсального поняття рівності, яке б охоплювало всю конкретно-предметну сферу. У правовій площині можливо трактувати категорію рівності, як рівну міру узгоджених прав і обов'язків всіх без винятку громадян, а також однаково однозначне для всіх людей докільця соціальної свободи.

Відтак поняття правової рівності можливо пояснити, як такий ступінь відповідальності особи перед законом, що не бере до уваги їхні відмінності в соціальному становищі та матеріальному стані тощо. Принцип юридично-формальної рівності виключає трактування законності, як будь-якої переваги та надання учасникам правових конфліктів, а також судових розглядів прерогативи або привілеї.

Рівність, як правовий принцип означає, що відсутня будь-яка нерівність, або будь-яка обмеженість громадянських прав і свобод. Реалізація правової рівності втілюється в життя через виконання закону, який забезпечує існуючий порядок справедливого суспільного устрою, в якому дотримується верховенство права, політичних свобод особи. У правовому суспільстві гендерна рівність виражається та функціонує, як складова загальноприйнятого принципу рівності. Слід зазначити, що гендерна рівність є досить відмінною від

подібних елементів структури принципу юридичної рівності, а саме рівності громадян незалежно від їх вікових категорій, національної культури-національності, расових відмінностей, хоча основи покладені за природно-правовою концепцією.

Конструкція гендерної рівності повинна бути розкритою насамперед через категорію прав людини, як універсального стандартизованого поняття рівності. Правила людського існування відображають єдиний і безумовний стандарт для обох, як для чоловіка так і для жінки. Цей стандарт являє собою досягнення цивілізації і культури суспільства історично напрацьованих часом та проявляється в міжнародних законах, і в першу чергу відображається в конституції демократичних країн та інших законодавчих нормативних документах, які закріплюють за собою право народів, громадян, а саме політичну, економічну і культурну правову рівність, а також права та свободи жінки і чоловіка. На опрацьованій вже правовій базі виростає нове майбутнє покоління, яке має свій правовий вимір економічних і політичних трактовок права та свободи особи жінки, а також права та свободи особи чоловіка.

Жінка й чоловік за соціальними поняттями є рівними, але фізіологічно відмінними і вони мають рівні права у своїх відмінностях. Їхні відмінності – це особливості їхньої чоловічої та жіночої статі, які потребують надання їм додаткових прав і свобод, повинні бути виражені в специфічних механізмах реалізації цих прав у відповідних чоловічих чи жіночих групах.

Гендерні відмінності чоловіка і жінки не є перешкодою для рівності, тому для усунення перешкод потрібно мати диференційоване законодавство з розробленими відповідними спеціальними нормами. При складанні таких норм повинна враховуватись збалансованість переваг, коли жінці надаються відповідні переваги у відповідності до чоловіка, або чоловікові надаються переваги в порівнянні з жінкою, всі ці диференційовані випадки переваг мають бути чітко аргументовані та мати вагоме підґрунтя у вигляді об'єктивних, як соціальних, так і природних відмінностей.

За конкретним визначенням гендерну рівність можливо трактувати, як

узагальнений принцип правового статусу людини, її соціального становища в правовій державі, який передбачає в її складовій рівні права та виконання ряду свобод, що визначають обов'язки чоловіка і жінки; врахування їх відмінних особливостей фізіологічного, психологічного порядку, що обумовлені відповідними статтями в правовому урегулюванні; також має бути досконало розроблена система засобів, які гарантували статево рівність у державі. Гендерна рівність в правовій державі належить до фундаментальних громадянських засад прав і свобод, де норми будь-якої правової галузі мають відображати та відповідати загальним принципам права в тому числі, як складової та принципу гендерної рівності.

Відтак, норми що розглядаються у всіх без винятку галузях права мають певні параметри та відповідну трактовку гендерного виміру. Таким чином, категорія гендерної рівності містить в собі множинність різних логічних трактувань, а саме:

1. Рівність прав трактується, як рівність громадян наділених однаковими правами осіб, що представляються, як жінки, так і осіб, що представляються як чоловіки у всіх сферах життя.

2. Рівність можливостей, що забезпечують гарантії дій на практиці створення рівних умов та рівного розподілення економічних, соціальних та культурних цінностей, які повинні завадити провокаціям та дискримінації в обмеженнях будь-якої статі, а також використання політичних умов в управлінській діяльності.

3. Рівність складених умов для реалізації особистісних, а також інших прав і можливостей.

4. Відповідність гендерної симетрії, як стану при якому принцип рівних прав, перспектив і можливостей для чоловіків та жінок втілений у життя на практиці.

Принципи реалізації комунікативної рівності та гендерної збалансованості при розробці гендерно-чутливої комунікаційної політики суспільства на підґрунті переліку основних рекомендацій, що містяться в

концепції, рекомендовано враховувати практичний досвід, як такий, що стосується безпосередньо Програми Розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні щодо гендерно-чутливої комунікації в Україні. Розкриваються ряд кардинальних принципів взаємодії, як на особистісному, так і на соціальному рівнях.

Потрібно мислити за законами гармонії: не варто говорити про гендерну рівність, як про проблему лише жінок, оскільки гендерна рівність зачіпає і стосується багатоплановості життя, яке реалізується тільки при взаємодії між чоловіком і жінкою. Ради справедливості потрібно завжди намагатись витримувати представництво, як чоловіків, так і жінок, але найкраще, рівне представництво не можливо забезпечити гендерною рівністю без важливого механізму, забезпечити не кількісну рівність чоловіків і жінок, а якісну рівність, де рівні права забезпечуються рівними можливостями для повної реалізації, як своїх фундаментальних інтересів, а також творчих потреб і високого потенціалу.

Не варто недооцінювати роль жінки: загалом втілення та реалізація в наукові сфери жінки та деякі ролі жінок мають соціально виростати та вдосконалюватись. Як зазначалось раніше жінки мають успіх за напрямками освітньої організації та методології, освітньої діяльності, соціальної діяльності та досить ретельно збагачують філологічні системні дослідження, але зазвичай такі здобутки, які пов'язані зі сферами діяльності чоловіків, а саме менеджмент, ІТ, природничі науки, технічні дослідження мають у перспективі набути для жінок певного значення.

Намагайтесь мислити неординарно: не зміцнюйте гендерні стереотипи. Наприклад, колір рожевий за вашими асоціаціями це щось приємне з дитинства, забарвлене позитивними емоціями, а не демонстрація, яка пов'язана з жінкою, а блакитний – із ніжністю літнього прозорого неба, а також зі стабільністю та раціональністю. Іншими словами, світло-рожевий колір, який символізує жіночність, не повинен із забобонами викликати за допомогою стереотипного мислення недоречні асоціації в діловому колі або середовищі.

Демонструйте різноманітність і взаємопов'язаність: спілкуйтесь на доступному рівні, адже не всі жінки зазнають дискримінації та зовсім не всі чоловіки є привілейованими. Усі люди, як правило мають багато інших різних характеристик, які пов'язані із здоров'ям, економічним статусом, а також міграцією тощо, які за характером по-різному проявляються, як у жінок, так і у чоловіків.

Говоріть гарні слова: використовуйте гендерно відповідну чутливу лексику, виражайтесь словами жіночого роду для опису жінок у вашій галузі, а також намагайтесь, щоб ваша мова була дипломатична, без потреби не потрібно вживати множини та узагальнення: студентка, студентська група, спеціаліст, посол тощо.

Можете нейтралізувати статі Жінок: не можна жертвувати, необхідно зменшувати здатність жінок до опору та активності, наприклад, використовуючи різні терміни такі як – потерпілі, а не жертви гендерно зумовленого насильства.

Поблажлива поведінка є недоречною: завжди в своїх розповідях намагайтесь розповідати про досягнення жінок, повідомляючи про події, як вони відбувалися, не примножуючи та не применшуючи її ролі, не потрібно акцентувати увагу на гендері ролі, підкреслювати системну гендерну нерівність, засуджуючи події, обставини, суспільство, а також дії жінки щодо її бажання досягти успіху.

Уважно подивіться та вивчіть факти: розглядаючи конкретних людей, не робіть поспішних узагальнень на основі стереотипів щодо власної статі.

Будьте завжди прихильниками змін: оскільки культурне переборювання та подолання гендерних стереотипів вбирає процеси, як несвідомого соціального впровадження, викликаючи внутрішній опір, так і свідомого, що у багатьох завзятих прихильників гендерної рівності викликає зовнішній протест і демонстрацію.

Таким чином маємо недостатньо культурно-розвинене та законодавчо обумовлене суспільство, де унікальні інтереси та особливості жінок мало

враховуються в культурно науково-обґрунтованому соціумі. Жінок вважають у більшості випадків розповсюджувачами знань, а не виробниками освітніх процесів, такий дисбаланс негативно впливає на сучасне суспільство. З цієї причини Європейська стратегія розвитку гендерної рівності зосереджена на формуванні особистих проєктів та сумісного партнерства в розробці дослідницьких проєктів та індивідуальних завдань із збалансованим представництвом і розподілом переваг між жінками та чоловіками.

ВИСНОВКИ

1. Отже, якщо стать вирізняється на початку ідентифікації як анатомо-біологічна відмінність, на підставі якої відбувається розподіл на чоловіків та жінок (біологічна стать надається людині від народження), то гендер – це поведінковий, культурний, психологічний фактор та соціальний гендер.

2. Можемо стверджувати, що встановленні відмінності в соціокультурних умовах між чоловіками та жінками є соціально сконструйованими та детермінованими соціальною культурою певного історичного періоду. Через міждисциплінарний характер гендерних досліджень термін «гендер» має багато визначень, але більшість підкреслює соціальну природу кожної категорії.

3. Зазначимо, що рівність означає рівний соціально-правовий статус, як жінок, так і чоловіків, а також однакові можливості для розвитку; це дозвіл особам представлених обох статей на високому рівні брати участь у всіх сферах суспільного життя. Їхні послуги спрямовані на рівноправну участь у процесах управління, прийняття відповідних рішень і розподілу ресурсів, а також на співпрацю та партнерство між жінками і чоловіками, незалежно від статі.

4. Зауважимо, що основними причинами нерівності є: 1) стереотипи, 2) ставлення до гендеру. Зрозуміло, що гендерна термінологія активно розвивається, тому важливо уніфікувати підхід до її тлумачення. Таким чином процес оцінки та впливу відповідних заходів, політики, законодавчих актів і рішень щодо особистого життя жінок і чоловіків називається гендерним

мейнстрімінгом (гендерна інтеграція або запровадження гендерного підходу). Однак в той же час існує і гендерна упередженість.

5. Визначимо, що побутує ірраціональне та негнучке установче ставлення до певних груп, де можуть існувати, як негативні, так і позитивні упередження. Егалітарна демократія та гендерна рівність є досить загально визнаними на сьогодні цінностями та основою будь-якого демократичного суспільства. Гендерна демократія – це система наданих прав, свобод і обов'язків жінок і чоловіків, регламентованих нормативно-правовими актами та гарантованих політико-правовими принципами, яка враховує інтереси чоловіків і жінок, забезпечуючи їх рівну реалізацію та можливість дотримання в усіх сферах життя; підтримка відповідних сторін у дотриманні механізмів правозастосування.

6. Відзначимо, що паритетна розвинена демократія не визначається лише статтю, а базується на ширшому системному міждисциплінарному підході. Закони України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» та «Про засади запобігання і протидії дискримінації в Україні» встановлюють, що дискримінація за ознакою статі не розмежовує, не є винятком або включає визначення того, що дія чи бездіяльність є винятком.

7. Отже, існують певні стереотипи, спрямовані на суттєве обмеження або перешкоджання рівному визнанню, використанню чи реалізації прав і свобод жінок та чоловіків. Вони включають пряму та непряму дискримінацію, дискримінацію за ознакою статі та гендерне насильство. Важливо, щоб науковці, законодавці, правоохоронці та інші органи влади разом працювали над чітким розумінням і подоланням цих негативних соціальних явищ у масових вираженнях.

Використана література:

1. Андрусак І. П. Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини ХІХ століття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. 233 с.

2. Гендерна політика в системі державного управління : підручник / за заг. ред. М. М. Білінської. Запоріжжя : Друк. світ, 2011. 132 с.
3. Гончарова Ю. А. Роль та місце принципу гендерної рівності в сучасному міжнародному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2017. 200 с.
4. Донець А. А. Особливості формування гендерної ідентичності особистості у підлітковому віці. Молодий вчений. 2014. № 7. С. 162–164. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/7/93.pdf>.
5. Камінська Н. В., Пашко Д. В., Романова Н. В. Причини виникнення гендерної нерівності. Юридична психологія. 2018. № 2 (23). С. 30–47.
6. Камінська Н. В., Свешнікова М. М. Правові та інституційні засади гендерної політики Європейського Союзу: досвід для України. Захист прав людини : матеріали наук.-практ. конф. Комрат, 2018. С. 215–219.
7. Каткова Т. А., Ілляшенко О. М. Психологічні особливості гендерно-рольової поведінки чоловіків та жінок з різними типами ставлення до сім'ї. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. 2016. Вип. 4 (42). С. 74–81. URL: <http://psysocwork.onu.edu.ua/article/viewFile/134720/131396>.
8. Краснопольська Т. М. Гендерна рівність в політичній сфері як складова паритетної демократії. Актуальні проблеми політики. 2012. Вип. 47. С. 223–232.
9. Краснопольська Т. Співвідношення понять «паритетна демократія» та «гендерна демократія». Гілея : науковий вісник. 2015. Вип. 98. С. 368–371.
10. Малінін В. В. Механізми формування соціокультурної ідентичності в умовах паритетної демократії. Актуальні проблеми політики. 2012. Вип. 47. С. 42–48.
11. Словник гендерних термінів присвячений основній термінології в галузі гендеру та фемінізму. URL: <http://a-z-gender.net/ua/genderna-demokratiya>.
12. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ : Хай-Тек Прес, 2016. 628 с.

13. Юник І. Г. Сучасні підходи щодо реалізації паритетної демократії в органах публічної влади зарубіжних країн. Ефективність державного управління. 2013. Вип. 36. С. 166–173.

14. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. Psychological Review. No. 50. P. 370–396. URL: <https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>.

ТЕМА 3. Стилi гендерного спілкування за якостями особистості.

План лекції :

Вступ

1. Подолання стереотипів гендерної ідентичності особистості.
2. Соматично-типологічний підхід пізнання індивідуальних якостей особистості.
3. Позитивні та негативні риси характеру в гендерних стилях спілкування.

Висновки

ВСТУП

Поділ людей у суспільстві на чоловіків і жінок є центральною сферою визнання відмінностей у людській поведінці та психології. Чимало дослідників вважають, що зазначені особисті відмінності, тим чи іншим чином пов'язані з генетичними, анатомічними та фізіологічними особливостями, як чоловічого, так і жіночого організму. Ідея антагонізму між чоловіком і жінкою міститься в літературних міфах і культурних традиціях усіх історично відомих суспільств і вкорінена в різних соціальних інститутах (сім'я, армія, навчальні заклади тощо). Проте той факт, що фізичні відмінності між чоловіками та жінками існують, не доводить єдину розбіжність. У свою чергу соціокультурний контекст відображає характеристики, які зазначають чоловічі та жіночі ознаки в конкретному суспільстві.

Розглядаючи сучасні соціальні уявлення про рівень організації людини, виникають питання щодо репродукції майбутніх поколінь, що залежить від

репродуктивних органів, які поділяють людей на дві статті, і вирізняють їх за функціональними особливостями соціальних ролей матері та батька. На їхню думку, біологічна стать як факт насправді є соціальною конструкцією, в якій статева організація на різних рівнях організму довільно побудована у вигляді певної ієрархії. Водночас конфлікт між статями в багатьох випадках гармонійно співвідноситься із соціальною ієрархічною та конструктивною структурою самого суспільства, де як чоловіки, так і жінки мають досить різні соціальні статуси та досить вдало виконують у житті взаємодоповнюючі гармонійно соціальні ролі.

1. Подолання стереотипів гендерної ідентичності особистості.

Стать можна вважати однією з основних характеристик особистості, яка визначає її соціально-психологічний розвиток. Багатокомпонентну структуру гендеру визначають чотири групи ознак: 1) біологічна стать; 2) гендерна ідентичність; 3) гендерні норми; 4) гендерні стереотипи.

Гендерна ідентичність – це аспект впевненості в собі, який описує досвід індивіда як представника у відповідності до певної статі. Вона є однією з основних базових характеристик особистості, що виникає в результаті *інтеріоризації* (поняття трактується як прищеплення індивідууму певної ідеології; іншими словами перенесення суспільної думки у свідомість особистості) чоловічих чи жіночих характеристик у процесі взаємодії «Я» з іншими індивідуумами під час соціалізації. Входячи в особисту структуру соціальної ідентичності, гендер функціонує як особливий тип ідентичності, який співіснує в глибинах самосвідомості індивіда разом з уявленнями про професію, сім'ю, етнічну приналежність та інший статус.

Загальновідомо, що гендерна ідентичність є продуктом соціальної структури. Вона починає формуватися з народження у дитини, пізніше де починається і процес гендерної соціалізації, в якому дитина виховується у відповідності з прийнятими в суспільстві поняттями щодо чоловічих та жіночих якостей. Спираючись на стандарти, які існують у суспільстві, в дітей

формується стабільні уявлення про особисту власну гендерну відповідність, ідентичність ролі, поведінку, самооцінку.

Згодом відбувається процес соціалізації, де ключовою частиною цього процесу є гендерно-рольова соціалізація. Диференціація особистої діяльності, статусу, прав і обов'язків людей за статевою приналежністю відноситься до категорії «гендерних ролей». Гендерні особисті ролі є нормативними, вони виражають певні індивідуально-соціальні очікування, проявляються в поведінці та завжди пов'язані з певною соціально нормативною системою, через яку індивіди пробиваються у своїй індивідуально обумовленій свідомості та вчинках. Деякі з соціальних норм визнаються через засоби масової інформації та популярну літературу, тоді як інші сприймаються безпосередньо у формі традицій, а також звичаїв, індивідуальних настанов від батьків тощо або відбувається відхилення від очікуваної статевої ролі поведінки, що осуджується з боку суспільства.

Соціальні норми спираються на гендерні установки та стереотипи, що є загальноприйнятими в соціумі, де чоловіки та жінки мають певні особливості та моделі поведінки, які формуються у свідомості людей щодо правильного поводження для представників певної статі, саме ці стереотипи відрізняють їх спосіб життя. Їх фіксація у свідомості людей, як широких верств населення, досить позитивно сприяє реальному відтворенню самих стереотипів із покоління до наступного покоління в процесі суцільної соціалізації. Відтак гендерні стереотипи фактично можна вважати соціальними нормами.

Гендерні стереотипи досить часто мають негативний відтінок. У багатьох найменш розвинених країнах система уявлення про соціальну роль жінки несумісна з активним способом життя, тому багато жінок не схильні йти до своєї мрії як самореалізації поза межами традиційно пропонованих сфер. Жінка, яка має власні уявленнями про себе, розуміє свою індивідуальність, має активну життєву позицію та в повній мірі розкриває свій потенціал і бажає його реалізувати. Вона найчастіше вступає в протиріччя із традиційними суспільними уявленнями про становище жінки в суспільстві. Тому такі жінки

не тільки займаються домашнім господарством, виховують дітей, а й активно самореалізуються, працюючи на виробництві, або займаються суспільною роботою та іншими видами професійної діяльності.

Варто також зазначити, що саме гендерні стереотипи можуть мати, як особистісний негативний вплив, так і соціальний не лише безпосередньо на жінок, а й на чоловіків. Компоненти традиційних чоловічих ролей включають успішний статус, розумову, фізичну та емоційну силу, а також антифеміністичні норми, але дотримуватися зазначених норм неможливо, тому консервативні чоловіки найчастіше переживають стрес, що часто призводить до таких компенсаторних реакцій, як емоційне обмеження, конкуренція і нав'язливе бажання успіху.

Гендерні стереотипи – це культурно сформовані й узагальнені суттєві уявлення та переконання про те, як мають поводитися чоловіки та жінки. Даний термін відрізняється від розуміння гендерних ролей, що стосується набору поведінкових моделей чи норм щодо чоловіків і жінок.

Виникнення гендерних стереотипів пов'язане з тим, що інші моделі гендерних відносин історично склалися таким чином, і саме гендерні відмінності мають пріоритет над індивідуально якісними суттєвими відмінностями особистості чоловіків і жінок.

Розберемо основні представлені гендерні стереотипи та спростуємо їх:

1. Між чоловіками та жінками багато різних відмінностей, вони схожі на істот з різних планет, про що і зазначається в одному не науковому, але дуже популярному творі: «Чоловіки прибульці з Марса, а жінки прилетіли з Венери». У дійсності вчені з різних галузей вважають, що між чоловіками та жінками, які живуть в одній країні та мають схожі соціальні умови, відмінності становлять лише 10 %, а схожість – 90 %, тобто між вінничанкою та вінничанином того ж соціального класу більше подібностей і паралелей, ніж, наприклад, між вінничанкою та французенкою.

2. Відмінності між чоловіком і жінкою суто біологічні, а тому непереборні й вічні. Про це писав основоположник психоаналізу З. Фрейд:

«Анатомія – це доля». Термін «гендер» передбачає, що більшість відмінностей між статями не мають природного чи вродженого походження, а є результатом освіти, соціалізації, культурних і соціальних впливів.

3. Жінки на відміну від чоловіків мають скромні показники щодо потенціалу інтелектуальних здібностей, а саме нелогічне та ірраціональне мислення, їх неможливості самореалізації в престижних професіях. Тому зазначені факти поширюють загальне уявлення про те, що жінки є неповноцінними працівниками на досить відповідальних високих посадах та в інтелектуальних вузькоспеціалізованих професіях, але наукові дослідження психологів, на відміну від суспільної думки, доводять хибність цього твердження. Сучасність свідчить, що чоловіки як і жінки мають однаково сильні інтелектуальні та організаторські здібності, але суспільство не погоджується з такими фактами та створює нерівні умови реалізації жінки, віддаючи пріоритет чоловіку.

4. Існує міф, що здебільшого, на противагу жінкам, чоловіки неемоційні та не здатні до душевного співчуття чи емпатії; даний міф завдає великої шкоди людству. Наприклад, нездатність осіб чоловічої статі проявляти емоції або намагання їх стримати, приховати негативно впливає на психо-емоційний стан та може на 12 років скоротити тривалість життя. Тому підкреслимо, що заборона емоційних проявів у чоловіків зменшує їх життєвий шлях в порівнянні з емоційною відкритістю жінок. Хлопчиків змалку вчать стримувати свої емоції і не плакати, постійно говорять їм: «Ти ж хлопчик! Ти ж солдат!», а видатний заслужений хірург М. Пирогов писав: «Невиплакані за життя сльози, згодом змушують плакати наші внутрішні органи». Тому ранні не заплановані за віком інфаркти та інсульты у великої кількості чоловіків – прямий безпосередній наслідок стереотипу «чоловічої нечуйності». Ось і результат.

5. Жінкам від природи необхідно створювати сім'ю, щоб народжувати дітей, а в пріоритеті чоловіків така потреба відсутня. Зазначимо, що конкретні потреби чоловіків і жінок визначаються суспільством, а не природою. Для багатьох сучасних жінок заміжжя та дітонародження є абсолютною

перешкодою для їх кар'єрних далекоглядних планів, тому середній вік материнства в усьому світі зростає. І це об'єктивна реальність, яку держави мають враховувати при плануванні своєї демографічної політики. Середньоєвропейські дані показують, що шлюб збільшує тривалість життя середньостатистичного європейця на 1,7 року, а середньої європейки – на 1,4 року. Іншими словами, шлюб більш «вигідний» для чоловіків, ніж для жінок. Сутнісними характеристиками експресивної особистості, які тісно пов'язані з гендерними позитивними та негативними стереотипами, водночас визначають гендерні індивідуальні особливості особистості, що є визначальними ознаками маскулінності чи фемінності.

6. Маскулінність і фемінність – це ті системи рис особистості, які досить традиційно розглядалися, як чоловічі чи жіночі. Типовими чоловічими характеристиками є: інтелект, раціональність, незалежність, активність і, звичайно, сила, як фізична, так і психологічна. Також можемо зазначити, що пріоритетом у поведінці чоловіків є авторитарність, агресивність, суттєва стриманість у емоційних проявах, що виявляє готовність до ризику та довготривалої працездатності. Типовими жіночими рисами є: екзальтована емоційність, ніжність, вразливість, співчуття, практичність, консерватизм, інтуїція, реалізм, комунікабельність, чуйність і емпатія. Жінці важливо розуміти, що хтось розділяє її почуття і висловлює своє емоційне ставлення до неї. Для жінки психологічні стосунки важливіші за результат їх діяльності, чоловікам важливо, щоб їх визнавали компетентними для досягнення своїх цілей, а результати праці важливіші за стосунки.

Типові характеристики фемінності та маскулінності є передусім суспільно встановленими нормами та стереотипами, що не являються результатом об'єктивних природних суттєвих відмінностей між чоловіком і жінкою. У деяких випадках окреслені ознаки фактично підтверджують і відтворюють середні статистичні відмінності, які існують між чоловіками та жінками. Хоча часто, коли психологічні відмінності виникають під тиском нав'язаних людині суспільством стереотипів, вони є результатом виховання.

Іноді буває й так, що досить традиційні характеристики жіночності та чоловічності вдало суперечать відповідній природі людини. Зокрема, в суспільстві донедавна так вважалося, що жінки мають більш емоційний темперамент, а чоловіки самі по собі схильні мислити логічніше. Сучасні дослідження в лабораторіях нейрофізіології стверджують, що в більшості жінок більш розвинена ліва півкуля мозку, яка підтверджує логічне мислення, а у чоловіків досить розвинена права, що відповідає за емоційне мислення. Також, більшість дослідників у галузі диференціальної психології сходяться на думці, що у дівчат більш інтенсивно розвинені мовні здібності, які пов'язані з лівою мозковою півкулею, більше ніж у хлопчиків, проте історія культури суспільств свідчить, що досить велика більшість письменників у різні часи були чоловіками.

7. Андрогінність – це поняття чоловік і жінка, що розкриваються в стереотипних для сучасного суспільства ознаках, які одночасно присутні в однієї і тієї ж людини, як чоловіка, так і жінки, що можуть проявлятися необов'язково в рівній мірі. Жінки та чоловіки різні, але суттєві відмінності не обов'язково збігаються із суспільними установками, стереотипами. Справжні гендерні установки та відмінності є суттєвим поєднанням вроджених відмінностей навчання і виховання. Традиційно рисами, як маскулінність і фемінінність, вважалися протилежностями на одній соціальній шкалі. Зазначимо, що останнім часом маскулінність у деяких дослідженнях розглядається, як саме низька фемінінність і, зрозуміло, навпаки фемінінність - як висока маскулінність. Сучасні психологічні концепції статі та статевої ролі поведінки розглядають характеристики, як відносно самостійні конструкти. Можливо, що обидві риси можуть бути одночасно високорозвинені або гендерно-рольові риси можуть бути розвинені на низькому рівні одночасно. Жіночі та чоловічі риси людини досить сильно розвинені в незалежності від статі, що називається андрогінністю. У психології особистості андрогінність вважається особистісною характеристикою, що не пов'язана зі статевим розвитком, статтю та гендерною ідентичністю або розладами гендерно-рольової

орієнтації. Можемо зауважити, що обдаровані особи часто характеризуються високим ступенем андрогінності, а також обмеження, як чоловічих, так і жіночих гендерних ролей допомагає зменшити появу внутрішніх конфліктів, які пов'язані з відмовою від своєї другої природи та натури.

Андрогінна модель статі та гендерних обумовлених ролей не ідеальна, але краща за інші моделі. Зокрема, було продемонстровано, що зазначена модель має певні вікові та клінічні обмеження. Наприклад, андрогінна модель не працює для хлопців і дівчат 15-16 років, які фактично формуються в більш пізньому віці. Американськими психологами було розроблено психологічний метод більш досконалого вимірювання, як маскулінності, так і фемінності під назвою *BemSexRoleInventory*. Відповідно до цього опрацювання можна досить суттєво діагностувати чотири типи людей незалежно від їх фізіологічної статі:

1. Маскулінні – це особи чоловічої статі з досить вираженими маскулініними ознаками.
2. Фемінні – це особи в яких яскраво виражені жіночі якості.
3. Андрогінні – присутність обох статей.
4. Невизначенні особи, які мають невизначений статус і відсутність чітких характеристик маскулінності і фемінності.

Існують також дещо інші способи вимірювання мужності та жіночності.

8. *Гендерні ролі* виникають не відразу після народження дитини, а формуються протягом життя у відповідь на різні умови та фактори. Особисті гендерні ролі проходять довгий процес становлення гендерних рольових ігор щодо соціально детермінованих моделей поведінки, що відбувається в рамках індивідуально-психологічного процесу, становлення індивідуальних якостей в житті особистості, тобто її соціалізація. Одним із найважливіших її елементів є статево-рольова або гендерна соціалізація. Під гендерно-рольовою соціалізацією розуміється засвоєння індивідами гендерних особистих ролей, де велике значення грають соціальні очікування щодо цих ролей і саме гендерний соціально обумовлений розвиток особистості, розвиток психологічних індивідуальних характеристик, що відповідають його особистісним гендерним ролям. Задані ролі досить тісно пов'язані з самоідентифікацією, як

представника певної соціально обумовленої статі з її нормами поведінки, що характерні для представників саме цієї статі.

9. *Гендерно-специфічна соціалізація* представляє багато особливостей і унікальних труднощів для чоловіків і жінок. З моменту народження діти потрапляють у соціальне середовище, яке формує багато стереотипів статевої поведінки. Навіть у ранньому віці діти чують від своїх батьків і вихователів такі речі, як: «Не плачте, хлопці не плачуть!», «Не сваріться, дівчата так не поведуться!». З першим проявом впевненості в собі, як представника певної належності до статі, дитина асоціює цілепокладений діапазон ознак: одяг, правила поведінки, вирази тощо, емоції та заборони. Моделі, як чоловічих, так і жіночих ролей накладаються на природні психологічні відмінності між статями. Існує багато відмінностей у процесі гендерно-рольової процесуальної соціалізації, як чоловіків, так і жінок. Згідно з історично консервативно сформованими патріархальними стереотипами, у жінок переважає відповідна орієнтація на сім'ю, сімейні цінності, що заохочують ведення інтенсивного домашнього господарства тощо.

Чоловікам, відповідно тим же установкам і стереотипам, що нав'язує суспільство, нормативно бажано бути більш активними поза сім'єю, тобто займатись професійною, соціальною діяльністю. Тому гендерні дослідження показують, що дівчата частіше займаються математикою в старших класах. Результати нібито говорять про те, що їх розум бідний, але це відбувається не тому, що вони менш здібні до математики, а тому, що вони мають низьку самооцінку реалізації в цій сфері та не відповідають очікуванням своїх учителів, які вимагають результати та досить вдалі перспективи їх подальших установок і досліджень.

Отже, існують серйозні соціально обумовлені проблеми, пов'язані з соціально-психологічною рольовою установкою щодо самореалізації жінок, враховуючи той факт, що є реальні соціально-економічні умови, які вирішують таку асиметрію. Соціально обумовлені проблеми, пов'язані з жінками, стали основою для виникнення багаточисленних феміністичних політичних рухів,

спрямованих на подолання труднощів. У процесі гендерного, вікового розвитку хлопчикам доводиться достатньо часто вирішувати численні соціальні проблеми, пов'язані з визнанням своєї особистості колом однолітків, лідерством, а також суперництвом тощо. Для дівчини питання лідерства не є суттєвим з точки зору суспільних стереотипів, їй не обов'язково прагнути до нього, на відміну від хлопців, для яких питання лідерства є пріоритетним.

Громадська думка змушує хлопчика взяти за основу лідерство і вважати його невід'ємною цінністю свого існування. Чоловіки, які погано розбираються в питаннях лідерства, вважаються менш здібними, ніж люди з вищим соціальним статусом. І громадська думка тисне і таким чином змушує відмовитися від лідерства, для хлопців все-таки залишається пріоритетним прагнення вписатися в модель маскулінності; окрім установки до влади та першості, виникає бажання бути фізично сильним, сміливим, здібним, емоційно стриманим тощо, що також є соціальною нормою. Відповідність таким надуманим бажанням призводить до більш критичного ставлення до всього, що відбувається навкруги та згладжує невідповідності стандартам, як чоловічності, так і жіночності.

2. Соматично-типологічний підхід пізнання індивідуальних якостей особистості.

Для того, щоб пов'язати саму ідею взаємодії тіла та душі описав Ернст Кречмер (нім. Ernst Kretschmer; 1888 – 1964), німецький психіатр і психолог, який запровадив дане дослідження та розробив його як самостійну працю, де використовувалися психофізіологічні системи. Він повернувся до галузі медицини і розробив типологію темпераменту, пов'язавши темперамент з будовою тіла людини, статурою. Вільям Герберт Шелдон (1898 – 1977), американський психолог, удосконалив систему Кречмера і встановив конституцію темпераменту та розробив теорію визначення, яка стверджує, що людина може визначити свій темперамент і особистість відповідно до свого тіла, а також свою поведінку в конфліктній та стресовій ситуації.

I. Композиційна типологія особистості, запропонованої Кречмером, складається в своїй основі з опису чотирьох основних типів будови тіла (конституції):

Перший тип статури Астенік: це слабкий тип, має крихке тіло, плоску грудну клітку, вузькі плечі, витончені кінцівки, довге обличчя, але має високорозвинену нервову систему та мозок (Мал. 1); цей безпорадний тип тіла (який прийшов переосмислити цей світ) замкнутий, досить схильний до роздумів, абстрактний, важко адаптується до навколишнього середовища, дуже чутливий, легко ранимий, «людина, яка витончено відчуває цей світ», ідеаліст і мрійник, але безжальна та владна натура, егоїст, зломщик чужих думок і безсилий, що коливається між пограничною чутливістю й безмежною холодністю, між гостротою й тупістю почуттів («кривдячи інших, а разом із тим і собі»), упертий, послідовний в своїх діях, особисто невибагливий, наполегливий. Мінусом цих достоїнств є відсутність доброзичливості та приємного натурально-природного милосердя. Їх можна класифікувати на такі групи: 1) Чисті ідеалісти і моралісти. 2) Тирани та фанатики. 3) Спокійна і розважлива людина.

1 тип: АСТЕНІК
людина тендітної
статури
з плоскою грудною
кліткою, вузькими
плечами, видовженими і
худими кінцівками,
видовженим обличчям,
але сильно розвинутою
нервовою системою,
головним мозком

Мал. 1. Визначення будови тіла астенічного типу за зовнішнім виглядом.

Другий тип статури Пікнік: це сама по собі людина невисокого або десь середнього зросту з вираженою обтяжливою жировою клітковиною, випуклою грудною кліткою, великим також випуклим животом, округлою головою на короткій шиї (Мал. 2). Цей тип статури – пікнік (він прийшов у цей світ, щоб повеселитися). Його емоції досить коливаються між непомірною радістю і великим сумом, він комунікабельний, відкритий, добродушний, життєво приземлений та реалістичний у своїх думках, «веселий балакун», тихий

гуморист, сентиментальний і мовчазний, безтурботний життєлюб, активний практик. Серед яких можна виділити наступні типи лідерів, які відзначились в історії: 1) Хоробрий воїн, національний герой. 2) Живі організатори значною мірою. 3) Примирлива політика.

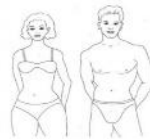
2 тип – ПІКНІК
людина малого або середнього зросту, з вираженою жировою тканиною, опуклою грудною кліткою, великим животом, круглою головою на короткій шиї

Мал. 2. Визначення будови тіла типу пікнік за зовнішнім виглядом.

Третій тип статури Атлетик: це людина з доволі виражено-розвиненою мускулатурою, пропорційною та міцною статурою і широким плечовим поясом (Мал. 3). Цей тип статури атлетичний (Я прийшов, щоб змінити цей світ) – є два типи: енергійний, різкий, впевнений, агресивний або вразливий, стриманий у жестах і виразах, гнучкий у думках низька стать.

3 тип – АТЛЕТИК
людина з вираженою мускулатурою, пропорційною міцною статурою, широким плечовим поясом

Мал. 3. Визначення будови тіла типу атлетик за зовнішнім виглядом.

Четвертий тип статури Диспластик: це особа з невідповідною формою тіла (Мал. 4).

4 тип – ДИСПЛАСТИК
людина з неправильною статурою, із різними деформаціями тілобудови (наприклад, надмірний ріст, непропорційна тілобудова)

Мал. 4. Визначення будови тіла типу диспластик за зовнішнім виглядом в житті.

Потрібно знати, що повністю «чистих» типів визначеної статури доволі менше, ніж типів із змішаною статурою. Тому кожен тип особистості, виділений у наведеній вище класифікації, також можливо визначити на основі досліджень морфологічних характеристик. Класифікація психологічних типів К. Юнга стала основою соціології. Відповідно до соціології, раціональність та ірраціональність найкраще візуально розпізнаються в профілі обличчя людини.

Раціональний профіль – більш чітко визначений, кутастий і характеризується окремими деталями або їх комбінацією (наприклад, лінія носа, носогубні складки, підборіддя, лінія брів). Ірраціональний – контури обличчя стають м'якшими та плавнішими.

Інтуїтивні типи зазвичай мають високе чоло, ледь помітне чоло та невелике трикутне підборіддя. Її обличчя виглядає більше овальним, ніж круглим.

Чутливий тип – кругле обличчя, пружне підборіддя, а якщо високе, то скошене назад чоло.

Типи мислення і почуття виділяються та різняться активністю у верхній і нижній частинах обличчя. Перший мислячий тип більше працює над обличчям верхньої частини (складання чола, відкриття очей, примружування), другий – більше знизу (крива чи рівна посмішка, потирання, скреготання зубами, надувні щоки).

Мислячі типи відрізняються тим, що більш «кощаві», в чуттєвих типів переважає очеревина та нижня частина клітка грудей, а атлетичні типи виразно мають переважно м'язову масу тіла (найкращі бодібілдери, важкоатлети та борці). Інтуїтивний тип має найдовші по відношенню до тіла ноги, довгі несуразні пальці та довгу шию.

II. Визначення темпераменту з точки зору статури та групи крові: продовжуючи спостерігати визначення типів темпераменту розглядаємо системою Ернста Кречмера тепер конкретно потрібно розглянути відповідність між темпераментом, статурою та визначеною групою крові.

Статура та темперамент є двома пов'язаними термінами, але вони не є так само, як форма тіла є первинним попереднім явищем, тоді як темперамент є наступним майбутнім явищем. Статура є характеристикою індивіда, фундаментальною і майже незмінною, тоді як темперамент є вторинним і підлягає певним змінам. Можемо змінити свій темперамент, але не можемо змінити свою статуру. Власне, статура як міра визначає весь предмет. Це навіть може накласти відбиток на його характеристики, групу визначеної крові і також навіть його долю. Відповідно до цього розрізняють чотири типи статури (конституції):

1. Жовчний тип статури відповідає жовчному темпераменту (жовчний) і еквівалентний 0 (I) групі крові. Жовчовивідна конституція характеризується переважанням функцій травлення або екстракорпоральної моторики і переважанням виділення жовчі або травних соків.

2. Оптимістична статура через перевагу функції живлення або внутрішнього руху. Він характеризується надмірним вмістом і підвищеним утворенням еритроцитів у кровоносних судинах, а також сприянням кровообігу. Оптимістичну статуру, як і оптимістичний темперамент, прирівнюють до групи крові А (II).

3. Флегматична (лімфатична) конституція відповідає класично флегматичному темпераменту та групі крові В (III). Характеризується надлишком вмісту сироватки в кровоносних судинах і надлишком лімфи або рідини в організмі, що врівноважує пластичні елементи опору.

4. Меланхолійній статурі відповідає меланхолійний темперамент, а група крові належить до змішаної АВ (IV). Характеризується переважанням іннерваційних функцій в організмі та домінуванням слабкої нервової системи над усіма іншими.

III. Система визначення поведінки в конфліктних ситуаціях Шелдона відповідно до будови тіла та особистості: за Кречмером виділяють чотири типи статури (астенічний, піконічний, атлетичний і диспластичний), і Шелдон назвав типи (церебральна кататонія, вісцеральна кататонія, соматонія), виходячи з

функціональних переваг організму, які керують цим типом. Тому, на думку Шелдона, церебральна атаксія – це переважання вираженої діяльності звичайно вищих нервових центрів. Внутрішні органи є переважною системою травлення. Соматонія – перевага опорно-рухового апарату. Він характеризував кожну людину за ступенем вираженості різних темпераментів.

1. Тип статури – Астенічний – Церебротонічний – спрямований на досить інтенсивний розвиток індивідуального інтелекту та слабкої нервової системи (астенічний) (гетероморфний) – меланхолік і творча особистість, схильна до систематизації, розвиває власні орієнтовані на думки. У конфліктній або стресовій ситуації люди думають над подією і намагаються знайти причину або джерело конфлікту. Детально проаналізуйте події та визначте свою роль у цих подіях.

2. Тип статури – Пікнік – Вісцеральний Тонік – зосереджується на системі травлення та різних внутрішніх органах (Пікнік) (Ендоморф) – спокійний, характерний тип, завжди добродушний і з добрим гумором, здатний привернути увагу. У конфліктній і стресовій ситуації він збирає друзів за столом і чекає заспокійливої промови.

3. Тип статури – Атлетичний – Соматотонічний – зосереджується на м'язах і гарній поставі – Скелет (спортсмен) (Мезоморф) – оптимістичний або жовчний, стабільний тип особистості, прагне соціального значення, агресивний, іноді стає мішенню. У конфліктних і стресових ситуаціях не зупиняється перед перешкодами та вирішує проблеми дією.

3. Позитивні та негативні риси характеру в гендерних стилях спілкування.

Визначально, що кожна людина є унікальною особистістю з відповідними певними характеристиками, які відрізняють її від інших людей. Ці характеристики називаються особистими якостями: певні з них присутні від народження, а інші виникають протягом всього життя. Особисті характеристики мають позитивне спрямування, а інші – негативне. Останнє

може істотно ускладнити, як сімейне, так і професійне життя. Однак позбутися всіх негативних якостей непросто – доведеться багато працювати над собою.

Тому візуальна діагностика, яку розглянули вище є дуже важлива для виявлення рис особистості. Визнання, прийняття або зміна особистих гендерних характеристик, які необхідні для самосвідомості, розвитку особистості та розуміння інших. Особистість і індивідуальність – це властивість конкретної людини, яка принципово відрізняється від інших.

Гендерні особистісні якості – це складний комплекс біологічно та соціально-зумовлених елементів особистості. Існують різні класифікації якісних характеристик індивідів: позитивні та негативні; вольові і безвольні; професійні та непрофесійні; моральні і аморальні якості.

Розглядаючи кожну групу докладніше, необхідно зорієнтуватись на індивідуальні характеристики, що присутні в гендерно-рольових конфліктах чоловіків та жінок, які і розглянемо далі.

Позитивні гендерно-рольові ігри, в яких проявляються позитивні якості характеру:

1. Кожна жінка може грати кілька ролей, кожна з яких має аспекти для пріоритетності:

дружина – турбота, ввічливість, вірність особистим ідеалам, легка незамарана вдача, ніжність, розвинена чуттєвість, відчувається завжди акуратною;

мати – терпимість, співчуття, володіння відчуттям доброти, виявляти чуйність, терпіння;

подруга – співчуття, безпосередність, проявлення оптимізму.

Загалом, ідеального образу жінки не існує, інколи вважають, що жінка має з часом бути досить амбітною, незалежною та активною, а інші впевнені, що «справжній жінці» притаманні такі якості, як покірність та доброта.

Негативні якості жінок: сварливість, неохайність, лицемірство, вразливість, надмірна балакучість.

2. *Кожен чоловік може грати декілька ролей, справжнього чоловіка:* відповідно до установленної суспільної думки, він обов'язково повинен бути годувальником, турботливим, люблячим чоловіком і батьком.

Велика кількість жінок розповідають і описують свого *ідеального, на їх погляд, чоловіка*, такими прикметниками: дружелюбний, щедрий, активний, відданий, орієнтований на сім'ю, добрий, в міру пристрасний, завжди веселий, у хорошому настрої, турботливий, обізнаний, досить наполегливий, амбітний і сексуальний, охайний, в міру заповзятий тощо.

Якщо мова заходить *про чоловіка, як майбутнього батька*, до його позитивних якостей відносяться помірна уважність, велика доброта, співчуття, талановитість і почуття гумору, а також терпіння; *гарний працівник* уособлює працьовитість, пунктуальність, старанність, колективізм тощо.

Негативні якості справжніх чоловіків: жадібність, відсутність безпосередності, марнославство, жорстокість, невірність.

3. *Позитивні риси, пов'язані з суспільством:* доброзичливість, комунікабельність, милосердя, чуйність

Негативні риси особистості по відношенню до суспільства: егоїзм, нечесність, грубість, нахабство, недоброзичливість.

4. *Позитивні риси особистості, які пов'язані з життям:* принцип оптимізму, толерантність, відкритість, миролюбність

Негативні риси особистості, що пов'язані з життям: пасивність, озлобленість, фанатизм, заздрість.

5. *Позитивні риси, пов'язані з роботою:* працьовитість, наполегливість, допитливість, акуратність.

Негативні риси особистості, що проявляються в роботі: безініціативність, лень, недбалість, безвідповідальність, стомлююча повільність.

Особиста презентація позитивних та негативних індивідуальних якостей для суспільних гендерно-рольових ігор

Для того, щоб чоловік або жінка презентували себе іншій людині, а також організації, необхідно скласти перелік позитивних якостей, які допоможуть

розкрити їх найкращі сторони:

– перш за все, звичайно потрібно відмітити, комунікабельність. Той, хто вміє знаходити з іншими людьми спільну мову та дає зрозуміти, що не буде погіршувати ситуацію між колегами, або родичами, чи товаришами;

– наступними якостями можемо відзначити чесність, високу надійність, постійний оптимізм, відповідальність і акуратність. Визначені якості є привабливими на певній посаді з службовими дорученнями, подруги / друга в новій родині чи іншу роль, яку обираємо для того, щоб сподобатись для досягнення заданої мети;

– позитивні професійні якості, до яких відносимо: ораторське мистецтво та організаторські здібності, достатню дисциплінованість, особливу пунктуальність, чесність, досить велику стресостійкість, особливу здатність швидко й ефективно навчатися. Особливо в тих випадках, якщо маєте вагомі професійні нагороди чи професійні дипломи, обов'язково вкажіть їх у своєму резюме, щоб зазначити попередні надбання та заслуги. Якщо говорити про творчу неординарну роботу, то можемо зазначити таку якість, як креативність.

Негативні особисті якості, які придатні для резюме, це надлишкова емоційність. Така якість може сподобатися протилежній статі, але якщо претендуєте на посаду, де потрібна співпраця з клієнтами, то зрозуміло, що дана якість не справить позитивного враження на потенційного начальника.

Нейтральною особистісною якістю зазначимо сором'язливість, що може відповідати емоціям багатьох, але в деяких випадках є зовсім абсолютно недоречною. Різноманітні особисті якості, такі як незалежність, можуть тлумачитися по-різному, а також можуть сприйматися, як абсолютна нездатність ретельно працювати в команді.

Щодо такої якості як прямота, то її навряд можна позначити як позитивну. У більшості випадках її вважають невіглаством або грубістю, тож вона є небажаною в багатьох ситуаціях, особливо у співпраці з людьми.

Також необхідно добре подумати, перш ніж підкреслювати у своєму резюме таку якість, як принциповість, оскільки вона неперіоритетна для багатьох роботодавців.

Особиста якість характеру, про яку слід згадати презентуючи себе, – це уважність до дрібниць, така характеристика буде сприйматися позитивно. І, звичайно ж, зазначте якості, які особливо цінуються – це працездатність, доброта, невгамовний оптимізм, відкрите почуття гумору, свідомо відповідальність, самовладання. Звичайно, якщо відсутні певні якості, то пізніше особистість може оволодіти ними та напрацювати їх.

Пріоритети гендерних стилів спілкування в залежності від характеру, що впливають на рольову поведінку особистості та на інтенсивність спілкування, як жінок, так і чоловіків, істотно впливає велика кількість факторів, а саме фізіологічні – будова тіла, а також психологічні, де суттєво відбиваються гендерні стереотипи.

Серед основних факторів, що стосуються рис особистості та темпераменту, психологи виявили: жінки є більш екстравертними (лат. екстра, назовні, верт, поворот), товариськими, активними, чутливими (симпатичними) і турботливими; чоловіки за своїм характером стверджують, що вони більш за інших автономні, наполегливі, досить авторитарні та розумні.

Загалом жінки краще за чоловіків, що безпосередньо стосується мови (жінки за віком починають говорити раніше, мають досить багатший та розвиненіший словниковий запас слів, утворюють речення набагато конструктивними, складнішими та різноманітнішими). Жінки схильні любити, більш ніжні та емоційні. Чоловіки досить частіше стають лідерами. Їхня самооцінка напряду залежить від успішності у сфері професійної діяльності та є більш стабільною та загалом вищою, ніж у жінок.

Слід зазначити той факт, що у чоловіків і жінок дуже різні стилі спілкування:

Пріоритет інформаційного стилю спілкування: найголовніше в чоловічому спілкуванні – інформація: факти, цифри, результати; крім

інформації, жінки в основному акцентують увагу на атмосфері спілкування, інтерактивних міжособистісних аспектах.

Пріоритет соціально-статусного стилю спілкування: чоловіки цінують соціальний статус і владу в спілкуванні. Вони адаптуються до ієрархічних соціальних ролей у спілкуванні. Жінки завжди віддають суттєву перевагу партнерству та рівному спілкуванню. Вони зосереджуються на побудові гарних та хороших стосунків і прагнуть їх зміцнити та зруйнувати соціальні та інші ієрархічні бар'єри, тобто жінки досить суттєво намагаються якоюсь мірою скоротити відповідну дистанцію між собою та партнером по спілкуванню, а чоловіки навпаки цю дистанцію зберігають.

Пріоритет позиційно статусного стилю спілкування: чоловіки часто обирають роль «самотнього воїна» в спілкуванні, де вони повинні завоювати певний статус або залишатися в ньому наодинці. Жінки почувуються комфортніше в команді, так їм легше досягти певної мети. Це означає, що чоловіки завжди віддають змістовну перевагу асиметричному спілкуванню, а жінки – симетричному.

Пріоритет емоційно-виразного стилю спілкування: жіноча мова насичена засобами опису різноманітних почуттів, а також настроїв, емоцій, що є більш емоційною, ніж у чоловіків.

Пріоритет стилю спілкування прихованого змісту розмови: жінки зазвичай висловлюють свої інтимні бажання досить непрямим чином, тому дуже болісно реагують на якісь приховані наміри своїх співрозмовників. Вони можуть «читати» додаткові значення легше, ніж чоловіки (хоча вони не завжди можуть прочитати такі додатки, вбудовані в спілкування). Це часто є джерелом конфлікту. Жінки очікують, що чоловік «вгадає» їхні бажання. Чоловіки ж керуються миттєвими бажаннями та вимогами.

Пріоритет тексту та підтекстового стилю спілкування: чоловіки зазвичай будують речення прямо. Жінки – у формі питання. Жінки часто кажуть «я думаю...» навіть тоді, коли повністю впевнені у своїй безпосередній

правоті. Чоловіки більш наполегливо та логічно формулюють свої аргументи, що часто викликає тривогу і нерозуміння у жінок.

Пріоритет виявлення своєї позиції напрацьованої в розмові: чоловіки частіше підкреслюють свою позицію більше, ніж жінки в розмовах і дискусіях. Жінки цінують загальну організаційну атмосферу офіційного спілкування, тому вміють створити гармонійну і позитивну атмосферу під час розмови.

Стилі спілкування під час конфлікту: в конфліктних гендерних ситуаціях саме жінки частіше за чоловіків відмовляються від своєї думки та позиції.

Стиль спілкування, як вирішення конфліктів: чоловіки вирішують конфлікти раціонально, використовуючи аргументи та переконання. Жінки схильні бути емоційними.

Стиль спілкування, як звернення за допомогою: жінкам легше попросити про допомогу, ніж чоловікам. Чоловіки трактують це як слабкість.

Стиль спілкування за поняттями інтимності та статусу: спілкування між чоловіками та жінками в діловому житті виявляють унікальні характеристики спілкування. Для жінок інтимна близькість є ключем до всього світу, установа зв'язків і відносин, метою якого є єдність і мінімізація відмінностей, а для чоловіків незалежність у спілкуванні є ключем і реалізацією правил ієрархії. Тому зовнішня ситуація і внутрішній соціально-психологічний елемент спілкування тісно пов'язані між собою і впливають на процес спілкування загалом і його прагматичний зміст зокрема.

Пріоритет мовних стилів спілкування: стосовно характеристик стилю вербальної комунікації, її аспектів, пов'язаних із мовними кодами, дослідники в галузі мови та гендерних питань виявили, що мовлення чоловіків містить більше іменників та дієслів, тоді як мовлення жінок містить більше прикметників та ряд прислівників, що відзначає перевагу для прикметників і прислівників. У жіночому мовленні частіше можна зустріти, сигнали, що потребують зворотнього посиленого зв'язку та увагу до слів і виразів співрозмовника. Жінки досить спокійно реагують на переривання розмови, а їх мовний код набагато більше містить ввічливих виразів і менше грубих та

образливих виразів.

Пріоритет конкретності розмови: у жіночих розмовах дуже часто спостерігається таке явище неточних, приблизних назв предметів, наприклад, виконуючи покупку в магазині чоловіки ретельно намагаються назвати все точно. Жінки досить часто вживають слова, що передбачають невизначеність такі як: можливо, можливо ні, мабуть так, або вислови, що описують внутрішні стани, наприклад, все це для мене досить холодно та інші подібні характеристики.

ВИСНОВОК

1. Можемо зробити висновок, що гендерна складова Я-концепції, як жінок так і чоловіків, включає особистісні характеристики, стереотипи щодо чоловіків і жінок, гендерну ідентичність.

2. Зазначимо, що норми є вбудованими в соціальні взаємовідносини. Типова поведінка, а саме взаємодія з протилежною статтю, материнська та батьківська роль, поділ на експресивні (жіночі) та інструментальні (чоловічі) функції зазвичай відображає особистісний та міжособистісний рівні.

3. Відзначимо, що отримані результати відображають сучасні гендерні норми та стереотипи в соціальній, професійній, сімейній та сексуальній сферах, у сприйнятті, як зовнішніх, так і внутрішніх гендерних особливостей особистості.

4. Звернімо увагу на наявність гендерно-рольової диференціації: піклування про сім'ю, дітей, коханих тощо, – чоловіки найчастіше приписують жінкам, собі – успіх і батьківський статус.

5. Визначимо, що чоловіки більш спрямовані на отримання доходу, кар'єру та досягнення цілей, а жінки – до прояву емоцій: любові, ніжності, чуттєвіші щодо ставлення до оточуючих, прояву поваги, усвідомлення особистої цінності як жінки і насамперед, як особистості. Таким чином, жіноча гендерна ідентичність є більш реляційною, тоді як чоловіча є інструментальною, менш емоційною та комунікативною.

Використана література:

1. Архангельська А. М. До питання про статус маскулінізму в лінгвістичній гендерології. Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 17. С. 11–21.
2. Захарчин Г. М., Миханцю О. О. Гендерна політика у стратегії управління персоналом. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2019. Вип. 23 (1). С. 87–90.
3. Євченко С. В., Остапчук О. Л. Впровадження комплексного гендерного підходу в роботу органів державної виконавчої влади на регіональному рівні : методичні рекомендації. 2018. 56 с.
4. Карбовська Н., Литвинова Т., Мельник Т., Сулова О. Основні стратегії та методології гендерного інтегрування. Керівництво з використання методології «ЗР». Київ : Український Жіночий Фонд, 2007. 120 с.
5. Літвінова О. В. Гендерна психологія : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 236 с.
6. Маєрчик М., Плахотнік О, Ярманова Г. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. К. : Критика, 2013. 215 с.
7. Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 року. № 1517. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
8. Сукаленко Т. М. Гендер як соціолінгвістичне поняття. Лінгвістичні дослідження : наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2013. С. 248–254.

ТЕМА 4. Посилення гендерно-рольової поведінки невербальними засобами спілкування.

План лекції:

Вступ

1. Система гендерно-рольової поведінки у взаємовідносинах.
2. Набуття соціального статусу виконанням гендерно-правових ролей.
3. Гендерні невербальні комунікації на рівні дотику, жестів та міміки спрямованих на соціальний статус.

Висновки

ВСТУП

Участь жінок і чоловіків з рівними правами у всіх соціальних сферах життя держави є досить важливою передумовою і запорукою становлення стилю демократії в Україні, а також гарантією європейської інтеграції. Формування, становлення та практика регулювання державної політики щодо досягнення гендерної рівності здійснюються відповідно до міжнародних зобов'язань і законодавства України. Як відомо, яким би не було людське суспільство за своєю соціальною будовою, воно завжди складатиметься з двох найбільше визначених категорій людей: чоловіків і жінок.

Саме в культурі будь-якого суспільства є соціальні норми, моделі відповідної поведінки, які обумовлюють традиції, людські уявлення про ту чи іншу модель поведінки, якою мають володіти як чоловіки, так і жінки; які соціальні передбачені ролі мають виконувати, що передаються з покоління в покоління, але лише деякі ролі біологічно детерміновані. Значимими ролями для жінок є роль вагітної жінки, жінки як матері, матері-годувальниці, дочки, а також дружини та бабусі та ін. Визначними для чоловіків є роль батька, чоловіка, сина, дідуся тощо. Інші встановлені соціальні ролі визначаються соціокультурними, а не біологічними факторами, з іншими установками та словами, будь-хто, в незалежності від своєї біологічної статі, може доглядати та

виховувати дітей, прати, прибирати, готувати, шити, ткати, виконувати секретарські роботи, забивати цвяхи, робити ремонт, видобувати вугілля, робити наукові відкриття та займатися з гантелями незалежно від статі, людина може осилити будь-яку роботу та власну особистісну установку.

Історично склалося, що чоловіки та жінки гратимуть різні соціальні ролі. Поділ праці між чоловіками та жінками традиційний для патріархальних суспільств, він існував завжди: жінки були вихователями, домогосподарками та доглядальницями; чоловіки – годувальниками, захисниками та заробітчани. Нині для чоловіків стало прийнятним, щоб жінки працювали поза домом, переважно в поєднанні з домашніми та сімейними ролями. Згідно із цією думкою, чоловіків, як правило, поважають за успіхи в професійній сфері, тоді як жінок цінують насамперед за комфорт у родині та доглянутих дітей. Задані загальні уявлення суспільства про те, якими мають бути сучасні чоловіки та жінки, що їм потрібно робити, як себе поводити називаються гендерними установками або стереотипами. Часто можемо чути, що жінки в своїй поведінці занадто емоційні, щоб бути яскраво вираженими лідерами чи менеджерами і не можуть мислити раціонально, а чоловікам не вистачає чуттєвості та терпіння, щоб піклуватися про своїх дітей.

Таке рішення базується на тому факті, що відбувається чіткий розподіл на чоловіків чи жінок, не тільки за статевими особливостями, що є результатом природніх факторів, а за певною установкою щодо моделей їх поведінки, відповідності соціальним ролям у певних рисах, саме прийнятними або неприйнятними жіночими чи чоловічими характеристиками щодо реалізації їх у житті. Дослідження багатьох західних вчених, антропологів, соціологів і психологів у ХХ столітті ставлять під сумнів такі твердження.

1. Система гендерно-рольової поведінки у взаємовідносинах.

З самого народження дитина, яка перебуває в суспільстві потрапляє в просторово-часовий потік соціального середовища, де вбирає багато стереотипів статевої поведінки нав'язаних його батьками, ріднею та

суспільними вихователями з установкою на те, як необхідно робити та як не годиться поводитися дівчаткам або хлопчикам.

Діти закріплюють нав'язані установки суспільством, у якому перебувають, складають перше уявлення про себе та пов'язують себе з представниками певної статі за відповідними ознаками: одяг, правила поведінки, вираження емоцій або їх заборона. Природні психологічні установки, як відмінності між двома статями, що зумовлені зразками для наслідування чоловіків і жінок, які відповідають сучасній суспільній свідомості.

Суб'єктивні установки не існують самі по собі, вони існують лише як система історично складених поглядів на норми гендерно-рольової поведінки. Велику роль відіграють соціальні установочні очікування, саме вони несуть активне навантаження на роль, що бере участь у формуванні соціальної поведінки та поведінкових стратегій людини. Якщо фактична поведінка чоловіка чи жінки порушує норму, суспільство чинить тиск на свідомість індивіда та накладає відповідні санкції. Установка на санкції є дуже жорсткою, так, наприклад, у архаїчних суспільствах за наявні порушення гендерної ідентичності чи відхилення навіть у дрібницях від загальноприйнятих суспільних стандартів винуватця карали побиттям і вигнанням або ще суворішими покараннями.

У сучасному культурному світі санкції мають переважно соціально-психологічний характер, вони виражаються у звинуваченнях і негативній оцінці тощо. Саме від них страждає особистість, яка за своєю природою є людиною соціальною, тому гостро реагує на критику оточення в якому соціалізується, що проявляється критичним станом її подальшої реалізації. З'являється почуття провини, сорому, відбувається загострення внутрішнього конфлікту тощо. Тому зазначимо, щоб уникнути таких неприємних переживань, представники кожної статі мають право реалізувати власні моральні очікування, втілюючи відповідні форми статоворольової поведінки у своєму способі життя.

Існує чимало відмінностей у процесі гендерно-рольової динаміки соціалізації чоловіків і жінок. Згідно з історично вже сформованими у

суспільстві патріархальними стереотипами: для жінок першочерговим є сімейна орієнтація та установка на сімейні цінності, майстерне ведення домашнього господарства тощо; для чоловіків, відповідно стереотипу, є активність поза сім'єю, а отже, професійна виробнича діяльність, соціальна активність, суспільний успіх. Успіх у самореалізації чоловіка пов'язаний з кар'єрою, статусом і кар'єрним зростанням, матеріальними благами та економічними можливостями. Самореалізація жіночої долі, які не мають сім'ї, сприймаються оточуючими як невдахи, їх суспільство називає старими дівами. Чоловіки ж, які ніколи не були одруженими, не мають негативних осудів, їх реалізація залежить від досягнень у кар'єрі.

Згадані соціальні установки та стереотипність мислення найчастіше впливає на долю дівчат, які часто виростають з переконанням, що вони не можуть стати цінними працівниками, як чоловіки, у професійній сфері. Саме такий вплив суспільства, відображається на їхній заниженій самооцінці, орієнтуються на те, що серед більшості жінок досить мало суспільно значимих та справжніх лідерів, таке спотворення реальності не сприяють їх розвитку, тоді виникають серйозні соціально-психологічні проблеми, насамперед щодо самореалізації дівчат і молодих жінок, а потім молодих і зрілих жінок, що не задоволені своїм життям. Тому ця жіноча незадоволеність в різних державах призвела до появи різних феміністичних рухів, які допомагали жінкам подолати ці труднощі.

Саме тому розвиток гендерного напрямку має вирішити питання щодо незадоволеності життя жінок, їх неможливості самореалізуватися в самостійно обраних сферах суспільної діяльності на рівні чоловіками. Саме гендер є складним соціокультурним феноменом, який є біологічно детермінованим і характеризується численними установками та відмінностями в рольових, поведінкових, психічних і емоційних характерних параметрах між чоловіками та жінками. Він є одним із фундаментальних аспектів соціальної структури суспільства, разом з іншими установками соціодемографічними та соціокультурними характеристиками, такими як : раса, клас, вік. Саме масове

відтворення в свідомості суспільства гендерно-соціальних установок на індивідуальному рівні кожної особистості, що підтримує гендерні соціальні структури, що беруть свій початок у історичних, культурних, етнічних і національних традиціях щодо процесів соціалізації, які не є вродженими.

Гендер, як соціальний установчий феномен поєднує широкий ряд компонентів, і їх можна розділити на дві вагомні групи : а) соціальний інститут; б) статус особистості.

До першої підгрупи (А), як соціального інституту відносяться:

- Гендерний статус, нав'язаний соціальним середовищем, як ролі та норми, а також очікування соціального статусу.
- Гендерний розподіл праці, тобто розподіл соціальних і побутових завдань між членами суспільства різного гендерного статусу.
- Підпорядкованість сім'ї за статтю, як сукупність прав і відповідних можливостей для положення кожної з них у сімейній ієрархії.
- Гендерно-біологічні статеві сценарії, що залежать від поведінки, тобто нормативні моделі статевого потягу та активності, зумовлені певним гендерним статусом з ознаками статі особи.
- Насамперед, сукупність характерних рис, що визначають певні емоції та поведінку представників різних гендерних статусів.
- Гендерна ідеологія, яка виправдовує своєрідне існування гендерного статусу якому відповідають його різні оцінки в суспільстві.
- Гендерний імідж за своїм статусом, який окреслює відповідний образ дій, що включає культурне вираження індивідуальної фізичності в символічній ідеальній формі та догендерні твори мистецтва, які відтворюють і легітимізують виявлені гендерні позиції.

До другої групи (Б), як статус особистості секс або гендер у стосунках із незалежною особою визначеної статі включає:

- Біологічна стать, яка визначається з моменту її народження і ґрунтується на наявності відповідно певних статевих органів.

- Гендерна особиста ідентичність, а саме розуміння і прийняття людиною належності до певної статі.

- Стать, сімейний і репродуктивний визначений природою статус, що досить відображає шлюб, народження та виконання батьківства або відмову від виконання батьківських ролей.

- Гендерно-специфічна та сексуальна особистісна орієнтація, тобто суспільно та особисто прийняті моделі сексуальних почуттів і бажань, їх реальна реалізація та ідентифікація з ними.

- Сексуальна особистість, що характеризується інтерналізованими моделями соціально установлених та прийнятних почуттів, емоцій і переживань, які в даному випадку зміцнюють сімейну структуру, материнство та виховання дітей.

- Процес створення гендеру, як соціальна практика у вивченні сексуальної поведінки індивідуальності.

- Гендерно-специфічні відносини переважають у просторі конкретних соціальних прагнень відповідного статусу.

- Гендерне вираження, тобто показ, демонстрація індивідів зі специфічними гендерними характеристиками через одяг, косметику, прикраси та інші інформативні (фізичні) характеристики.

Визначений набір гендерних конструктів та умови їх соціалізації дають підстави більш детально розглядати індивідів, як носіїв гендерних установлених норм, набутих у суспільному житті. Дієвість соціальних складених норм і культурних відповідних традицій, які формують свідомість, світогляд і поведінку людей, їх спосіб життя та зміст. Існує п'ять основних типів підпорядкування в суспільстві гендерним нормам, які характеризуються:

а) Відповідністю – підпорядкуванням соціальним нормам, де люди не приймають соціальних норм, але їх поведінка співвідноситься з соціальними нормами, щоб уникнути покарання або визнання соціальних виплат похвали.

б) Згода, інтерналізація – підпорядкування специфічним соціальним нормам за умови їх повного прийняття.

в) Ідентифікація – підкорення соціальним нормам у ситуаціях, коли внутрішнє «Я» індивіда в такт зовнішнім обставинам повторює поведінку зразка для наслідування.

г) Непокора – неприйняття соціальних норм, незалежно від соціальної моделі поведінки.

д) Андроґін – у поведінці людини існують моделі для наслідування представників обох статей.

Таким чином, кожен тип характеризується певним підпорядкуванням гендерним соціальним нормам, що дає установчу можливість діагностувати та в подальшому досліджувати його емпірично. У цій формі психологічного знання про гендер ясно, що гендерні установочні стереотипи напряду залежать від культури особистості та соціальної обумовленої структури та культури суспільства, в якому вони виникають.

Процес постійного підпорядкування визначеним суспільством гендерним нормам є суто особистим. Тому залежить від індивідуального рівня розвитку суспільної особистості, яку визначають якості виховання в родині батьків, особливостей пройденого життєвого шляху та належності до певного календарного покоління.

Особиста гендерна ідентичність. Гендерні ролі виникають не відразу після народження дитини, а формуються протягом життя дитини під впливом багатьох вікових факторів.

Рольова ідентичність – це кінцеве усвідомлення себе, як суб'єкта психологічної ролі, де існує п'ять типів ідентичності:

а) *Гендерна ідентичність* базується на гендерній ідентичності людини як чоловіка чи жінки. Найважливіше те, що вона формує основу гендерно-рольової ідентичності та пов'язана з певними соціальними ролями: незаймана, епатажна та скромна.

б) *Етнічна ідентичність*, тобто постійна ідентифікація індивіда, як члена расової або релігійної, національної визначеної спільноти чи мовної групи, субкультури або іншої установчої ідеологічно соціальної структури, від якої в

повній мірі залежать вибрані цінності людей і стилі обраної міжособистісної взаємодії.

в) Ідентичність члена суспільства, заснована на зв'язку між особистістю та організаційним громадянським життям суспільства через усі форми групової солідарності: студент, офіцер, членство в певних колах, компаніях і групах.

г) Політична ідентичність, заснована на таких характеристиках себе, як ліберал або консерватор, радикал, соціаліст тощо. Типові шаблони ставлення людей до політичної конкуренції, влади та прийняття рішень на національному рівні розвиваються з уявлень про себе про політичних лідерів, невдах і миротворців.

д) Професійна ідентичність – система відповідних рольових ідентичностей, пов'язаних з роботою як вдома: дружина або батько, дитина, так і за її межами: юрист, сантехнік, вчений тощо. Особистість і пов'язаний з нею образ себе: чесна людина, працівник, який має першочергове значення в системі ідеалізованих, а також рольових установок та ідентичностей людини.

2. Набуття соціального статусу виконанням гендерно-правових ролей.

Про яке б людське суспільство не говорили, примітивне чи розвинуте, осіле чи кочове, класове чи некласифіковане, войовниче чи мирне, багате чи бідне, усі вони об'єднані незаперечним фактом, що існують дві найбільші категорії соціальної структури. Існує також той факт, що люди – чоловіки і жінки, і культура суспільства мають набір ідей, установок, норм, а також моделей поведінки, відповідних традицій, цінностей чоловіків і жінок, які передаються з покоління в покоління, який соціальний статус можуть мати жінки, які соціальні ролі мають виконувати.

Соціальний статус є соціальною складовою структурного компоненту будь-якого суспільства. Сфера визначених позицій, де відбувається постійна взаємодія з іншими людьми. Під соціальною роллю розуміють сукупність визначених очікувань щодо соціальної поведінки людини, яка займає відповідно певну позицію в процесі міжособистісної взаємодії. Гендерні ролі

визначаються диференціацією всіх визначених членів суспільства, які поділяються на дві категорії: чоловіків і жінок, забезпечують їхню поведінку нормативно визначеним способом, заснованим на цінностях.

Від народження людям присвоюється статус у відповідності до їхньої статі. Наприклад, статус дівчини, жінки або статус хлопця, чоловіка щодо відповідних очікувань його поведінки. Проте соціальні гендерні установки та ролі не слід буквально розуміти, як поділ на соціальні позиції та відповідні ролі, які можуть вдало виконувати лише чоловіки чи жінки.

Однак так склалось історично, що чоловіки та жінки в кожному суспільстві мають виконувати більш-менш різні соціальні ролі відповідно до суспільних ціннісно-нормативних уявлень, сформованих і відтворених у процесі суспільно-історичного розвитку.

Типи робіт, які суспільство призначає та очікує від представників різних статей, сильно відрізняються з точки зору престижу, рівня винагороди, рівня лідерства та авторитету.

Неважко зробити висновок, що чоловіки, як соціальна категорія займають вищу позицію в соціально-стратифікаційній системі суспільства за своїми визначеними та іншими установками і стратифікаційними характеристиками. Дослідники впевнені, що жіноче сприйняття стоїть на другому місці. Вважається, що крім соціальних і структурних факторів важливу роль також відіграють культурні та символічні фактори. Мова йде про набагато вищу цінність, притаманну всім суспільствам, того, що контролюється та створюється людьми, а не того, що створено природою чи неконтрольованим людським втручанням.

Перший культурний принцип соціального статусу – розподіл гендерних ролей, як соціальний вважається відносно характерним для чоловіків, другий вважається більш природним для жінок, бо жінки сприймаються як ближчі до природи, ніж до культури, тому вважаються малоцінними. В більшості випадків гендерні установки і стереотипи сильно перебільшують відмінності між чоловіками та жінками. Це пояснюється тим, що шляхом опитування

респондентів дослідники неодноразово підтверджували свою оцінку, тих чи інших, гендерно-психологічних характеристик, у яких відверто висловлювалась консервативна точка зору, яка характеризувала їх особисто, як перебільшена поширеність неправильних поглядів і характеристик серед чоловіків та жінок. Чоловіки взагалі перебільшують щодо відмінностей між чоловіками та жінками, але між самими чоловіками існують незначні розбіжності в оцінках одних і тих характеристик жінок. Більшість простих пересічних людей наполегливо вважають, що статеві відмінності в жіночій та чоловічій поведінці, обумовлені соціальними ролями та особистими рисами, які викликані біологічними відмінностями між чоловіками і жінками. Такий підхід домінував у західній громадській думці кілька десятиліть поспіль і отримав назву гендерних ролей, а його прихильники стверджували, що розподіл соціальних ролей дуже аргументовано є логічним.

Другий культурний принцип соціального статусу – виконання інструментальних ролей, що вимагає від індивідів певних якостей, таких як: незалежність, раціональність мислення, конкурентоспроможність і наполегливість, що дає можливість професійної зайнятості поза своїм домом, матеріальної підтримки сім'ї та взаєморозуміння з сім'єю, а також впливової поведінки на зовнішнє соціальне середовище.

Третій культурний принцип соціального статусу – експресивна рольова гра, яка вимагає терпіння, чутливості до соціальних потреб інших людей, навичок спілкування, здатності налагоджувати контакти з іншими, координувати стосунки в сім'ї, надавати емоційну підтримку членам родини та доглядати і піклуватися про дітей. Рольовий розподіл визначається фізіологічними особливостями чоловіка та жінки. Природним є здатність жінки народжувати та піклуватися про дітей інстинктивно, що визначає її соціально-експресивну роль. Саме такий своєрідний розподіл ролей є універсальним і функціональним, він відповідає потребам суспільства та ґрунтується природньою взаємодоповненістю двох статей, сприяючи на соціальну стабільність щодо репродукції майбутніх поколінь. Порушення цього

рольового розподілу та його зміни можуть призвести до соціальної дезадаптації.

Четвертий культурний принцип соціального статусу – функціональний підхід, який був популярним до середини 1960-х років, саме в цей період відбувся функціональний розподіл гендерних ролей, який є визнаним і не може бути змінений у суспільстві. Незалежно від того, наскільки жінки залучені до роботи поза домом, їх роль залишається незмінною. Культура лише імітує або задовольняє потреби природи.

П'ятий культурний принцип соціального статусу – соціальний конструктивістський підхід, де сучасні наукові дослідження установлених гендерних ролей і стереотипів базуються насамперед на ідеї соціальної конструктивістської парадигми, в якій гендер розглядається як соціально вдало сконструйовані відносини, особливо нерівні відносини, засновані на статевій приналежності. Даний підхід розкриває аналіз гендерно-рольових установок і стереотипів, що базуються на переконанні, що жінки та чоловіки в соціальному сенсі створені природою, а не народжені самим розвиненим суспільством, і не існує такого поняття, як «жінки» або «чоловіки». Тому гендерні ролі є природними та незмінними, вони є результатом тривалої безперервної взаємодії, розвитку взаємовідносин між людьми.

Шостий культурний принцип соціального статусу – характеристики статусу та ролей жінок і чоловіків, а також поняття, що розкривають розуміння чоловіка та жінки в суспільстві. Відмінності соціальних ролей чоловіка та жінки не мають біологічного походження, а є способами тлумачення того, що є біологічним і легітимним у конкретному суспільстві. Анатомічні відмінності не мають бути соціальною долею ні для жінок, ні для чоловіків. Відповідно до соціального конструктивізму, не існує універсальних чоловічих чи жіночих ролей. Гендерні ролі, очікувані від жінок і чоловіків, відрізняються залежно від класу, раси, етнічного походження, віку та регіональної приналежності. Взаємодія між чоловіками та жінками, а також

статус і ролі окремих осіб мають як об'єктивні, так і суб'єктивні характеристики.

Сьомий культурний принцип соціального статусу – соціальні цінності і норми, де кожна людина народжується і з віком соціалізується в суспільстві, у якому соціальні цінності та норми сформувалися до неї і без неї. Соціальні цінності і норми, які включають приписи та соціальні заборони на гендерну поведінку і визначають зміст гендерних соціальних ролей та стереотипів. Тож характер співвідношення статі і ролей сприймається як об'єктивний зовнішній факт. Однак ці відносини статі і ролі постійно відтворюються, створюються та конструюються в процесі безпосередніх взаємодій між індивідами, які свідомо складають наступні соціальні цінності за заданими взаємовідносинами такої взаємодії.

Експерти вважають, що існує два основних способи порушити традиційні уявлення про фемінність і маскуліність у суспільстві:

1. Перший спосіб порушити традиційні норми – це освіта, яка гарантує поширення науково-обґрунтованих гендерних знань, щоб привернути увагу багатьох людей до несвідомих, часто упереджених і хибних стереотипів поведінки, їх впливу на ставлення до себе та інших. Друковані та візуальні технічні засоби масової інформації можуть багато зробити в цьому напрямку.

На жаль, українські ЗМІ є безумовно найвпливовішим транслятором традиційних гендерно-рольових стереотипів.

2. Другий спосіб порушити традиційні норми – це нетрадиційне мислення, щоб надавати та популяризувати численні приклади успішного виконання нетрадиційних гендерних ролей у публічній сфері суспільства.

Отже, соціальною основою гендерно-рольового формування є розподіл ролей за відповідною статевою ознакою, і суттєвим критерієм цієї установки історично була насамперед біологічна здатність жінки до дітонародження, але потреба в такому розподілі ролей існувала з давніх часів, триває і зараз. У сучасному суспільстві дана установка на дітонародження зникла.

Багато жінок в сучасному суспільстві не мають своїх дітей, інші народжують дітей і водночас ходять на роботу та працюють поза домом, а чоловіки більше не є мисливцями і воїнами, не є єдиними годувальниками своїх сімей. Однак традиційні гендерні ідеології та ролі продовжують відтворюватися, що призводить до різноманітних негативних наслідків. Стрес, соціальний дискомфорт, емоційна депресія, низька самооцінка, почуття провини та рольові конфлікти можуть супроводжувати людей, які з певних причин не відповідають типовим гендерно-рольовим очікуванням.

Як і в інших частинах світу, мислення молодих жінок в Україні є як патріархальним, так і нетрадиційним. Найчастіше жінки є носіями демократичного гендерного світогляду та відкидають дискримінаційне суспільне ставлення у сфері сім'ї, ринку праці та суттєвого розподілу політичної влади. Слід зазначити, що вік практично не впливає на рейтинги чоловіків. Чоловіки молодого та середнього віку буває однаково поділяють старі патріархальні гендерні стереотипи.

Таким чином, маємо уявлення про гендерні ролі в українському суспільстві, які є одним із проявів соціально сконструйованих і відтворених відносин влади та нерівності. Гендерна рівність, як і вибір стратегій забезпечення гендерної рівності, безсумнівно, буде розвиватися, і рано чи пізно державні інституції, державні органи та політичні партії, що змагаються за владу, змушені будуть дійти згоди з нею.

3. Гендерні невербальні комунікації на рівні дотику, жестів та міміки спрямованих на соціальний статус.

Гендерні невербальні комунікації на рівні дотику, які здійснюють чоловіки, а також і жінки, за всіма законами природи та правилами суспільства, поводять себе досить обґрунтовано та послідовно. Однак є деякі суттєві відмінності, які полягають в тому, як більшість чоловіків, а також і жінок взаємодіють, що є результатом законів соціальної зумовленості, що мають на меті, за відповідною поведінкою, задовольнити давні соціальні особисті угоди,

які склалися навколо гендерної бінарності. Особливо гендерна бінарність стосується спілкування з представниками однієї і тієї ж статі, тактильні дії зосереджуються на ролі особистого дотику в міжрольовому спілкуванні. Проксеміка – це використання інтимного простору або безпосередньої близькості в рольовому спілкуванні та використання дотиків між чоловіками та жінками на які впливає, як особиста, так і соціальна культура суспільства та ставлення до гендерних результатів взаємовідносин через культурно-стандартизовані очікування щодо незалежності та самостійності хлопчиків і залежності та стандартизованої співпраці дівчаток, так жінки з раннього дитинства піддаються більшому контакту, ніж чоловіки. Крім того всього, чоловіки проявляють ініціативу в спілкуванні з жінками частіше, ніж жінки з чоловіками. Велика частина відмінностей зводиться до відносин влади та культурних стереотипів.

Завдячуючи нормативним факторам відповідних гендерних очікувань між жінками та чоловіками, потрібно сказати, що жінки в суспільстві соціалізуються, щоб в своїй основі бути ще більш покірними, емоційно-збудливими та інтуїтивними, коли йдеться про навички міжособистісного культурного спілкування. Крім того, слід зазначити, що соціальні норми та соціальні структури роблять чоловіків менш схильними фізично наближатися до будь-яких інших чоловіків, а жінки є більш сприйнятливими до дотиків інших жінок. Можемо зазначити, що небажання чоловіків фізично наближатися до інших чоловіків під час міжособистісного культурного спілкування через соціальні стереотипи, упередження та норми, вважати це як прояв одностатевих відносин і схильність вбачати такі фізичні дотики, як результат гомофобії, а також відповідні передумови до цього.

Необхідно зазначити, що чоловіки під час спілкування зовсім не торкаються один одного або не наближаються один до одного так часто, як жінки, але все-таки під час спортивних змагань іноді прийнятно вдарити по грудях або відшльопати товариша по команді. Це трапляється часто. Контекст відповідних дотиків або ударів має значення. Культурні норми в цьому плані,

зовсім різняться в певних країнах або етнічних групах, що також являє собою важливі взаємовідносини.

Європейська традиційна культура допускає, як правило, спілкування на більш короткій відстані, ніж, наприклад, в Сполучених Штатах. Близькість суттєво відрізняється між Північною та Південною Європою або Північною та Південною Америкою. Частота поплескувань, рукостискань, палких обіймів і жарких поцілунків залежить від відповідного регіону та рівня культури.

Гендерна комунікація за допомогою жестів та міміки. Невербальна комунікація – це комунікація, яка використовує жести, міміку та рухи тіла, крім слів. У психології вирізняють чотири основних форми невербальної комунікації: кінесику, паралінгвістику, а також проксеміку та окклезику. Кожна форма спілкування завжди використовує власну систему символів, адже невербальні засоби комунікації – це елементи комунікаційного коду, які по суті є невербальними (але символічними) і разом із іншими засобами голосового коду відіграють певну роль у створенні, надсиланні та отриманні повідомлень.

Невербальна поведінка гендерної особистості є багатофункціональною, вона створює певний образ, а саме партнера щодо особистісного спілкування, виражає стосунки між партнерами в спільному спілкуванні, формує їхні стосунки, є індикатором поточного психічного стану особистості, тоді як партнер стає компаньйоном по спілкуванню, підсилюючи всім своїм видом партнерство. Важливо відзначити, що це працює досить влучно. Невербальні уточнення, які доповнюються за допомогою міміки і жестів, змінюють розуміння одного вербального неуточненого повідомлення на інше, підкріпленого невербально жестами та мімікою, що підвищує його емоційну окраску і насиченість уточнення сказаного, оптимально підтримує високий рівень психологічної інтимної близькості між партнерами по спілкуванню, служить індикатором статусно-рольових відносин.

Ні для кого не секрет, що жіноча невербальна поведінка зовсім не схожа на таку ж аналогічну невербальну поведінку чоловіків. Гендерні аспекти розуміння інтимного спілкування мають велике значення в сучасному

суспільстві, яке прискорено та динамічно розвивається. Гендер є складним соціокультурним, модернізованим процесом соціального конструювання різних ролей, поведінки, психічних і емоційних непередбачуваних характеристик жінок і чоловіків, що тісно пов'язаний з емоціями, як жінок, так і чоловіків.

Нагадаємо, що поняття «гендер» визначається, як поняття соціальне, а не біологічне, що виникає в процесі соціальних, культурних і мовних практик. Невербальні стилі спілкування сприяють гендерній ідентифікації, оскільки чоловіки та жінки, як правило, демонструють певні особистісні гендерні характеристики через свої невербальні стилі спілкування щодо поняття маскулітності і фемінності, де виконуючи задані ролі, кожна з жінок і чоловіків має свою унікальну поведінку. В результаті чоловіки та жінки досить вміло використовують всім відомі невербальні знаки у спосіб, який відображає певні очікування суспільства. Таким чином, можемо припустити, що чоловіки і жінки мають власний набір невербальної поведінки. В результаті, як чоловіки, так і жінки досить вдало використовують загально відомі невербальні знаки, що презентують та доповнюють їх особистість і думку, яку намагаються виразити у відповідності до гендерних ролей, які виконують за своєю суттю та обставинами, щоб відобразити досить відомі, а також певні очікування соціуму від соціуму.

Невербальне спілкування спрямоване на соціальний статус. Сучасний соціальний статус жінок покращив їх здатність розшифровувати невербальні сигнали, дозволяючи їм точно передбачати поведінку в багатьох випадках більш домінуючих і досить сильніших за них чоловіків. Оскільки жінки приділяють більше уваги постійній підтримці стосунків зі своїми партнерами, ніж чоловіки; тому можна зробити досить чіткий висновок, що насправді жінки мають більш підвищену чутливість до невербальних сигналів, що полегшує їм будувати та підтримувати стосунки з іншими людьми і партнерами.

Типові моделі спілкування жінок, які вони застосовують при розмові, а саме досить часте і всебічне використання посмішок і міміки, збільшує можливість відчувати та декодувати невербальні складні сигнали, які вказують

на те, що саме жінки більше ніж чоловіки зацікавлені в реальному отриманні зворотного зв'язку від своїх співрозмовників.

У більшості світових культур жінки вважаються соціально досить слабкими. Тому, на думку багатьох досвідчених вчених, саме жінки і використовують ці патерни для прогнозування конфліктних ситуацій і розробки стратегій, складання відповідних ситуацій взаємодії.

Чоловічий упереджений стиль на спілкування живий і відвертий, але він водночас змагальний і конфронтаційний. Для чоловіків важливіше зміст спільних зусиль, ніж особиста симпатія або антипатія до партнерки. Для чоловічого спілкування характерна емоційна стриманість.

Жінки відчувають потребу, як можливо вільніше та повніше висловити своє ставлення, почуття і емоції (особливо вербально) та поділитися з кимось своїм досвідом. Вони мають здатність до прямого співпереживання, на відміну від чоловіків, для яких найважливіше – інформація: факти, цифри, результати.

Окрім інформації, жінки в основному акцентують увагу на атмосфері самого спілкування, інтерактивних міжособистісних аспектах. Спілкування чоловіків базується на соціальному статусі та владі, де вони адаптуються до офіційних ієрархічних обумовлених соціальних ролей у спілкуванні.

Жінки ж в більшості випадків віддають суттєву перевагу партнерству та рівному спілкуванню. Вони зосереджуються на побудові хороших партнерських стосунків і прагнуть їх зміцнити та зруйнувати соціальні та інші ієрархічні бар'єри. Тобто саме жінки всіляко намагаються досить скоротити в спілкуванні дистанцію між собою та партнерами по спілкуванню, а чоловіки навпаки цю дистанцію зберігають досить довго.

Чоловіки дуже часто вибирають роль – самотнього воїна, в якій їм при спілкуванні потрібно завоювати досить певну стабільну позицію, або залишатися в ній наодинці сам на сам. Жінки ж навпаки почуваються комфортніше в команді, де їм легше досягти відповідного статусу та зберігати відповідну позицію. Це означає, що чоловіки віддають перевагу асиметричному спілкуванню, а жінки – симетричному.

Досить цікавим є той факт, що невербальні методи спілкування, які досить часто використовують, як чоловіки, так і жінки, мають різні цілі. Жінки в даному випадку роблять все для того, щоб виглядати більш привабливими і сяючими. Вони досить ретельно чепуряться, намагаючись вдало показати свою шию і зап'ястки, що являє собою символ ніжності та доповненням жіночності, а також запускають основні чари закидаючи одну ногу на іншу, граючи з аксесуарами та зачіскою.

Чоловіки, навпаки, намагаються як найбільше показати свою силу і досить велику надійність. Тому вони потягаються та при цьому розтягують м'язи, висовують пальці над кулаком і сидять досить широко, розставивши ноги.

Тому аналізуючи дані факти, можемо зробити висновок, що невербальні засоби спілкування є важливими, фундаментальними формами спілкування, оскільки даний спосіб спілкування не контролюється свідомістю, то він надійніший за вербальні засоби (слова). Невербальна комунікація регулює перебіг комунікаційного процесу, забезпечує та збагачує досить вагомим значенням, що передаються словами. Невербальні засоби гендерного спілкування суттєво за своїм змістом можуть відображати різноманітні емоції та розвивати почуття, висловлені комунікантом.

Жінки, а також чоловіки досить часто використовують різноманітні засоби невербальної комунікації, де кожен метод має своє досить унікальне призначення, яке важливо за змістом, а згодом дає можливість вербалізувати.

ВИСНОВОК

1. Отже, основні елементи невербальної комунікації задіяні в розмовах між чоловіками та жінками, тобто комунікація між комунікантами чоловічої та жіночої статі, найчастіше супроводжуються фоновими невербальними елементами, тоді як тактильні невербальні елементи більш характерні для жінок.

2. Зазначимо, що стосується мовної комунікації, то саме вона характеризується наслідувальними та фоновими невербальними елементами як у чоловіків, так і у жінок.

3. Тож під час спілкування між чоловіком і жінкою найчастіше спостерігаються паравербальні компоненти, тоді як тактильні невербальні компоненти при заданій комунікації більш характерні для чоловіків.

4. Можемо зауважити, що у чоловіків як і в жінок розповідні речення супроводжуються мімічними невербальними компонентами, але невербальні фонові компоненти частіше зустрічаються у чоловіків, а псевдоневербальні в жінок.

5. Можемо стверджувати, що експресивні форми характеризуються імітативними та голосовими елементами невербальної комунікації як у чоловіків, так і у жінок.

6. Зазначимо, коли мова йде про заяви та обіцянки, вербальна та невербальна поведінка чоловіків, які спілкуються, найменше різниться залежно від статі одержувача, а поведінка жінок-комунікантів не сильно змінюється залежно від статі іншої людини під час розмови, але в інших ситуаціях голосового спілкування невербальна поведінка певною мірою змінюється.

7. Таким чином, невербальна поведінка значно змінюється в стресових ситуаціях, де вимова частково представлена декларативними або експресивними виразами, чим більша спрямованість мовленнєвого акту на адресата, тим більша різниця в ситуаціях спілкування.

Використана література:

1. Архангельська А. М. До питання про статус маскулінізму в лінгвістичній гендерології. Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 17. С. 11–21.

2. Захарчин Г. М., Миханцю О. О. Гендерна політика у стратегії управління персоналом. Науковий вісник Ужгородського національного

університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2019. Вип. 23 (1). С. 87–90.

3. Євченко С. В., Остапчук О. Л. Впровадження комплексного гендерного підходу в роботу органів державної виконавчої влади на регіональному рівні : методичні рекомендації. 2018. 56 с.

4. Карбовська Н., Литвинова Т., Мельник Т., Сулова О. Основні стратегії та методології гендерного інтегрування. Керівництво з використання методології «ЗР». Київ : Український Жіночий Фонд, 2007. 120 с.

5. Літвінова О. В. Гендерна психологія : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 236 с.

6. Маєрчик М., Плахотнік О, Ярманова Г. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. К. : Критика, 2013. 215 с.

7. Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 року. № 1517. URL: <https://www.rada.gov.ua/>

8. Сукаленко Т. М. Гендер як соціолінгвістичне поняття. Лінгвістичні дослідження : наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2013. С. 248–254.

ТЕМА 5. Особливості політичних та мовних об'єднань вербального спілкування.

План лекції:

Вступ

1. Свобода слова політичні та мовні об'єднання жінок у суспільстві.
2. Культура спілкування у мовних спільнотах чоловіків.
3. Особливості поведінки обумовлених вербальною комунікацією.

Висновки

ВСТУП

Рівність громадян у правах є найважливішою державною основою розвитку демократичного суспільства, яке прагне досягнути соціальної справедливості та поваги до прав людини. Практично в усіх розвинених суспільствах у прогресивно-виробничих сферах особистої діяльності жінки стикаються з дискримінацією як з правової, так і з практичної точки зору. Така ситуація визначається і ще більше посилюється наявністю гендерної дискримінації в сім'ї, суспільстві та на роботі. Дискримінація жінок є широко поширеним явищем, хоча її причини та наслідки можуть відрізнятися в різних країнах. Збереженню в суспільстві цього соціального явища сприяє існування усталених стереотипів і традиційних культурно-релігійних практик та уявлень, які знецінюють роль жінки.

Рівність як жінок, так і чоловіків створює правові умови для рівноправної участі жінок і чоловіків у всіх сферах розвитку суспільного життя, включно з політикою. Політичні права посідають важливе місце, як в особистому, так і державному правовому полі, статусі громадян і забезпечують їм можливість при необхідності брати посильну участь у державному, громадському і політичному житті, керувати як державними, так і громадськими справами, здійснювати політичну свободу. Загальна декларація прав людини говорить: «Кожен має безпосереднє право особисто брати участь в управлінні своєю країною в різних формах безпосередньо або через систему вільно обраних голосуванням представників» (ст. 21, ч. 1). Зазначимо, що Загальна декларація прав людини є радше рекомендаційним, ніж зобов'язуючим документом для держав, її політичне значення зробило її відправною точкою для прийняття юридично обов'язкових міжнародних вивірених документів з прав людини. Для повного захисту жінок щодо свободи спілкування та політичних прав відправною точкою став Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Останній покладає на держави-члени зобов'язання надавати жінкам такі ж права нарівні з

чоловіками: голосувати на виборах, проведених референдумах і бути обраним на виборні посади; брати безпосередню участь у формуванні та реалізації державної політики, обіймати державні посади та виконувати державні системні функції на всіх адміністративних рівнях державного управління; визначати свою участь у діяльності неурядових суспільних організацій та об'єднань, що займаються питаннями громадсько-політичного життя країни (ст. 7).

1. Свобода слова політичні та мовні об'єднання жінок у суспільстві.

Протягом останнього періоду існування цивілізації жінки виборюють для себе політичні права через активну участь у адміністративних процесах з правом голосу та голосування. Фінляндія була першою країною в світі, яка надала жінкам політичні права, надавши їм право голосу в 1906 році, а вже до 1907 року жінки становили 10 % членів парламенту, тоді як частка жінок у Європейському парламенті досягла цього рівня лише після Другої світової війни. У Швеції парламент запрацював з жінками у 1953 році, в Данії у 1966 році та в Норвегії у 1973 році. Важливим особистим аспектом вищезазначеного питання є те, що в останній державній конституції закріплено принцип прав рівності всіх громадян у економічно-виборчому процесі незалежно від статі, раси, політичних переконань і поглядів.

Після історичного розпаду Радянського Союзу та здобуття Україною повної незалежності стався колапс в соціальному житті та економіці, відбувся ступор в політичній, соціальній та побутовій сферах. У цей важкий період саме жінкам не надавали права брати активну участь у політичному соціально визначеному процесі. З часом політичні процеси націєтворення призвели до законодавчого регулювання рівності жінок і чоловіків, але суспільство та свідомість громадян формувалася гендерними стереотипами щодо ролей, які заважали жінкам проникати в політичну сферу. Правовий статус жінки в сучасному суспільстві визначається поняттям її повного правового статусу, сукупністю прав і обов'язків та правових гарантій громадянина, як особи.

В 2005 році було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який, зокрема, закріпив такі основні поняття: чоловіки, гендерна дискримінація, позитивні дії тощо. У законі зазначено: «Національна політика щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків спрямована на досягнення гендерної рівності; запобігання гендерній дискримінації; застосування позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень, можливості для жінок і чоловіків поєднувати роботу та сімейне життя». Розділ II Закону визначає органи та установи, уповноважені забезпечувати рівні права та соціальні можливості як жінок так і чоловіків. Основними цими органами та установами є Верховна Рада України (ВРУ), Комітет ВРУ з прав людини та Кабінет Міністрів України. Статтею 8 цього ж Закону передбачено такі повноваження Верховної Ради:

- Встановити основні принципи національної гендерної політики.
- Застосування до законодавства принципів, що забезпечують рівні права та можливості для жінок і чоловіків.
- Здійснення парламентського контролю за виконанням актів законодавства з окремих предметів.

Закон не позбавлений недоліків у механізмах реалізації політики рівності, як справедливо зазначається в зауваженнях, що документ має декларативний характер щодо юридичної відповідальності за порушення його норм не передбачено, але це змінює зміст політики, політичну культуру та те, як корпорації поведуться одна з одною. Таким чином, нові гендерні індикатори діяльності ВРУ базуються на плані дій міжпарламентського союзу для гендерно-чутливих парламентів, який включає такі елементи: удосконалити закони та політику гендерної рівності в роботі парламенту; підвищення парламентської культури; досягти гендерної рівності в парламентській діяльності; розподіл парламентської відповідальності за гендерну рівність жінок і чоловіків; заохочувати політичні партії до реалізації політики гендерної рівності; гендерна чутливість та рівність для парламентських працівників.

Цивілізований світ визнав про необхідність саме активної участі в суспільстві жінок у державотворенні. Присутність жінок трансформує політику в бік соціально орієнтованих програм, ідеалів гуманізму та запобіганню насильства. В українському суспільстві виникла об'єктивна потреба змінити патріархальну політичну культуру та усунути перешкоди для входження жінок у політику, що є основною передумовою становлення демократії та громадянського суспільства.

Культура спілкування у мовних спільнотах жінок. Досліджуючи потенційну роль культури та обговорюючи відмінності у використанні мови між чоловіками та жінками психологи стверджують, що чоловіки і жінки сприймають позитивно різноманітні мовні спільноти. Затверджена концепція гендерно орієнтованої мовленнєвої спільноти ґрунтується на давній традиції конкретних, широких і взятих з історичних досліджень гендерно орієнтованої комунікації, яка часто відбувається в межах природних припущень спільноти. Це свідчить про те, що комунікаційні моделі та специфічні комунікаційні практики також можуть бути пов'язані з показниками чоловічої та жіночої статі в бінарному гендері.

Сьогодні вважається, що мовні спільноти використовуються з різних індивідуальних причин, по суті незалежно від визначення статі чи гендерної відповідної ідентичності, але все таки іще існуючої для передачі гендерних значень або гендерної орієнтації в нашому суспільстві.

Жіночі мовні спільноти це ті, де наголошують на перевазі усної комунікації насамперед, як на засобі побудови та інтенсивній підтримці стосунків через обмін особистим практичним досвідом, якимось особистими ідеями та проблемами.

Розмовні ритуали в жіночих мовленнєвих спільнотах відрізняються від розмовних ритуалів у чоловічих мовленнєвих спільнотах, називаються такі розмови відносно чоловічими нормалізованими розмовами. Історично склалося так, що жінок ідентифікували насамперед за їхньою практикою жіночого спілкування, виходячи з припущення, що жінки віддають перевагу та хочуть

говорити набагато більше, ніж говорять чоловіки. Тому можливо стверджувати, що чоловіки та жінки фактично спілкуються постійно усно з однаковою швидкістю, вони як правило, спілкуються по-різному в цілому та з різними цілями. Так представники жіночої мовленнєвої спільноти розглядають усну комунікацію, як можливість виразити свою ідентичність і побудувати стосунки через взаємне розкриття, яке демонструє довіру.

Жіноча соціалізація передбачає інші моделі спілкування, ніж чоловічі, починаючи з ранніх дитячих ігор. Відповідно, що змагання серед жінок включають доволі менші групи ніж чоловіків, які змагаються за менш суворими правилами та конкретними цілями.

На відміну від індивідуалістичної природи ігор для хлопчиків, ігри для дівчаток є більш рухливими та розвиваються в міру особистого прогресу для самого процесу гри. Через досить велику відсутність зовнішніх установлених правил розв'язання конфліктів дівчата вчаться співпрацювати одна з одною. Ігри для дівчат більше орієнтовані на процес, ніж на кінцевий результат і в них превалює емоційність. Критика для дівчаток є виключення або конкуренція з іншими є неприйнятною для них поведінкою. Менше уваги приділяється техніці досягнення цілей. Дівчата прагнуть, граючись, створити таке собі інклюзивне середовище, де метою є саме спілкування.

У жіночому мовленнєвому співтоваристві прийнято розповідати історії про минулий досвід і надавати цій розмові конкретні життєві деталі, щоб створити атмосферу довірливих, чуттєвих, теплих стосунків з іншими жінками, знайти спільні теми для спілкування, що є головною ціллю для обміну інформацією. У цій творчій спільноті жінок відносини обертаються навколо обміну інформацією, а не обміну діяльністю. З цієї причини всі дослідження показали, що люди в жіночомовних спільнотах схильні підтримувати стосунки разом з іншими навіть тоді, коли самі вони географічно знаходяться досить далеко один від одного.

Ставши дорослими, жінки досить вдало використовують гендерне спілкування, щоб підтримувати гарні стосунки із співрозмовниками та

навчатися ділитися інформацією з випадковими знайомими. Жінки, як правило спілкуються, щоб підтримувати гарні взаємовідносини та надавати підтримку іншим жінкам або просто спілкуватися. Чоловіки більше цілеспрямовані та конкурентноспроможні, тоді як жінки цінують емоційне розуміння та співпереживання. Ці особливості класифікують жіноче спілкування за сімома характеристиками або якостями: 1. Керування стосунками. 2. Рівність взаємовідносин. 3. Виявлення. 4. Підтримка. 5. Розмова чисто «технічна». 6. Делікатність завдання. 7. Упередженість особистого стилю.

Оскільки жіночі мовленнєві спільноти наголошують на побудові та підтримці стосунків, що завбачають допомогу вербальної комунікації, вони все частіше, ніж члени чоловічих мовленнєвих спільнот, використовують усну розмову для надання підтримки іншим жінкам. Це одна з причин, чому члени жіночих мовних спільнот частіше задають питання про сім'ю, здоров'я та благополуччя під час розмови, ці запитання можуть їм суттєво допомогти в планах визначення співрозмовників, тих товаришів серед жінок яким потрібна співрозмова та особиста підтримка. Таким чином, це допомагає більш розкривати жіночі мовленнєві спільноти, що можуть надавати підтримку не тільки лише словами емоційної розради і ствердження, але й вислухавши співрозмовника, жінка може переосмислити, відчувати та подумати в середовищі, вільному від осуду і критики.

2. Культура спілкування у мовних спільнотах чоловіків.

Чоловічі мовленнєві спільноти, за своїм змістом, мають більш прагматичний підхід до усного спілкування. Члени чоловічої мовної спільноти використовують мову, як інструмент для досягнення своїх цілей. Учасники цієї спільноти обмінюються інформацією, щоб виконати завдання навіть тоді, якщо це завдання є початком нових стосунків. Наприклад, у чоловічому суспільстві, чоловік може сприймати розмову, на першому побаченні, не як можливість з партнером поділитися душевною інформацією, заради самого обміну, а досить більше, як необхідну прелюдію, що спонукає до розвитку стосунків від

першого побачення до другого побачення. Для цієї розмови розвиваються сценарії виграш-програш і чоловічий розум, в цьому випадку ймовірно та наполегливо буде працювати над тим, щоб говорити «правильні речі» під час розмови, щоб відповідати очікуванням партнера та бути успішним за вечерею.

Гендерні моделі спілкування, таким чином, починаються з ігор у дитинстві. Для чоловіків футбольні матчі часто організуються у великих групах, де вони змагаються та підпорядковуються суворим інструкціям і правилам. Чоловіча гра полягає в утвердженні домінування, виділенні та презентації кращих за інших достойних гравців. Ці фактори відповідно та безпосередньо досить суттєво впливають на інтенсивний розвиток інтимного спілкування, оскільки деяких хлопчиків у цьому випадку вчать бути наполегливими, змагатися, шукати уваги. Чоловіча гра – це ствердження, домінування, можливість виділятися та бути кращими, або найкращим, за інших таких же гравців.

Хлопчиків вчать бути конкурентними та домінуючими, тому слабкість і особиста вразливість не допускаються. Саме особистість важлива в командних ситуаціях, оскільки індивідуальні навички високо цінуються. Зосередженість на тому, щоб бути сильним, конкурентоспроможним і непереможним, що створює модель спілкування, яка є більш безособовою та цілеспрямованою. Саме чоловіче мовленнєве співтовариство бере участь в усній комунікації менш спонтанно та більш інструментально; не дивно, що її всі члени найбільше використовують усну комунікацію та найчастіше в конкурентній манері – вербальні та паралінгвістичні тактики використовуються для контролю наголосу співрозмовника, особливо коли є на це незгода.

Прикладами такої відповідно конкурентної тактики є перебивання, залякування, підвищення відповідної гучності та творче використання надмірно саркастичних і інших несмішливих тонів. У багатьох випадках така саме поведінка не є свідомо мотивованою конкуренцією. Скоріше це результат того, що вся спільнота в цих випадках розглядає особисту мету та загальну цінність представленої розмови, як засіб досягнення мети. У цьому контексті ці форми

агресивної поведінки демонструють такі цінності, як перевага, хоробрість та інтелектуальна перевага. Чоловічі мовні спільноти цінують цілі, що додають самовпевненість, збереження незалежності та інтенсивне підвищення особистого статусу. Чоловіки поважають незалежність інших і встановлюють відповідні межі своєї поваги. Зосереджуються на розвитку набору практичних навичок і демонстрації такої здатності робити будь-що. Чоловіки рідко виявляють свою слабкість, тому не розкривають особисту потайну інформацію через яку можуть виглядати слабкими, принижуючи свій статус.

Коли хтось приходить до них із проблемою, це саме чоловічий стиль – давати йому поради, як її вирішити. Характеристики чоловічої мовної спільноти: подання знань, інструментальність, перевага розмови, абсолютна впевненість, абстрактність, нечутливість. Через відмінності в звичках соціального спілкування чоловіків і жінок часто виникають ситуації, коли чоловік чи жінка неправильно розуміє значення іншого. Коли норми устатковані як норми, але на практиці між чоловіками та жінками не розуміються, що можуть викликати значні реакції, які призводять до розколу та конфлікту.

Для розвитку міжособистісних стосунків важливо враховувати різні типи спілкування між жіночими та чоловічими мовними спільнотами. Загалом чоловічі мовленнєві спільноти мають тенденцію досить ретельно та вивірено спілкуватися, більш лаконічно та зосереджуватися на інформації, яку саме вони і вважають релевантною, замість того, щоб дозволяти розголошувати інформацію для встановлення зв'язку з іншими. Це призводить до широко поширеної нездатності спілкуватися під час взаємодії чоловіків з жіночою мовною спільнотою (жінка мовчи, коли чоловіки між собою розмовляють).

Продукт чоловічого мовленнєвого співтовариства розглядає розмову як змагальну, чоловічу, протилежну мову протистояння: коли чоловік намагається підтвердити свою перевагу, пояснюючи жінці те, що вона вже знає або не хоче знати. Це сексистський акт. Хоча не всі чоловіки схильні до всього цього; є чоловіки, постійні члени чоловічої мовленнєвої спільноти, які вважають, що

вони підтверджують свій інтелект, розповідаючи про свої знання та пригоди чоловікам про щось захопливе. Вони схильні думати, що навіть якщо їх зовсім про це ніхто не просить, їх розповіді про різні заманливі пригоди все рівно додають їм бали (бали-барисі) і вони таким чином стверджуються та доводять до досконалості статус своєї розумності, використовуючи пропаганду свого особистого інтелекту, що їм улещує приємно їх самолюбство.

Відповідно до такого інструментального особистого погляду на відповідну розмову, нашттовхують інших членів чоловічих мовленнєвих спільнот робити вигляд випадковості та в такий спосіб ображати членів жіночих мовленнєвих спільнот, а саме ігноруючи взаємні репліки і зауваження в підтримці жінок.

Дослідження показали, що саме в професійних конфліктних ситуаціях люди з чоловічомовних спільнот схильні вважати, що інші колеги по роботі повинні вирішити проблему, а вони самі неправильно та невірно інтерпретують прохання свого колеги, який посмів розпочати конфліктну розмову. Саме це і є однією з найпоширеніших причин конфлікту між двома мовними спільнотами чоловіків.

3. Особливості поведінки обумовлених вербальною комунікацією.

Гендерний характер мовного світогляду є сутнісним виявом пізнання реального світу, сприйняття крізь багатогранну призму чоловічої та жіночої перспектив, що поєднує універсальні, національні характеристики і реальні особливості комунікативної діяльності. Розглядаючи вплив гендеру на мову індивіда та його практики, що в результаті відображаються, як мовна поведінка, яка впливає з самого терміну «гендер», як поняття соціокультурної категорії, яке відображає набір групи соціальних і ряд культурних обумовлених норм, а також очікувань і установок, пов'язаних з індивідами чоловічої або жіночої статі в конкретному суспільстві. Характер голосової комунікації, її стратегія, стиль і тон, який значною мірою суттєво залежать від статевої (соціально-статевої) приналежності учасників комунікації та стану спілкування. Слід

також зазначити, що на спілкування та відношення між чоловіком і жінкою суттєво впливають такі фактори, як психологічні та фізіологічні особливості, а також гендерні стереотипи, що в результаті індивідуалізує гендерну поведінку:

1. Гендерні психофізіологічні особливості процесів мовного спілкування – розглядаючи гендерні особливості в різних процесах спілкування, які змінюються залежно від психічного структурного складу, роду занять, соціального визначеного статусу тощо. Як було розглянуто вище, то немає сумніву, що чоловіки, як жінки дуже відрізняються один від одного за своїми психічними, а також фізіологічними параметрами та параметрами спілкування. Сучасна наука не заперечує існування деяких стилістичних особливостей, переважно чоловічого або жіночого характеру, у чітко визначених ситуаціях спілкування. При тому, що загально прийнятим вважається характер спілкування сформований під впливом соціокультурних факторів, наприклад, вживання лайки стигматизується, засуджується доволі більше ніж чоловіками, як з позицій біологічних, так і гормональних факторів.

Загалом жінки в мовних питаннях повністю перевершують чоловіків у всіх аспектах, (жінки починають за віком говорити раніше, також мають доволі багатший і вже засвоєний словниковий запас, утворюють на високому рівні, як для свого віку, доволі складні та різноманітні речення), а також схильні любити, стати ніжнішими та емоційнішими. У зв'язку з цим щодо кохання, де мета спілкування між чоловіками та жінками різна. Чоловіки спілкуються, щоб передати досить важливу, як для них, так і для інших інформацію, тоді як жінки спілкуються, щоб встановити та підтвердити емоційний зв'язок зі своїм співрозмовником, спілкуються, щоб зміцнити взаємини.

Саме тому в процесі інтенсивного спілкування чоловік максимально намагається задіяти весь потенціал свого інтелекту, не завжди усвідомлюючи, а робить це автоматично, не помічаючи, всіх навкруги відповідає на питання свого співрозмовника. З іншого боку, у жінок активована лише невелика частина інтелектуальної складової, але вони можуть робити багато різних справ одночасно.

2. *Гендерний характер або стереотипи мовного спілкування* – такий характер чітко простежується в етикетному спілкуванні. Під час будь-якої розмови жінки мають таку звичку, дивиться прямо в очі співрозмовнику, тоді як чоловіки часто відводять погляд. У більшості випадків жінка ініціює та підтримує розмову, а чоловік контролює і спрямовує. Жінки набагато частіше перепрошують та пояснюють все детальніше, ніж чоловіки.

Виділяють такі відмінності між чоловіками та жінками під час розмови. Для чоловіків розмова – це досить суттєвий обмін вагомою інформацією, тоді як для жінок – це взаємодія. Жінки, як правило, цінують близькість у спілкуванні, уважні до дрібних деталей, чим посилюють зацікавленість до висловленої думки свого співрозмовника; а чоловіки – віддають перевагу незалежності; уважність до дрібних деталей – це те, як жінки виявляють інтерес. Тому жінки більш вільно та невимушено поводять себе при спілкуванні з рідними та знайомими, а чоловіки більш стримані і скритні, тому їм важче спілкуватися. У процесі спілкування жінки і чоловіки переслідують різні цілі. Чоловіки більш схильні маніпулювати статусом у розмові, жінки – розвивати близькі стосунки, їм зручніше говорити перед друзями та людьми, які підходять їм за статусом. Чоловіки встановлюють і зберігають статус самостійно у своїй групі за потребою.

3. *Гендерна поведінка в мовному спілкуванні*, психологи з'ясували, що існують значні та суттєві відмінності у визначеній поведінці, як чоловіків, так і жінок під час їх розмов, керуючись своїми дослідженнями вони вважають:

- чоловіки зазвичай перебивають жінок майже на порядок, а як мінімум вдвічі досить частіше. Жінка приблизно на третині розмови збирається з думками і намагається повернутися, розвернутися в розмові та знайти потрібне русло. Чоловікам просто подобається чути, як вони говорять.

- чоловіки схильні відразу давати всім уже готові необдумані поради, зовсім не до кінця вислуховуючи свого співрозмовника і не ставлячи попутно ніяких запитань. Найчастіше жінка починає розмову та підтримує її, а чоловік, проявляючи інтерес, бере розмову під свій контроль і направляє її в потрібне

русло. Статистично вже доведено, що саме жінки краще спілкуються, ніж чоловіки.

- чоловікам властиве одноманітне спілкування, люблять зосередженість на якійсь одній темі, крім того, для багатьох чоловіків характерний так званий психологічний параліч, адже чоловіки ні на що не звертають уваги, коли говорять. Вони можуть не відповідати на коментарі, які не стосуються того, що відбувається навколо них, або теми розмови.

- чоловіки не говорять занадто багато, ніж це необхідно для донесення основної інформації, оскільки їх більше хвилює суть сказаного та мало цікавлять деталі. Вони висловлюють свої ідеї прямо та логічно, розкриваючи зміст крок за кроком і таким чином вибудовуючи свої твердження. Тому жіночі натякати та звичка говорити лише про другорядне викликають розчарування.

- чоловіки, самооцінка яких пов'язана з почуттям напрацьованої компетентності та помірним володінням тією чи іншою ситуацією, яка склалась, прагнуть контролювати потік спілкування. Їх комунікаційна поведінка характеризується використанням стратегії домінування, а особисто і особливо під час спілкування з жінками.

- чоловіки досить та найчастіше багатословні (розмовляють більше і довше), контролюють тему (уникають неприємних тем, не відхиляються від теми або, навпаки, змінюють тему та ігнорують коментарі), говорять про співрозмовника, вдаються до прийомів, наприклад перебивати і не говорити. Реагування на недоречність своєї мови, мовчання тощо. Усі ці засоби складають можливість досить вправно маніпулювати іншими та відстоювати свою незалежність, маскулітність і соціальний статус. Цей фактор також визначає те, що чоловіки частіше розмовляють самі з собою. Чоловіки люблять слухати себе.

- чоловіків не дуже цікавлять думки співрозмовника і, перш за все, його настрій. Вони беззаперечно висловлюють свою думку, більш напористі, в діалозі схильні досить суттєво заперечувати та не погоджуватися з тим, що

говорить партнер. Спосіб спілкування стає більш конфронтативним і агресивним, тому що чоловіки всіляко особисто намагаються показати свої здібності, довести свою правоту та дати поради. Жінки навпаки більш толерантні, головним для них є задіяний контакт із визначеним співрозмовником, який відбувається через діалог.

- чоловіки за своїм стилем спілкування також характеризується достатністю та емоційною стриманістю. Це тому, що для чоловіків сам зміст досить спільної взаємної мовленнєвої діяльності важливіший за симпатію до партнера. Водночас такі негативні емоції, як гнів, раптове роздратування, а також невдоволення, образа, є прерогативою чоловіків.

- чоловіків за стилем спілкування приваблює інформація (самі факти, точні цифри, а також результати). Вони в спілкуванні орієнтовані на соціальний статус і особисту владу (прагнуть пристосуватись до відповідних ієрархічних обумовлено соціальних ролей у спілкуванні). Чоловік віддає перевагу асиметричному спілкуванню та часто роблять прямі пропозиції, підкреслюють свою позицію в розмовах і дискусіях. Конфлікти вирішуються за допомогою стійких аргументів і досить вагомих переконань.

- порівняння стилів поведінки спілкування жінок і чоловіків: жінки цінують атмосферу неперервного неупередженого спілкування (діалогічність, міжособистісні та інші аспекти), віддають суттєву перевагу спілкуванню з партнером, намагаються досить скоротити дистанцію між собою та партнером по спілкуванню. У конфліктних різних ситуаціях, які виникають, жінки мають випадки відмовляються від своєї думки та позиції.

- чоловіки та жінки, в професійному спілкуванні, як правило мають різні стилі аргументації. Чоловіки є більш компетентними та впевненими професіоналами, тому що вони рідше сприймають та погоджуються з викладеною критикою і досить частіше вживають сарказм, посилаються на авторитети, менше використовують вербальні засоби вираження невпевненості. Вони краще досягають своїх цілей.

- особливості чоловічого та жіночого мовлення визначаються таким чином: по-перше, чоловіки враховують деякі особливості мови, передусім зв'язність, динамічність, об'єктивність, складність тощо, по-друге, порівнюючи письмову мову чоловіків із письмовою мовою жінок, фахівці говорять, що маємо враховувати такі характеристики вираження мови, як короткі речення в яких чоловіки дуже часто допускають граматичні помилки. У мовленні жінок вони частіше вживають іменники та прикметники (якісні та присвійні), але рідше вживають дієслова та причастя. У мові чоловіків переважають різні раціоналістичні оцінки. Вони представляють світ і реальність з більшою різноманітністю якісних ознак, кольорів і символів.

- жінки досить спокійно реагують на переривання в розмові, а їх мовні вирази вміщують конструктивні ввічливі вирази, містять суттєво менше досить грубих і образливих виразів. У особистому мовленні дуже багатьох жінок спостерігається часте явище досить неточного, приблизного визначення або називання предметів. Чоловіки навпаки намагаються все називати точно. Жінки досить часто вживають слова, які вказують на невизначеність (ймовірно, можливо) і описують внутрішні стадії емоційних станів даючи їм інші характеристики.

- фахівці звертають увагу на відмінності у сприйнятті мови між чоловіками та жінками, вказуючи, що для чоловіків важливо, що вони говорять, а для жінок особливо важливо, як вони говорять. Для чоловіків важливо те, що сказано. Вважається, що чоловіки більш емоційні, оскільки в їхній крові більше тестостерону гормону бажання і досить суттєвої агресії, жінки ж чуттєвіші. Жіноча кров у більшості насичена речовинними естрогенами, що сприяє активації захисно-приспосувальних реакцій. Тому зовнішні та внутрішні комунікаційні чинники досить тісно пов'язані між собою і досить суттєво впливають на процес спілкування. Існує відповідно багато специфічних обмежень, які впливають на особистість та індивідуальність і змінюють їх поведінку, як чоловіків, так і жінок від народження.

У ході гендерних досліджень було виявлено, що жіноча мова менш напориста, ніж чоловіча і характеризується різними формами толерантності та ввічливості, і менш захоплюючими особливостями, характерними для чоловічої комунікативної поведінки, бо в деяких чоловіків толерантність та ввічливість відсутні зовсім.

Таким чином, у спілкуванні спостерігаються значні відмінності в мовній поведінці чоловіків і жінок, що дозволяє говорити про існування чоловічого та жіночого мовного стилів спілкування. Цю деталь потрібно знати та враховувати в процесі спілкування.

ВИСНОВКИ

Тип мовленнєвої комунікації, її стратегія, стиль, тон залежать від статі, гендеру, а також соціо-сексуального настрою учасників і інтенсивності спілкування. Впливає на поведінку жінок і чоловіків перебіг подій, на які можуть впливати два фактори: психофізіологічні та індивідуальні особливості, гендерні стереотипи як механізми, що досить вдало забезпечують закріплення та передачу гендерних суспільних ролей між поколіннями.

1. Чоловіки прагнуть бути незалежними, тоді як жінки підкреслюють взаємозалежність. Жінки, як правило, більш комунікабельні, чіткіше усвідомлюють тонкі зв'язки людей і більш довірливі у спілкуванні.

2. Ставлення чоловіка до світу є напористим. Чоловіки більш орієнтовані на завдання, ніж жінки. Тому саме чоловічий життєвий стиль вважається аналітичним і досить маніпулятивним. Чоловіча індивідуальна психологія зосереджена на домінуючих ритуалах та ієрархіях, де завжди є переможці та переможені. Таке ставлення зазвичай не визнає альтернативи стилю партнерства.

3. Чоловіки мають певні набуті, а не вроджені здібності до відповідних просторових і математичних знань, натомість жінки мають досить сильні мовні навички. Тому стиль гендерного спілкування жінок базується на системі взаємодії, а стиль спілкування чоловіків – на системі домінування.

4. Людські моральні поняття сформульовані у формі абстрактних, непорушних і постійних правил. Жінки трактують етику по-своєму, більш ситуативно, а їхні межі гнучкі й залежать морально від того, що відбувається. Чоловіки досить вдало вважають, що втручатися в розмову або чиєсь життя без прохання неправильно. Жінки не вбачають поганого в тому, щоб не втручатися, коли хтось досить суттєво потребує вашої допомоги.

5. Щодо аспектів спілкування, пов'язаних із мовними кодами, дослідники в галузі мови та гендерних питань виявили, що в чоловічих розмовах більше іменників та дієслів. Жінки віддають перевагу прикметникам і прислівникам.

6. Гендерний визначений статус учасників комунікації впливає не тільки на стратегію і тактику жіночого та чоловічого мовленнєвого спілкування, а й на його тон, стиль і особистість.

7. Гендерні індивідуальні особливості як чоловічого так і жіночого спілкування чітко проявляються в етикетному спілкуванні. Під час ведення розмови, особисто жінки зазвичай намагаються дивлятися прямо в очі співрозмовнику, тоді як чоловіки уникають прямого погляду.

8. Жінки найчастіше ініціюють і ведуть розмову, а чоловіки досить стримано контролюють і спрямовують процес. Жінки частіше вибачаються і пояснюють все докладніше, ніж чоловіки.

9. Сьогодні мова стала найважливішим засобом, за допомогою якого люди живуть і співпрацюють разом на місцевому, національному та навіть міжнародному рівнях. Перш ніж світові загрожуватиме будь-яка небезпека, слова стануть засобом, за допомогою якого людство зможе здобути перемогу.

10. Мова є найбільш універсальним засобом спілкування. За допомогою мови інформація кодується і декодується. Доповідачі кодують цю інформацію, коли говорять, а слухачі декодують її, коли слухають. Досить детально досліджено послідовність дій оратора. З точки зору передачі та розпізнавання вмісту повідомлення, схема «комунікатор-повідомлення-одержувач» є асиметричною.

11. Відомий ступінь узгодженості поведінки комунікантів і одержувачів у ситуаціях, коли вони по черзі беруть на себе ці ролі, значною мірою залежить від інтеграції поведінки в загальному контексті. Успіх усного спілкування в діалозі залежить від того, наскільки партнери конкретизують тематичну спрямованість інформації та наскільки взаємин.

Використана література:

1. Архангельська А. М. До питання про статус маскулінізму в лінгвістичній гендерології. Наукові записки. Серія «Філологічна». Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 17. С. 11–21.

2. Захарчин Г. М., Миханцю О. О. Гендерна політика у стратегії управління персоналом. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2019. Вип. 23 (1). С. 87–90.

3. Євченко С. В., Остапчук О. Л. Впровадження комплексного гендерного підходу в роботу органів державної виконавчої влади на регіональному рівні : методичні рекомендації. 2018. 56 с.

4. Карбовська Н., Литвинова Т., Мельник Т., Сусллова О. Основні стратегії та методології гендерного інтегрування. Керівництво з використання методології «ЗР». Київ : Український Жіночий Фонд, 2007. 120 с.

5. Літвінова О. В. Гендерна психологія : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 236 с.

6. Маєрчик М., Плахотнік О, Ярманова Г. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. К. : Критика, 2013. 215 с.

7. Питання збору даних для моніторингу гендерної рівності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 року. № 1517. URL: <https://www.rada.gov.ua/>

8. Сукаленко Т. М. Гендер як соціолінгвістичне поняття. Лінгвістичні дослідження : наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2013. С. 248–254.

ТЕМА 6. Сімейно-гендерний конфлікт, як неузгодженість інформаційно-рольових моделей.

План лекції :

Вступ

1. Гендерний підхід до надання соціально-медичних послуг.
2. Біологічне, психологічне та соціальне підґрунтя гендерного конфлікту.
3. Гендерно-рольова соціалізація та гендерно-рольові дисгармонії.
4. Усвідомлення особистістю змісту гендерних ролей, конфліктів і проблем.
5. Розвиток особистості шляхом зміни особистої ролі в конфлікті.
6. Подолання пост-психологічних станів гендерно-рольових конфліктів.

Висновки

ВСТУП

Складена угода про співробітництво та асоціацію між Україною і Європейським Союзом, підписана у 2014 році, покликана забезпечити гендерну рівність та розвиток різних можливостей у чоловіків та жінок в працевлаштуванні, освіті та професійній підготовці, економічній і соціальній діяльності та процесах прийняття відповідних рішень. Суттєве покращення правильного розуміння суспільством національної політики гендерної рівності сприятиме досягненню глобальних цілей сталого динамічного розвитку, що проголошено ООН та підтримано Україною. З 230 цілей та створених індикаторів сталого розвитку 53 прямо чи опосередковано пов'язані з аспектами гендерної рівності. Окрім п'ятої мети цільового забезпечення як гендерної рівності, так і конкретного розширення відповідних прав і політичних можливостей для жінок і дівчат. Цілі, що стосуються цілого ряду

гендерних питань, зокрема здоров'я, водозабезпечення, зміни глобального клімату тощо. Незважаючи на досить важливий і значний прогрес за останні роки, Україна все ще досить суттєво стикається з різного роду викликами у сфері як гендерної рівності так і усунення всіх форм суспільної дискримінації у відповідній формі щодо жінок.

В Україні максимально розвинутий жіночий рух, активні жіночі політичні організації, але мало хто займається захистом прав чоловіків. Вважається, що це пов'язано з тим, що проблема дискримінації чоловіків несе неетичні форми, коли вона обговорюється публічно, а іноді зовсім не обговорюється. Чоловіки також, але у меншій мірі, стикаються з дискримінацією при здійсненні певних прав. Гендерна нерівність не враховується при проведенні реформ системи охорони здоров'я, питання щодо чоловіків стосовно гендерної нерівності у сфері охорони здоров'я ігнорується. Досвід, накопичений багатьма країнами та міжнародними організаціями, щодо інтеграції інклюзивних гендерних підходів у реформі системи охорони здоров'я, залишається недостатньо використаним. Часто гендерну рівність у сфері охорони здоров'я трактують суто формально. Так гендерна рівність трактується як рівна можливість громадянам різної статі реалізувати свої законні права на охорону здоров'я, тому небагато стратегій гендерної рівності включають охорону здоров'я, як ключовий пріоритет, що розвиває соціальний конфлікт, який починається із сім'ї.

1. Гендерний підхід до надання соціально-медичного захисту.

Суспільні соціальні послуги – юридичні, економічні, психологічні та освітні, спрямовані на конкретні соціальні групи або відповідних осіб, які опинилися в складних суспільно-життєвих обставинах і потребують невідкладної сторонньої допомоги, з безпосередньою метою покращення їх соціального життя, комплексу медичних, реабілітаційних та інших заходів. Людині, яка потрапила у відповідні обставини пропонується відкоригувати свою діяльність і повернутися до повноцінного минулого життя. Гендерна чутливість – це система поглядів, які враховують оцінки, думки, переконання

тощо, сформовані з часом щодо особи чи соціальної групи, яка розрізняє гендерні ролі та фактичні обставини, що визначають достеменно гендерні ролі та підтверджують розуміння про зв'язок між насиченістю людей життєвими проблемами та самим існуванням. Перспективи недискримінаційних соціальних послуг, соціальної справедливості та соціального розвитку залежать від того, чи усвідомлюють спеціалісти соціальних служб і медичних послуг гендерну нерівність на індивідуальному рівні під час безпосередньої взаємодії з клієнтами. Чи працюють ці спеціалісти з такими соціальними проблемами, як бідність, наркоманія, питання захисту дітей, безробіття, житлові та молодіжні проблеми, люди похилого віку, матері-одиначки, багатодітні сім'ї чи сім'ї з обмеженими можливостями, насильство тощо, з якими стикаються. У патріархальних сімейних відносинах гендерні фактори відіграють дуже важливу роль, посилюючи ознаки соціальної несправедливості.

Важливо пам'ятати, що дискримінація так само може відбуватися за віком, расою та соціально-економічним статусом людини. Оцінюючи складну життєву ситуацію клієнта, існує небезпека того, що спеціалісти можуть керуватися стереотипами та розглядати роль жінки насамперед як доглядальницю за дітьми та іншими сімейними членами великої родини. Насправді, багато різних жінок займаються домашніми справами, водночас доглядаючи за дітьми та іншими членами сім'ї, але у них є інші нагальні потреби та вживані навички, відповідні знання та деякі здібності, про які суспільство зовсім не підозрює. Загальноприйнято, що працівники соціальних служб акцентують увагу на стосунках у сім'ї, розглядають проблеми жінок лише як матерів, дружин і доньок та ігноруючи ситуацію щодо трудових відносин клієнта.

Соціальні послуги мають змінити гендерні ролі чоловіків і жінок, стосунки між ними шляхом гендерної трансформації нерівних гендерних відносин та сприяти розподілу влади, контролю ресурсів і процесів прийняття рішень між чоловіками і жінками, що сприятиме зміні, розширенню, підтримці можливостей кар'єрного росту та професіоналізму жінок.

Гендерно-чутливі соціальні програми та послуги базуються на тому факті, що жінки і чоловіки часто стикаються з різними своєрідними проблемами та різному реагують на послуги через свої соціальні ролі. Програми мають впливати на гендерні соціальні ролі, що будуть вважатися загальноприйнятими соціальними нормами. Прикладами можуть бути:

- 1) Пропаганда та доступність інформації щодо користування як чоловічими так і жіночими презервативами.
- 2) Заходи щодо сприяння комплексному навчанню та вихованню в молоді життєвих навичок, які мають відповідати віку та гендерній ознаці. Пропаганду необхідно вести як у загальноосвітній школі, шляхом інтеграції навчання до національних програм, так і за її межами, включаючи просвіту молодих людей щодо репродуктивного здоров'я, здоров'я та ВІЛ.
- 3) Має відбуватись спеціальна підготовка та набуття реальних компетенцій, які спрямовані на включення освітнього загального принципу, де подібні навчають подібних: заміжніх жінок, дівчат-підлітків, дівчат, жінок з маргінальних неформальних груп тощо мігранти, сільське населення, біженців, хлопців та чоловіків, літніх чоловіків, працівники секс-бізнесу.
- 4) Діяльність, спрямована на обох партнерів як жінок, так і чоловіків, які отримують лікування від ВІЛ та інших розповсюджених супутніх захворювань, пошук підтримки та надання доступу до лікування за необхідністю.
- 5) Заходи щодо сприяння та участі працівників секс-бізнесу та мереж обміну працівниками секс-бізнесу в розробці, постійного моніторингу, реалізації планових програм щодо сексуального та репродуктивного збереження здоров'я та профілактики ВІЛ.
- 6) Психологічний підхід, який усуває стигматизацію та дискримінацію чоловіків, які мають секс з іншими чоловіками (ЧСЧ), існуюча система охорони здоров'я має забезпечити мотивацію щодо доступу до інформації про ВІЛ, сексуальність, репродуктивне здоров'я та іншу потрібну для них інформацію, щоб надати їм сервіс і підтримку.
- 7) Доступ до послуг щодо сексуальних взаємовідносин та репродуктивного здоров'я, а також профілактики ВІЛ. Наприклад, добровільне консультування та тестування на ВІЛ, антиретровірусна терапія, лікування опортуністичних інфекцій, планування

сім'ї, спеціально адаптованих до потреб дівчат, жінок і чоловіків та інших вразливих груп. 8) Програма, спрямована на зміну гендерної поведінки в соціальному напрямку більшої гендерної рівності шляхом роботи як з окремими дорослими чоловіками так і жінками, а також парами для покращення спілкування в установлених гетеросексуальних стосунках. 9) Втручання спрямовані на боротьбу зі шкідливими гендерними нормами та практиками, які підвищують ризик інфікування таких хвороб як ВІЛ серед дівчат і жінок, наприклад: сексуальні стосунки різного віку між літніми чоловіками та набагато молодшими жінками, їх домашнє насильство за статю, численні та/або паралельні сексуальні стосунки з іншими партнерами спрямовані на їх перетворення. 10) Розглядати шкідливі гендерні норми та практики, які наражають молодих чоловіків і жінок на ризик інфікування ВІЛ, численних сексуальних партнерів, паралельні статеві стосунки та незахищені випадкові статеві зв'язки, під впливом алкоголю чи наркотиків. Зміни, зосереджені на залучення молодих чоловіків і дівчат до поширення гендерно рівних норм і ставлень. 11) Медійні кампанії проти насильства щодо протилежної статі та маскулінності в сукупності чоловічих рис, що кидають прямий виклик традиційним соціальним поглядам, наприклад, про участь батьків-чоловіків у догляді за маленькими дітьми, і заохочують як чоловіків , так і жінок до активної позиції. Якщо чоловіків зображатимуть у позитивному світлі, а не як носіїв сили та домінування, це допоможе підтримувати гендерну рівність і боротися з однією з головних причин насильства.

У сфері охорони здоров'я такі програми гендерної трансформації включають: 1. Програма, яка співпрацює з медичними закладами та їхнім персоналом, гарантує послуги, які надаються чоловікам, пов'язані зі здоров'ям. Їго та психологічні потреби, мають створювати сприятливі можливості для чоловіків, щоб заохочувати до роздумів про гендерні питання та норми сексуальної поведінки, догляду за дітьми, спілкування з партнерами, турботи про інших, слід заохочувати набуття навичок догляду. 2. Програми, націлені на гендерні пари, а не на самотніх чоловіків і жінок, як на цільову одиницю для

надання допомоги. Консультування подружніх пар щодо результатів тестування в клініках у відповідності на ВІЛ та сприяння профілактиці для пар за допомогою програм щодо планування молодого сім'ї, сприяння парній та подвійній профілактики незапланованої вагітності та ВІЛ-інфекцій.

2. Біологічне, психологічне і соціальне підґрунтя гендерного конфлікту.

Історична боротьба жінок за свої права, стала причиною формування жіночих угруповань у відповідні організації, часто мала конфлікти між групами жінок та чоловіків. Таким чином, питання які висвітлювали проблеми взаємовідносин чоловіка і жінки в почуттях любові, а також батьківського обов'язку, виявлялись у загальній політичній грі при повній увазі всього суспільства, де точилась політична боротьба між різноманітними партіями, шляхом проповідування відповідних ідей та устоїв, де представники правого крила проповідували консервативні традиції та устої патріархальних взаємовідносин, верховенство чоловіка в житті, ліве крило надавало їм відсіч проголошуючи вірність у подружніх відносинах та домінуюче слово жінки в приватних відносинах, також представники лівого крила вимагали від суспільства признання рівності статі між чоловіками та жінками.

Аналізуючи історично гендерний конфлікт потрібно відмітити, що він має біологічні, психологічні та соціальні джерела:

- розглянемо перш за все репродуктивні відмінності чоловіка та жінки. Слід відмітити, їх анатомо-фізіологічні та психолого-біологічні особливості існування чоловічого та жіночого організму, наслідки якого проявляються в специфічній поведінці та функціональних цілях виживання та існування, які відображаються в особливостях психіці та стандартизації соціальних ролей.
- психологічне коріння гендерних конфліктів часто ховається в інформаційних моделях, що вибудовуються, закладаються в психіці чоловіка чи жінки.

Наприклад, жінка росла та виховувалась в сім'ї, де стосунки між батьком та матір'ю склались досить доброзичливими і жоден із них не претендує на владу, яка розподіляється порівну між ними, впливаючи таким чином на поведінку дочки, де побутові обов'язки розподіляються рівномірно по можливостям; з іншого боку молодий чоловік виріс у традиційній консервативній сім'ї, де обов'язки розподілялись авторитарно, тому і виникає ймовірність рольового конфлікту при утворенні нової сім'ї, де конфліктна ситуація досить висока через різні моделі побудови сімейних взаємовідносин, що склались у даного подружжя.

Інший приклад, коли чоловіки зовсім по-іншому, прочитавши, розуміють думки, які написала жінка, тоді таке непорозуміння може призвести до конфліктної ситуації у взаєминах. Адже розповіді жінок у даному випадку спрямовані не на те, щоб донести до чоловіка чи іншої жінки якусь думку, а вони спрямовані на те, щоб просто виговоритись і якщо можливо, то отримати співчуття від співрозмовника, а то і просто розповісти про свої відчуття, адже вони не потребують ніяких дій на свої жіночі скарги. Так і коли чоловіки сприймають дану розмову, як призив до конкретних дій захисника жінок, тобто воїна, який зобов'язаний вирішувати жіночі питання та реагувати справою на вирішення проблеми. Такі помилки сприйняття даної ситуації, як правило призведуть до конфлікту.

Наступний конфлікт може виникати із-за стилю викладеного матеріалу, адже жінки люблять деталізувати інформаційний виклад, описуючи ті чи інші події, для них це засіб досягнення близькості, а чоловіки не люблять деталізації, їм подобається викладати матеріал взагалі концептуально, не вдаватись у незначну конкретизацію. Хоча деталізація подій завжди важлива, так як чоловіки маючи такі особливості можуть не вловлювати до кінця відповідних змістів.

Тому, розглядаючи конфліктні ситуації між чоловіком та жінкою, вирішуючи їх поточні проблеми, які породжують дані прецеденти навкруги життєвих проблем, що мають особисте значення та об'єктивні соціальні

причини зіткнення: розподіл сімейних обов'язків у домашніх умовах, виявлення лідерства в сім'ї, конкурентну спроможність претензій на більш високі соціальні посади, місця або участі у владних структурах і т. п.

Якщо розглядати виникнення та розвиток конфліктів за кінцевим результатом можливо з'ясувати такий факт, що конфлікти виникають не між чоловіками та жінками, а вони виникають між традиційними та егалітарними ролями, як соціальних представників різної статі, які пройшли різні процеси виховання, що посилюють гендерну конкуренцію.

3. Гендерно-рольова соціалізація та гендерно-рольові дисгармонії.

Рольовий розвиток особистості полягає, як в очікуванні засвоєння тих соціальних ролей, які пропонує суспільство, так і в розвитку самої особистості, яка виконує ці ролі, тобто її рольового розвитку в формуванні психологічних ролей, як соціальних, так і особистісних характерних для відповідних життєвих ситуацій.

Таким чином, гендерно-рольова соціалізація – це розвиток самої людини за допомогою засвоєння очікувань суспільства щодо виконання цих ролей, а також формування в особистості таких психологічних характеристик, які б відповідали гендерним ролям.

Гендерно-рольова соціалізація, як процес, має свої особливості та ряд непередбачуваних специфічних труднощів, як у чоловіків, так і у жінок. Народившись, дитина в суспільстві попадає в людську соціальну атмосферу, де її оточення задає їй велику кількість стереотипів гендерно-рольової характерної поведінки. Будучи маленькою, дитина, як хлопчик, так і дівчинка з усіх боків чують настанови – не плач, бо ти хлопчик, а не дівчинка, а хлопчики не плачуть; не зачіпайся і не бийся з усіма такими задиркуватими виростають тільки хлопчики. Також установки, що надають оточуючі приходять з першими проявами дитячого усвідомлення свого відношення до певної статі, що виражається певною низкою відповідних ознак, які пов'язані з особистим

одягом, умінням виражати та сприймати певні почуття, а також засвоювати традиційні правила поведінки.

Гендерно-рольовий конфлікт для чоловіків дуже часто відбувається, як подія, що включає в себе суперечливість між: *по-перше*, суспільними установками та стереотипам гендерної ролі та, *по-друге*, реальними людськими потребами. За приклад можемо взяти ситуацію, коли існує стереотип, що чоловіки повинні бути емоційно стриманими і контролювати емоційний стан, а також самостійно справлятися із своїми проблемами. Таким чином, перебуваючи під постійним тиском з боку оточення і суспільства, яке знаходиться під впливом стереотипів, чоловік перебуває в стані гендерно-рольового стресу, який згодом переростає в – «страх фемінності», і цей страх через деякий час проявляється в гомофобії, як обмеженість емоційно сприймати та відображати дійсність почуттів і проявляється в інших гендерних стереотипах.

Найтипівішими формами жіночого гендерно-рольового конфлікту є форми, що пов'язані соціальними неустоями та суспільними стереотипами про те, що в жінки мають нижчі лідерські якості ніж чоловіки та досить низькі здібності в лідерстві, які створюють їм значні перешкоди в побудові професійної кар'єри та особистої самореалізації в можливості віднайти себе і розкрити свої можливості. І ще один стереотип, який доповнює перший, те що тільки жінка переважно повинна займатись домашніми справами і вести домашнє господарство. Намагаючись згладити протиріччя між цими стереотипами та виконувати навантаження якісно, жінки мають часто подвійне навантаження як і результат в них виникає ще більше проблем і серйозні протиріччя, як суперечності у виконанні професійних та сімейних ролей, що входять в зону рольового конфлікту.

Гендерно-рольові дисгармонії засвідчують про те, що деякі конфлікти набувають інших форм гендерно-рольових дисгармоній, існують досить багато всіляких інших протиріч, що призводять до психологічних проблем, пов'язаних

з труднощами гендерного розвитку людини та її гендерної соціалізації, де основну роль відіграє родина, яка є перетином багатьох інтересів.

Серед різних видів гендерно-рольових дисгармоній слід назвати:

- *гендерно-рольовий інфантилізм* – це вікова невідповідність особи соціальному статусу та невідповідність стадії гендерного розвитку, тобто це компенсаторна заміна тих ролей, які повинні бути на цій стадії розвитку особистості, іншими ролями, де гендерно-рольова поведінка компенсується чи проявляється в дитячій поведінці, дитячих формах відношення в сімейній сфері взаємовідносин, коли чоловік чи жінка веде себе, як дитина.

- *гендерно-рольова недостатність* має суттєві прояви в деяких основних формах: гендерно-рольовій, коли проявляється дефіцит або атрофія гендерних ролей. Саме поняття гендерного дефіциту трактується як затримка розвитку, або блокування важливих потреб у рольовому розвитку. Рольовий дефіцит може в дитини розвиватись коли їй в життєвих обставинах довго щось забороняється і не заохочується або постійно наражається на погану негативну оцінку оточення, яке для дитини являється значимим.

Як приклад можливо зазначити, що коли дівчинку виховували в суворих правилах та проявах відторгнення ніжності і чуттєвості, то в неї не розвилось почуття жіночності і ця роль атрофувалась. У результаті жінка не може дозволити собі ніжності і ласки, не може дозволити себе любити. Також після довгого ув'язнення людина може назавжди утратити в собі таку якість як довгостроковий партнер.

4. Усвідомлення особистістю змісту гендерних ролей, конфліктів і проблем.

Щоб усвідомити реальний зміст гендерних стереотипів та опрацювати до них ставлення у відповідності до зміни життєвих обставин, потрібно виробити стадії усвідомлення людиною гендерних ролей і пов'язаних з ними конфліктів. З кожним рівнем усвідомлення питань, пов'язаних з розвитком конфліктної ситуації, а згодом перенесених в відкритий конфлікт потрібно пам'ятати, що

вони пов'язані з змістом внутрішнього конфлікту і досить типовими установками для особистості:

- *перший рівень* усвідомлення передбачає прийняття особою чоловіка чи жінки традиційних стереотипів гендерних ролей, які проявляються в мужності і жіночності особи та є прихильниками жорсткого і конкретного розмежування поведінки виконання гендерних ролей. Вони відносяться позитивно до застосування сили, посиленого контролю та обмеження виразної емоційності, як відповідні поведінкові норми які присутні чоловікам, а також душевну теплоту, емоційне експресивне забарвлення, дбайливість за себе та інших, пасивність в сприйнятті життя як стандартна норма для жіночої поведінки. На цьому рівні особа чоловіка чи жінки погано розуміє жорстокість виразу гендерних ролей, які обмежують з усіх боків можливості особистості.

- *другий рівень* усвідомлення передбачає розуміння двоїстого ставлення до гендерних ролей. Особа чоловіка чи жінки відчуває стан повної незадоволеності стереотипними поданням гендерних ролей, котрі несуть нові точки зору на ситуацію, вони хитаються та сумніваються що дані гендерні ролі потребують нового відношення так як вони виражають собою сексизм, що є насильством над самою особистістю: також з'являється почуття страху перед змістовним оновленням відповідної уяви та відповідних переконань про гендерні ролі, які виражаються в зміні поведінки; особа відчуває постійну не налаштованість, тривогу яка спрямована на зміну стереотипного уявлення про гендерні ролі; відсутність ясності у відношенні до даних поглядів на сексизм і гендерну поведінку вносить сум'яття в поведінці.

- *третій рівень* усвідомлення передбачає вираження гніву особи яка перебуває під впливом негативних емоцій і відповідності до суспільних норм по відношенню загально прийнятих установок соціальних інститутів та індивідів, що підтримують сексизм і традиційну гендерну соціалізацію; загалом відчуває обмеженість в можливостях виходу негативних емоцій та часткову ізоляцію; висловлює та виражає емоційні негативи таким чином, що розвиває конфлікти та породжує тривожність і депресію; обмежується в спілкуванні,

сприймає тільки вузьке коло друзів і тільки тих, хто його слухає, сприймаючи його стани наповнені гнівом.

- *четвертий рівень* усвідомлення передбачає активізацію особистості яка змінює свою статево-рольову поведінку на більш раціональну і універсальну не обмежуючи себе в конфліктних ситуаціях, критикує погляди спрямовані на підтримку сексизму і виражає при цьому гнів протест, що підтримує учасників та учасниць як громадських так і різних за поглядами партійних політичних організацій, розробляє та втілює в життя особисті плани дій та проекти які посилюють нівелювання рольової виразності стереотипів для того, щоб розкрити зміст природньої свободи та соціальної справедливості.

- *п'ятий рівень* усвідомлення передбачає повну інтеграцію та універсалізацію гендерних ролей, особистість на відміну від попередніх установок відчуває нове, менш пограничне і менш обмежене, а також на відповідному рівні менш стереотипне усвідомлення самого себе і оточуючого світу, отримуючи від цього кардинальне задоволення: вивірено і послідовно повністю інтегрує свій гнів на протилежність сексизму в творче обумовлену ефективну роботу; розуміючи соціально-політичні установки приймає душею шлях усвідомлення сексизму та відповідних гендерних ролей, які організують і здійснюють інші люди; відчуваючи при цьому ряд особистісних та професійних взаємин, що надають почуття повної свободи у виконанні гендерних ролей; рішуче продовжує виконувати активну роботу з пропаганди гуманізації взаємовідношень і зменшення негативних впливів що до природи насилля в реалізації гендерних ролей.

Безперечно, що з часом цивілізаційного і культурного розвитку суспільства чоловіки та жінки розмежовані субкультурою зближуються і переміщуються один навколо одного. Тому жорсткі кордони – захисника, господаря, добувача і глави сімейства, а також кордони берегині, матері, домогосподарки, дружини постійно зближуються та накладаються одне на одного і змішуються, а іноді руйнуються і втрачають свою значимість та першочергову сутність і визначеність.

Таке зближення являє певні труднощі як чоловічої так і жіночої соціалізації, все це в кінцевому результаті призводить до зміни процесів соціалізації.

Відповідно, що жінки, розглядаючи змінені процеси соціалізації з *одного боку*, що вбирають в себе високу соціально-універсальну міжособистісну компетентність, можуть реалізувати свої великі амбіції та високі прагнення в побудові кар'єрного росту, але з *іншого боку* дотримуючись суспільних традицій і слідуючи гендерним стереотипам, жінки задовольняють свої емоційні потреби тим, що отримують від сім'ї та близького оточення схвалення своєї гендерно-рольової поведінки.

Також потрібно відмітити високі амбіції чоловіків що до кар'єрного росту, коли всього себе віддають виробництву, жертвуючи сімейними стосунками та відношенням з близькими людьми і т. п. Така постановка питання вносить досить суттєві зміни до соціалізації особистості, понижуючи її самооцінку при не досяганні певних кар'єрних сходинок в професійній діяльності.

Зрозуміло, що чоловіки та жінки самі мають право і повинні вільно вибирати той чи інший варіант соціалізації, але з єдиною і головною умовою, щоб цей вибір був обґрунтованим і досить ретельно відрефлексованим.

5. Розвиток особистості шляхом зміни особистої ролі в конфлікті.

Загалом гендерно-рольові конфлікти можливо поділити за своєю спрямованістю на дві великі групи:

- *зовнішні конфлікти* або міжособистісні – це конфлікти, які розкривають характеристику тих чи інших рольових очікувань і залежать напряду від рольової поведінки та орієнтуються на рольові норми.
- *внутрішні конфлікти* або внутрішньо-особистісні – це конфлікти, які залежать від когнітивної, пізнавальної структури індивіда, що сформувалась під впливами становлення його характеру, виховання та навчання, спостереження і роздумів про навколишній світ.

За деякими підходами сам конфлікт розглядається як взаємодія між об'єктивними та суб'єктивними ролями. Традиційно на внутрішньоособистісному рівні виділяють два основних типи рольового конфлікту.

З одного боку, це між-рольові конфлікти, в яких різні відмінні рольові позиції індивідів та відповідні різноманітні форми рольової поведінки суб'єкта несумісні одна з одною, що призводить до серйозних психологічних проблем. Наприклад, дружини матері і т. п.

З іншого боку це внутрішньо-рольові конфлікти, які між вимогами ролі і здатністю суб'єкта цим вимогам відповідати. Наприклад, швидко і без коливань приймати рішення. Якщо суб'єкт повільно приймає рішення і не хоче з цим примиритись, то це протиріччя, з яким він не бажає надалі стикатися і він має проблему вибору – зіграти роль та змінити свою поведінку або відмовитися від неї, або, можливо, знайти компроміс, щоб усунути або зменшити це протиріччя.

Потрібно відмітити, що зовнішні та внутрішні конфлікти в деяких випадках можуть перетікати один в одного. *Перш за все* піддаючись безпосередньому тиску групи і змінюючи свою рольову поведінку, щоб бути більш соціально бажаною, людина заганяє зовнішній конфлікт до себе всередину. *І навпаки*, коли суб'єкт починає формувати свою поведінку відповідно до власної самооцінки і відповідно до внутрішнього бажання «відмовитися» від власної агресивної ролі, внутрішній конфлікт переростає у конфлікт зовнішній.

Досліджуючи життєві кризи, які не виходять за рамки рольової теорії, можна додатково ввести поняття життєвих ролей. На відміну від досить широкого кола більшості соціальних ролей, життєві ролі змістовно пов'язані із сутністю людини, її потайною глибинною структурою особистості, по суті, є однією з форм існування. Приклади життєвих ролей включають ролі дідуся, бабусі, батька, матері, доньки та сина, а також гендерні ролі, які пов'язані природним фундаментом з основою особистості.

Конфлікти в життєвих ролях можуть призвести до рольового конфлікту. Наприклад, гендерно-рольові конфлікти, такі як транссексуальність, можуть виникнути між біологічною статтю, рольовими очікуваннями суспільства та гендерно-рольовими самосприйняттям, тобто між соціально визначеними рольовими моделями, визначеними індивідуумом. Це можна розглядати як рольовий конфлікт між соціальними устоями суспільства та особистими установками.

Життєва криза завжди супроводжується зміною життєвих ролей, руйнуванням старих і появою нових ролей. Ця зміна не завжди проходить безболісно, і протиріччя, нездатність позбутися старих ролей або труднощі з прийняттям нових ролей часто обтяжують процес кризи.

Розвиток особистості шляхом зміни особистої ролі, коли ситуація яка провокує відповідно до труднощів в яких безпосередньо виникають рольові конфлікти та різного роду інші форми стресу, котрі обумовлені подіями рольової гри:

- *конфлікт рольової несумісності* виникає коли ситуація, яка припускає в той час, як різні рольові компоненти складаються з однакових елементів, зібраних разом не можуть і не відповідають функціональним завданням, а саме коли одна роль впливає на іншу значно ускладнюючи її виконання іншої ролі. Приклад цього конфлікту сімейні та професійні ролі.

- *конфлікти суперечності між людьми* – це вимоги різних людей, які суперечать одна одній і виключають одна одну з виконання, складають конфлікт для ближнього оточення. Наприклад, роль дружини свекруха бачить по-іншому, ніж її чоловік.

- *міжрольові конфлікти* між роллю своєю особистою, яку потрібно зіграти і самооцінкою особистості щодо цієї ролі. Така ситуація виникає, коли роль, яку грає особистість зовсім не відповідає особистісним уявленням людини про цю роль або про себе, як носія або суб'єкта цієї ролі. Наприклад: неправильно обраний особистістю життєвий шлях всупереч покликанню а

також відсутність товаришів та однодумців, які бачать і розуміють людину та її роль для себе.

- *конфлікти суперечливості ситуацій* між рольовою поведінкою, що розгортається та рольовими плановими очікуваннями. Тут можуть виникати ситуації, які в односторонньому та двосторонньому порядку вирішують протиріччя або рольові розбіжності при повній несумісності ролей. Наприклад: поведінка жінки не зовсім відповідає ідеалам чоловіка щодо ролі дружини.

- *конфлікти еталонного порядку* – зазначимо що особливо важкий конфлікт це конфлікт еталонного порядку тому, що вони провокують еталонний порядок. Наприклад конфлікти пов'язані з суспільними та особистими стандартами, оскільки для вирішення такого конфлікту є необхідним замінити Я-концепцію, яка пов'язана з хворобливими фантазіями та переживаннями. В даній ситуації можливе неконструктивне рішення використання відповідних психологічних механізмів внутрішньо-особистісного захисту.

6. Подолання пост-психологічних станів гендерно-рольових конфліктів.

Одним з найбільш неприємних наслідків гендерно-асиметричної соціалізації в житті та найбільш негативним за його розвитком сексизму є гендерний конфлікт – це такий психологічний стан, який проявляється у відповідних ситуаціях коли гендерні уявлення одного типу протирічять гендерним уявленням іншого типу, і між ними виникають протиріччя.

Наприклад, гендерно-рольовий конфлікт, як енергетична напруга може виникнути в зв'язку з традиційним розподілом ролей, де чоловік різко висловлюється за обмеження як своєї поведінки так і поведінки оточення інших, встановлюючи їм не передбачені норми, коли вони тиснуть на нього за порушення норм мужності що відбивається в його внутрішніх станах так і в формах зовнішньої поведінки. Звісно, як наслідок з'являється підвищена ситуативна тривожність, яка згодом переростає в особистісну, емоційні стани

як настрій, підвищуються, або знижуються і стан стає нестабільним, особа впадає в депресію, в результаті від чого знижується рівень самооцінки, конфлікти охоплюють сферу роботи та сім'ї, стають актуальними питання влади і контролю в парі чоловіка та жінки, можуть виникати епізодично події які пов'язані з сексуальним насиллям.

В ході виникнення даної тематики, як гендерної проблематики, всі учасники ґрунтуючись на особистому досвіді відмічають на собі негативні впливи та негативні наслідки гендерного конфлікту:

1. Хронічну втому при виконанні одночасно декілька ролей, а саме дружини, матері чи батька, сина чи дочки, робітника чи робітниці дуже важко виконувати такі ролі одночасно на відмінно.

2. Почуття провини, які нав'язують традиційні гендерні стереотипи, що хороша мати виховує дитину сама, а не залишає її на няню, що гарний чоловік забезпечує сім'ю сам без сторонньої допомоги.

3. Занижена самооцінка сприймається не як психологічна особливість, а як моральна установка на те, що справжній чоловік так себе не поводить або справжня жінка таких промахів не допустить.

4. Підвищена агресивність і спрямованість на тих, хто за своїми переконаннями порушує встановлені гендерні норми мужності та жіночності.

5. Відчувають завищені вимоги до оточуючих людей, особливо представників протилежної статі.

6. Не аби які труднощі в вираженні емоцій, постійний страх втратити самоконтроль, відмова в подальшому спілкуванні, небажання відповідати та приймати допомогу від інших, обмеження традиційних жіночих та чоловічих ролей.

7. Маскування своїх талантів, неприйняття обдарованості та компетентності як у чоловіків так і у жінок і т. і.

Таким чином, найпоширенішими і найбільш популярними є найбільше вивчені гендерно-рольові конфлікти. У досить загальному вигляді гендерно-рольовий конфлікт являє собою ряд невідповідностей між складовими

елементами ролей, що досить суттєво напружує в даному випадку чоловіків та жінок в соціальній ситуації, яка складається в тих чи інших обставинах. Щоб зняти широке коло протиріч потрібно змінити інформаційне відношення, переконання чи особисту Я-концепцію або змінити форму поведінки обраної ролі в відповідності до соціальних обставин що склались.

ВИСНОВКИ

1. Таким чином, найпоширенішими є вивчення гендерно-рольових конфліктів.

2. Гендерно-рольовий конфлікт являє собою ряд невідповідностей між складовими елементами ролей, що суттєво напружує чоловіків та жінок в соціальній ситуації, яка складається в тих чи інших обставинах.

3. Таким чином, щоб зняти широке коло протиріч, необхідно змінити інформаційне відношення, переконання чи особисту Я-концепцію або змінити форму поведінки обраної ролі у відповідності до соціальних обставин, що склались.

Використана література:

1. Батрин Н. В. Стратегії та методи управління гендерними конфліктами. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/13562>.

2. Бортнік С. М., Саган М. В. Вирішення конфліктів ділового спілкування в умовах гендерної нерівності : Економічний форум. 2014. № 2. С. 272–285 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_2_47.

3. Ворона М. В. Гендерні стереотипи: сутність, функції, наслідки : Статистика України. 2010. № 4. С. 71–74.

4. Каткова Т. А., Ілляшенко О. М. Психологічні особливості гендерно-рольової поведінки чоловіків та жінок з різними типами ставлення до сім'ї. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. 2016. Вип. 4 (42). С. 74–81. URL: <http://psysocwork.onu.edu.ua/article/viewFile/134720/131396>.

5. Словник гендерних термінів присвячений основній термінології в галузі гендеру та фемінізму. URL: <https://a-z-gender.net/ua/genderna-demokratiya.html>.

6. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В. 2015. 136 с.

7. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. Psychological Review. No. 50. P. 370–396. URL: <https://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>.

ТЕМА 7. Виробничо-гендерні взаємовідносини та управлінські якості жінки.

План лекції :

Вступ

1. Гендерна рівність у реалізації права на працю.
2. Особливості поведінки жінок в управлінській діяльності.
3. Негативні впливи жіночих стереотипів на їх управлінську діяльність.
4. Раціоналізація гендерної поведінки у воєнізованих формуваннях.

Висновки

ВСТУП

Головні завдання досягнення результатів у напрямку уміння досягти гендерної рівності є усунення гендерного розриву на всіх соціальних рівнях суспільства. При уміннях досягнення гендерної рівності необхідно враховувати особливості, як жіночої так і чоловічої індивідуальної психології та використовувати в професійному освітньому полі процеси спеціальних технологій, які забезпечують баланс гендерних елементів у навчанні та вихованні. Збалансований гендерний підхід, як окремий напрямок у суспільних науках та виробничих практиках, орієнтований на системне формування та впровадження політики гендерної рівності, реалізацію впровадження в різні сфери управлінської діяльності, враховуючи сучасний науковий рівень

розвитку практики гендерних досліджень в Україні. Гендерний урівноважений підхід оцінює вплив існуючих парадигм соціального та економічного інтенсивного розвитку суспільств і прагне змінити систему соціальної дискримінації та нерівності за відповідною ознакою статі на краще в процесі прогресивного переходу країн до їх сталого розвитку. Проте спостерігається суттєве збільшення розриву в очікуваній тривалості життя між чоловіками та жінками, дисбаланс у представництві, як чоловіків так і жінок в управлінні та державотворчій суспільній діяльності, подвійна рольова зайнятість жінок, невизначеність з самореалізацією серед більшості чоловіків у сфері освіти, тому суспільство складає соціальну та психологічну напругу і зменшує життєвий період. Побутове функціонування сім'ї, подвійні соціальні стандарти вказують на перешкоди на життєвому шляху і причиною негараздів є те, що кожна стать у сім'ї, професійній та соціальній сферах діяльності, домінує в суспільній свідомості та привчає молодь до традиційних стереотипів щодо керівних посад, життєвих ролей яких потрібно дотримуватися з виконання певних соціальних норм, цінностей і стандартів індивідуальної поведінки. Підтверджено, що актуальність і суть гендерного навчання та виховання полягає в прямому уникненні статевої дискримінації, послабленні гендерних впливових стереотипів і формуванні егалітарних взаємодій між чоловіком і жінкою, також у відмові від толерантності до гендерно-специфічних конфліктів вдома, на виробництві та в усіх соціальних інституціях управління, створюючи рівні умови та можливості для зростання, самовдосконалення та індивідуальної самореалізації кожної особи.

1. Гендерна рівність у реалізації права на працю.

Рівні права, як чоловіків так і жінок, особливо у сферах працевлаштування, освіти, рівнів навчання, економіки, соціальної сфери та прийняття рішень були закріплені в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Угода про асоціацію між Україною та іншими частинами Європейського Союзу, Європейського співтовариства з його державами-членами встановлює

зобов'язання України забезпечувати гендерну рівність та рівні можливості для чоловіків і жінок. Відповідно до протидії дискримінації, яка визначається як дискримінація особи або групи осіб за ознакою відповідної раси, або кольору шкіри, політичної та релігійної ознаки в залежності до ситуації, в якій громадянин отримав будь-які інші переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження, національність, сімейний та економічний стан, місце проживання, мова, або які були, є та можуть надалі бути чинними і не підлягають обмеженням.

Аналіз чинного законодавства в Україні дозволяє виділити різні види дискримінації на загальному ринку праці за ступенем і наслідками: рівні можливості при доступі до певної професії чи посади; відповідна оплата праці; підтримка під час підвищення професійної кар'єри. Забезпечення захистом під час шкільного або професійного навчання, але працевлаштування не класифікується, як дискримінація на ринку праці. У багатьох досить розвинених країнах світу спостерігається суттєва тенденція до надання жінкам досить більших прав і привілеїв, навіть якщо це відбувається декларативно і досить часто за згодою міжнародної спільноти, наприклад збільшення квоти жінок в органах управління. Також слід згадати поняття гендерної ідентичності, що є новим для української юридичної практики запобігання дискримінації. Національна гендерна політика у сфері трудових відносин намагається виправляти недоліки. Таким чином держава створює досить полегшені умови для жінок, щоб вони могли поєднувати роботу та материнство. Зокрема існують деякі обмеження щодо максимальної соціальної важливості, яку може мати жінка. Вагітним жінкам і жінкам, які вже мають багато дітей, надаються пільги та гарантії, як під час прийому на роботу, так і під час звільнення. У разі відмови, у прийнятті роботодавцем на роботу певної категорії жінок, керівництво або уповноважений з цих питань зобов'язаний письмово повідомити їм про причини відмови. Відмови у прийнятті та оформленні на роботу можуть бути оскаржені в суді.

Однак, незважаючи на численні зміни внесені Національною поліцією щодо гендерної рівності на загальному ринку забезпечення праці, жінки все ще страждають від гендерних установок і стереотипів, тому що вони не належать до чоловічої статі. Існує багато прикладів, коли жінкам усно відмовляли у працевлаштуванні через їхню стать або на відповідних робочих сайтах з працевлаштування розміщували оголошення лише для чоловіків, що порушувало природні соціальні права жінок. На жаль, юридична практика відповідного оскарження необґрунтованих відмов, у прийнятті на запропоновану роботу, не є поширеною тому, що жінки дуже мало звертаються за правовим захистом через незнання, страх чи не знання законів. Неможливо надати адекватні та прийнятні докази, щоб довести відсутність підстав для такої відмови, демонструючи безглуздість такого судового розгляду. Зокрема гендерна нерівність існує в оплаті праці жінок і чоловіків, коли жінки отримують нижчу заробітну плату, ніж чоловіки за однакову виконану роботу. Дискримінація жінок в оплаті праці за ознакою статі негативно впливає на їхні, як економічні так і соціальні права. Дискримінаційні явища, які спостерігаються на українському ринку праці наступні: праця жінок та її знецінення в низькооплачуваному секторі; жінки займають лише чверть керівних посад в Україні, але половина приватних підприємців – жінки. На сьогодні середньомісячна заробітна плата жінок на четверту частину є нижчою за чоловіків і більш ніж половина жінок зареєстровані, як безробітні.

Розглядаючи питання гендерного вираження у трудових виробничих відносинах, варто суттєво зазначити, що жінки не єдині, хто страждає від гендерної нерівності на соціальному ринку виробничої праці. Чоловіки також часто є жертвами нерівності, іноді несвідомо, тому що роботодавці та їхні представники досить суттєво розділяють за рольовими можливостями чоловіків з жінками. Так законодавством в Україні передбачено право працівників на соціальні відпустки для відповідного догляду за дитиною незалежно від статі, дотація за ці періоди виплачується відповідно до чинного законодавства. На практиці роботодавці неправильно застосовують матеріально-правові норми, а

чоловіки дуже часто стикаються з дискримінацією, користуючись такими правами на цю відпустку.

Отже, з соціально вивіреною метою запобігання подальшим порушенням прав і в наявності законних інтересів працівників та усунення відповідних порушень у цій соціальній сфері система законів і видуманих статутних кадрових органів, що регулюють відповідні трудові відносини, потребує приведення у відповідність з гендерними нормами, також бажано проводити регулярний моніторинг. Необхідно запровадити чіткі та прозорі механізми захисту різних працівників від проявів гендерної нерівності.

2. Особливості поведінки жінок в управлінській діяльності.

Виконання громадянських прав і свобод вимагає повної участі, як жінок, так і чоловіків на всіх відповідних рівнях громадських засад у створених державою соціальних інститутів, що функціонують у суспільстві, включаючи рівний доступ до всіх визначених суспільством позицій у його соціальній структурі управління суспільством.

Менеджер, як керівник – це перш за все особа, якій офіційно доручено керувати командою та організувати роботу. Менеджери мають володіти здатністю аналізувати дійсність та ефективно вирішувати складні та відповідно нестандартні проблеми управління. Зрозуміло, що в управлінських проблемах, відсутні знайдені готові рішення, але вони щільно пов'язані з життєвими конкретними ситуаціями, спірними питаннями та суперечливими подіями, що виникають.

Саме менеджер, як керівник має володіти системним і стратегічним мисленням, що має вирішальне значення. Такий підхід дозволяє побачити складні ситуації з самого початку, дозволяючи знати їх причини та можливі рішення.

Важливою є здатність керівника підтримувати позитивно визначену самоорганізацію системи управління. Підбір і розстановка персоналу в його виробничому підрозділі знаходиться під контролем на розсуд керівника.

Управлінські здібності менеджерів безпосередньо пов'язані з ефективністю таких рішень. Для нього вкрай важливо мати навички оптимізації функціонального розміщення персоналу. Досвідчений менеджер розуміє індивідуальні та організаційні якості, включаючи креативність, особисті якості та індивідуально-психологічні особливості співробітників. Тому він має досвід, щоб точно оцінити потенціал і фактичну цінність кожного з працюючих.

Різниця в управлінні між чоловічим і жіночим їх менеджментом не є предметом консенсусу серед експертів. Доступні дві протилежно основні позиції, щоб визначити, чи управління залежить від статі. По-перше, є дослідники, які вважають, що жінки мають унікальний спосіб приймати рішення як в економічному, так і в політичному контексті, тоді як інші дослідники заперечують це твердження.

Деякі з них, спостерігаючи за жінками, очікують від них, що жінки-менеджери ставляться до себе, так само серйозно, як і чоловіки. Чому ж у результаті відповідних дій жінці слід терпляче відноситись до виробничих подій, можливо співпереживати десь всередині себе, але відмовитися від «переважно жіночих засобів спілкування». Крім того, багато жінок піддаються цим думкам і в керівництві на посаді прагнуть змінити ті форми поведінки, які, на їхню думку, є надто жіночними і, таким чином, заважають ефективній роботі. Причина в тому, що вони, як жінки, вважають за краще ізолювати себе від персоналу та обмежити співпрацю суто функціональними ситуаціями. Тому в професійній діяльності, жінки переконані та часто вважають, що традиційна жіноча поведінка шкодить їх управлінській посаді. Жінки, які так думають, зосереджуються на самодослідженні, беруть участь у внутрішніх роздумах і поступово змінюють свою ідентичність. Тим не менш, ці зміни не вважаються досить вдалимими та «жіночими», а радше не сприяють більшому та повному саморозкриттю, особливо в жіночій сфері, що істотно впливає на їх розвиток.

Прихильники гендерних індивідуальних відмінностей в системі управління описують стиль жіночого лідерства, як більш адаптований до соціальних умов, які часто піддаються змінам. Жінки приходять на посади вищого керівництва

не через стиль чи навички, які використовуються в кар'єрі успішних чоловіків, а через включення особистого жіночого досвіду та навичок у своїх стосунках, їхній успіх пояснюється тим, що деякі риси вважаються жіночними і не сприймаються суспільством, як якості лідера, але охарактеризувавши цей стиль, як трансформативний, можливо підкреслити його спрямованість на взаємодію з особовим складом, підлеглими, позитивного сприяння прийняттю рішень, конструктивне виховання та підвищення самооцінки співробітників. У цьому стилі ієрархічна багаторівнева напрацьована структура трансформується в систему однорівневих структур, з'єднаних між собою горизонтальними зв'язками. Зауважмо, що чоловічий підхід до лідерства характеризується своєю діловою, авторитарною природою, являє собою жорсткий підхід до спілкування з підлеглими. Стилі лідерства чоловіків і жінок істотно відрізняються. Операційний стиль керівництва, використовується чоловіками, щоб зобразити свої робочі стосунки як такі, що включають взаємний обмін з підлеглими в обмін на досить хорошу чи досить негативно погану роботу. І навпаки, жінки завжди описують індивідуальний свій підхід до управління, як повну взаємодію з колективом, яка мотивує підлеглих мислити конструктивно та інтегрувати, як особисті, так і колективні особистісні інтереси в єдиному напрямку виконання завдання. Вони досить логічно пов'язують особисті якості зі своєю владою, а не формальним відвойованим статусом, і досить наполегливо прагнуть створити позитивне враження про себе у підлеглих, заохочують особисто їхню участь через владу та обмін інформацією (тобто підвищення самоповаги серед тих, хто працює в компаніях), сприяють повному розкриттю своїх можливостей на робочому місці.

Теорія гендерної соціальної ролі пояснює значну частину емпіричних даних про схожість і відмінності між менеджерами різної статі щодо ефективності, стилю та мовленнєвої поведінки в бізнес-ситуаціях, пояснює відмінності між чоловіками та жінками, враховує стереотипи, які вживає напрацьована управлінська поведінка. Дана теорія гендерних соціальних ролей пояснює відмінності в поведінці лідера. Гендерні ролі управління колективом

вимагають від людей поведінки відповідно до опрацьованих гендерних стереотипів. Тому, виходячи в даному випадку зі напрацьованих стереотипів, можливо визначити, що задана роль є чоловічою, тому жінки-лідери відчуватимуть внутрішній та зовнішній конфлікт між своєю гендерною роллю та лідерством. Упередження, які висуває суспільство щодо жінок-керівників може призвести до низької самооцінки та втрати впевненості, що також може суттєво призвести до зниження повної ефективності професійної роботи. Компетентні жінки все-таки здатні зібратись з думками і подолати ці труднощі, але самі чоловіки мають перевагу над жінками-лідерами, оскільки суспільство для них таких бар'єрів не висуває, для них таких суспільних перепон не існує.

Традиційно встановлений погляд суспільства на жіночі стилі лідерства полягає в тому, що саме жінки від природи в поведінці більш емоційно орієнтовані, тому вони обирають лідерство, орієнтоване на стосунки, а чоловіки наполегливі та цілеспрямовані, тому вони обирають лідерство, орієнтоване на завдання. Проте зв'язок між кожною якістю не є взаємовиключним, а саме тому приписувати певну орієнтацію лише одній статі є незаконним. Так жінки-лідери можуть бути орієнтованими на виконання завдання, тоді як чоловіки-лідери можуть зосереджуватися на стосунках у групі, що визначаються індивідуальними особливостями та вимогами ситуації.

Якості, притаманні лідерам, як чоловікам, так і жінкам мають загальні людські характеристики і абсолютно не залежать на пряму від статі. Всі менеджери можуть ефективно керувати, успішно виконуючи покладені на них обов'язки та відповідні завдання, які досить добре та результативно виконуються, як чоловіками, так і жінками, а саме: 1. Чітко сформулювати насущні цілі та перспективні завдання. 2. Правильно визначити та розподілити відповідну роботу між виконавцями. 3. Стимулювання раціонального планування та виконання завдання. 4. Контроль безпосереднього виконання всього завдання. 5. Консультування та коригування виконання завдання. 6. Справедлива оцінка результатів роботи. 7. Підтримка хорошого психологічного середовища. 8. Уважно ставитися до вирішення особистих і сімейних

виникаючих проблем, які стосуються підлеглих. 9. Сприяти кар'єрним успіхам підлеглих. 10. Прийняття рішень у кризових ситуаціях. 11. Встановлювати стратегії розвитку організації. Відповідно, керівники чоловіки, а також жінки консультують та коригують результативність роботи досить вдало (55%), визначають стратегію розвитку майбутнього в організації (52%), стимулюють ефективність праці та контролюють результативність співробітників і подібні завдання виконують однаково добре (51%).

На ефективність роботи підлеглих, як чоловіків, так і жінок, впливає психологічне середовище робочого колективу та стиль керівництва керівника. Менеджери-керівники мають створити засоби, які можуть покращити загальне взаєморозуміння та підтримувати в підлеглих дух співпраці всередині команд, щоб заохотити більшу участь кожного у вирішенні організаційних проблем і проблемних завдань, які необхідні та життєво-важливі для існування організації.

Кожна людина за своєю життєвою сутністю унікальна і може поєднувати в своїй особі багато особистісних характеристик. Вважається, що ділові набуті з часом якості, вміння досягати результатів, високий рівень володіння технікою управління та рівень мислення соціального інтелекту є характеристиками всіх керівників, незалежно від їх статі. Навчання управлінській діяльності і не тільки, а також навчання спрямоване на забезпечення швидкої адаптації до нових, невизначених, прогресивних, умов праці, високої конкурентоспроможності на ринку праці та участі в громадському житті всієї країни, особливо брати участь у конкурентних політичних партіях та різних управлінських органах громадських організаціях. Слід зазначити, що порівняно з навчанням в університеті, жінки мають можливість закінчити його, але доволі менше суспільних можливостей для повного підвищення своєї кваліфікації у професійному житті. Звичайно, це впливає на просування по адміністративній службі, роблячи жінок менш конкурентоспроможними на соціальному ринку праці, оскільки спеціальні знання дуже швидко застарівають у зв'язку з прогресом, а нові технології не освоюються жінками, які в своїх планах

вибудовують професійний ріст, тому необхідно підвищувати свій рівень шляхом навчання.

В умовах ринкової економіки досить суттєво підвищуються професійні вимоги до конкурентоспроможності, особливо щодо жінок на ринку праці, шляхом підвищення в досягненні належного професійного рівня, але розуміємо, що для кар'єрного росту має бути неперервна праця, але це суперечить природному фактору щодо народження та турботи про дитину в період декрету, тому потрібно враховувати перерви в роботі. Однією з явних професійних характеристик менеджерів-керівників є те, що вони не мають часу на домашні справи. Багато простих жінок живуть насамперед сім'єю та домом, і для них робота є лише засобом підтримувати (чи збільшувати) добробут сім'ї. Жінки таким чином відмовляються від професійного розвитку, оскільки не можуть в повній мірі виконувати професійні обов'язки, а перекласти всі сімейні обов'язки на інших членів сім'ї їм не дозволяє, як вони вважають совість. Водночас досить значна за вільним опитуванням частка жінок прагне до високого соціального рейтингового статусу, і хоче досягнути успіху, кар'єри та задоволення отримавши його від професійної діяльності. Жінкам на керівних посадах важче поєднувати домашні, а також професійні та службові обов'язки у результаті чого виникла досить непристойна ситуація, коли за кількістю більшість жінок одночасно працюють та виконують домашні обов'язки, з часом це призводить до досить постійного розумового і фізичного перенапруження та втоми.

Найсерйознішою соціально-психологічною проблемою сучасного українського суспільства є існування системи гендерних стереотипів. Вони стосуються поточного становища, як чоловіків, так і жінок окремо, нормами їхньої поведінки, їхніх мотивацій і потреб, впливають на особисті прагнення та самооцінку жінок і чоловіків, що призводять до упередженого оцінювання жінок і чоловіків.

Таке положення в суспільстві відноситься до набору норм і суджень, що розповсюджується, як взаємодія і майстерність жінки менеджера-керівника

обходити різного роду перепони. У суспільстві поширений стереотип, що керівники-чоловіки – норма, а керівники – жінки – виняток. Стереотипи про жінок загалом стосуються і жінок-лідерів, навіть якщо особистісні якості конкретних людей не вписуються в стереотипи.

3. Негативні впливи жіночих стереотипів на їх управлінську діяльність

Гендерні стереотипи досить вагомо впливають на бажання та самооцінку жінок, призводять до упередженого оцінювання вчинків і можливостей жінок, тим самим обмежуючи їх здатність реалізувати свій потенціал. Цей менталітет є основною перешкодою для доступу жінок до досить відповідальних високих керівних посад. Чоловіки пояснюють свій досить вдалий успіх особистими якостями, а жінки – удачею та наполегливою працею. Жінки часто вважають, що їхні успіхи зумовлені впливом зовнішніх факторів, а невдачі – внутрішніми, що призводить до формування досить низької самооцінки та невпевненості в собі у досягненні поставлених цілей, на попередження таких ситуацій, навіть коли жінки обіймають високі посади, то досить негативні стереотипи ще більше посилюються та зміцнюються не на краще, оскільки жінки-лідери зазвичай є предметом особливої уваги суспільства. Перш за все, їх оцінюють за зовнішнім виглядом, а не за професіоналізмом, коли жінка проявляє свої здібності, це несерйозно сприймається оточуючими. Є. Комаров використав метод перехресного допиту для виявлення індивідуальних особливостей, як чоловічого, так і жіночого опрацьованих стилів лідерства. Таке «взаємне інформування» на основі уявлень безпосередніх керівників допомогло отримати необхідну гендерну оцінку. У кожного своє особисте сприйняття того чи іншого лідера. Проте, синтезуючи багато виявлених поглядів і особистих думок, за якими можна достатньо створити такий собі узагальнений, але змістовний образ лідерів певної статі з такими характеристиками:

- перша група, яку склали, чоловіки визначились, що надає перевагу таким якостям жінок, як жіночність, зовнішній вигляд і привабливість жінок-лідерів;
- друга група з найцінніших характеристик жінок-лідерів визначилась, що

головне – це компетентність і ділова хватка.

Професіоналізм визначається, як особиста цілеспрямованість, життєва хватка та практичність, а також суттєва організованість, здатність доводити розпочату вже справу до логічного кінця, і визначати єдність даного слова та вчинку, точність, цілеспрямованість, оперативність. Так, званий «ефект скляної стелі» є однією з головних визнаних всіма психологами перешкод для жінок на керівних посадах. Цей досить відомий термін описує ситуацію, саме коли немає об'єктивних причин відмовити жінці в просуванні її на більш вищу посаду. Кваліфіковані та здібні жінки стикаються з невидимими перешкодами, заснованими на упередженнях, які винесло з історії суспільства. «Скляні стелі» можуть існувати на відповідно різних установлених рівнях залежно від того, наскільки досить успішно саме жінки можуть просуватися в організаційній структурі. Тому внутрішня дискримінація відбувається в організаціях і в традиційному суспільстві в цілому. Страх невдачі, а також очікування висуває якісь неможливості досягнення поставленої мети, тому страх негативних наслідків від неналежного, неідеального виконання роботи з конкретного завдання переслідує жінку.

Людей, які сильно бояться невдачі, мотивує не успіх на виконання завдань, а уникнення невдач. Також чоловіки, та жінки в деяких випадках можуть боятися невдач, тому що чоловіки більш-менш впевнені в собі, мають більше соціальної підтримки, але страх невдачі має негативний вплив саме на жінок. Цей страх пов'язаний із низькою особистісною самооцінкою, або відсутністю самооцінки та внутрішнім страхом відповідного рівня успіху. Жінки часто мають неправильне уявлення про все те, що вони мають бути вразливими та відмовитися від таких аспектів своєї особистості, як адміністративні амбіції чи бажання самореалізації, щоб підтримувати важливі стосунки з коханими людьми. На прямому шляху до постійного успіху жінка боїться, що не зможе зберегти сім'ю, і тому незадоволена своєю соціальною жіночністю, а також недооцінює свій професійний успіх і відмовляється в разі успіху від подальшого кар'єрного зростання. Цей феномен виявила психолог Мартіна

Горнер і назвала його «страхом успіху». Концепція спирається на конкретний досвід жінок, які вирішують заявити про свої навички та кар'єрні амбіції, на тлі несвідомих страхів, опору з боку інших і тиску стереотипів, жінки вважають, що успіх як правило може призвести до негативних оцінок чоловіків. Відсутність впевненості в собі є однією з найбільших внутрішніх перешкод у професійному житті жінки. Невпевнена жіноча поведінка досить обмежує здатність жінок виражати та реалізувати свій потенціал. Деякі жінки народжуються впевненими у своїй поведінці, але більшість з них мають працювати над розвитком такої поведінки.

Ефективним способом формування та розвитку особистої впевненості жінок у собі є тренування наполегливості: по-перше, вдало та наполегливо відстоювати за будь-яких обставин свою особисту точку зору, при тому оптимально своєчасно реагувати на постійну критику та досить переконливо вміти в будь-якому випадку говорити «ні», не порушуючи моральних прав інших. По-друге, розвивайте це вміння і дійте рішуче по відношенню до себе та інших, коли того вимагає ситуація. Це особисте тренування надає жінкам здатність самостійно приймати та виконувати рішення, здатність розуміти свою ступінь свого особистого впливу на інших, здатність змінювати ризиковану поведінку, здатність підвищувати самооцінку та свої можливості для професійного розвитку. Це допомагає розвивати такі особисті якості, як розвиток ефективних методів спілкування. Успіх для всіх, як і до жінок приходить коли люди вірять в себе, особистості, що вірять у свої досягнення. Про активність дозволяє гнучко поводитися з засобами інформації, які відіграють досить важливу соціальну роль не лише у становленні гендерної культури в суспільстві, а й у формуванні суспільних гендерних норм та гендерних стереотипів.

Досягнення гендерної рівності вимагає залучення засобів масової інформації до висвітлення гендерних питань. Виготовлення, показ та повсякденна трансляція телерадіопрограм на тему рівності та рівних особистих можливостей, як жінок, так і чоловіків на умовах державного замовлення. Популяризація соціальної реклами в державі, яка спрямована на досягнення

рівних соціальних прав і індивідуальних можливостей, як жінок, так і чоловіків. Це означає збільшення участі самих жінок у відповідному прийнятті ключових особистих управлінських, а також і політичних рішень, розширення їх участі в суспільному житті та вжиття системи інших визначених планом заходів для підвищення гендерної суспільної культури. Сучасні та майбутні гендерні погляди населення на роль і статус чоловіків і жінок у сучасному суспільстві формуються залежно від продуманості, виваженості та відповідального відбору гендерних характеристик, представлених у журналістських текстах.

Ефективним способом збільшення представництва жінок у парламенті, на 30 % місць в органах влади, є запровадження європейського принципу добровільності гендерних квот для тих країн, де участь жінок дуже недопредставлена. Такі квоти забезпечують «значну групу» жінок-політиків, які можуть суттєво відповідно впливати на політичний процес і політичну суспільну культуру, як в деталях, так і в цілому. Хоча принцип квотування має свої переваги та недоліки, він є одним із ефективно випробуваних шляхів. Таким чином, це є шлях подолання гендерних перекосів та найпоширеніших проблем низького представництва жінок у політиці. Завданням будь-якої демократичної держави є створення для жінок усіх умов, які дозволять їм реалізувати особисто себе, як повноцінних осіб не лише в побуті, а й у професійному та громадсько-політичному житті.

4. Раціоналізація гендерної поведінки у воєнізованих формуваннях.

На сьогодні значно змінилася ментальна модель суспільного сприйняття фундаментальних уявлень про жінку. Тепер в українській уяві жінки – це більше, ніж просто матері, кохані дружини, а чи то коханки, а також доньки.

Сучасні жінки постають як патріотки, як захисниці закону державності України, які разом та поряд із чоловіками достойно та мужньо долають усі труднощі становлення держави Україна її законності та цілісності стаючи учасниками війни за країну, і водночас як подруги, з якими можна

поспілкуватись та поділитися досвідом, а також є символами України її вічності і непереможності.

Надалі представлена інформація показує протиріччя між ментальними моделями нав'язаними статичними консервантами історичної культури і моделями, представленими в ментальній змішаній динаміці, тобто моделях створених сучасністю. У цій моделі впливають сучасні стереотипи з приводу жінок за кермом автомобіля, витончених блондинок і т. ін. до цих пір висміяних в анекдотах, які представляють собою якусь динамічну сутність.

Проте, незважаючи на те, що гендерні закоренілі стереотипи змінюються, а ментальні гендерні моделі розвиваються, адже це непростий досить тривалий процес, що тяжіє до відповідних мовних виразів. Це значить, що гендерний конфлікт не тільки неминучий, але й природний і дуже важливо знайти шлях до його запобігання. Тому щоб обґрунтувати шляхи уникнення конфліктів між статями, необхідно для початку визначити гендерні типи.

Загалом всі питання про відповідну типізацію гендерних конфліктів розглядалося в наукових дослідженнях, де і запропоновано відповідну типологію гендерних конфліктів за досить різними характеристиками та проблемами, а саме такими як соціальні конфлікти-проблеми чи побутові конфлікти-проблеми, а також учасники конфлікту та психологічні характеристики тощо.

За даною тематикою моделюються типи гендерних конфліктів, які досить суттєво можуть виникнути у сфері військових формувань із за неправильної нераціональної поведінки обумовленої емоційними впливами:

По-перше, не потрібно ігнорувати тему сексуальних домагань, тому що це стосується як військових формувань, так й усіх сфер професійної діяльності.

По-друге, це так званий лідерський конфлікт в тих випадках, коли жінка стає менеджером, начальником, командиром є відповідні працівники чоловічої статі, яким дуже важко змиритися, особливо якщо ці чоловіки мали види і претендували на заслужене підвищення. Тут спрацьовує глибоко вкорінене кліше, що жінки мають піклуватися про свої сім'ї, а не про роботу. У таких

чоловіків виникає відповідна реакція на накази, що сприймаються ними як особиста образа. Варто зазначити, що така ситуація може спровокувати внутрішньоособистісний конфлікт щодо його самооцінки підкорятися наказам жінки, а також посилюється недоброзичливий настрій, що в жінки-керівниці нічого не вийде, що вона не володіє високим інтелектом і логікою.

По-третє, це те, що можливо називати конфліктом егоїстичних позицій, де жінка, в принципі, може бути як менеджером, начальником чи командиром, але не дружиною. Тут стають насущними та актуальними стереотипи, при яких і ще більше створюється невід'ємне бажання заспокоїти та задовольнити особисте Его.

За четвертим визначенням може бути варіант, коли виникають індивідуально вагомі упередження, до яких можливо додати вплив автономної влади. Чоловіки відмовляються коритися жінкам лише тому, що вони жінки.

П'ятий тип варіації називається конфліктом апеляцій до розвиненої демократії та її принципів. Такі судження можуть виникати як на виробництві, так і у воєнізованих колективних формуваннях. У воєнізованих частинах, а чи то на виробництві жінки не виконують роботи, що потребують напруженої фізичної праці, а оклади на цих посадах однакові для чоловіків і жінок. Тому в чоловіків часто виникають претензії, чому чоловіки виконують більше роботи за однакову платню?

Шостий тип називається конфліктом помилки спілкування, оскільки він може виникати через помилку спілкування керівника з підлеглою жінкою.

Якщо один із видів конфлікту не тільки починається, а вже почався, тоді методи його розв'язання добре виявлені та описані в теоретичній та практичній літературі, за якою маємо зробити аналіз та дати оцінку ситуації, зроблений вибір способів розв'язання конфлікту, створення відповідного плану та прогнозована реалізація розв'язання конфлікту. Спочатку необхідна реалізація плану. Плани вирішення суперечок, оцінка раціональності та ефективності заходів.

Однак все-таки краще попередити конфлікти, ніж їх допускати, а потім їх же і вирішувати. Для того, щоб запобігти суперечкам, рекомендується використовувати різноманітні методи спілкування:

По-перше, потрібно поспостерігати за ситуаціями, які можуть призвести до конфлікту сексуальних домагань.

По-друге, з метою попередження конфліктів типу лідерський конфлікт бажано ще до самого початку пояснювати колективу логіку своїх наказів, та логіку професійних дій, а також рішень тощо. Підвищуючи або точніше сказати рекомендуючи жінку на відповідну більш високу керівну посаду менеджера, дуже важливо всім пояснити співробітникам, чому саме її просуваєте на цю посаду. Обґрунтування має бути переконливим, а аргументація проілюстрована професійними прикладами з роботи претендента на посаду. Особливу увагу варто звернути на наявність у колективі відповідного кандидата чоловічої статі на посаду. По можливості краще доручити йому відповідальну роботу, яка створить умови для особистого його самоствердження.

Для попередження третього і четвертого типів конфліктів необхідно індивідуально підходити до осіб, які виявляють лідерські ознаки в почуттях егоїзму та гендерної нерозсудливості. При ймовірності виникнення конфлікту третього типу конфлікту егоїстичних позицій необхідно всім учасникам конфлікту пояснити, в якій формі жіноча діяльність компенсує фізичне навантаження, з якими жінки в даній ситуації за своїми фізичними даними не справляються.

Тобто абсолютно всі дії команди мають бути зрозумілими для всіх і досить прозорими для кожного, а також логічними. Проте не варто зупинятися лише на поясненнях. Потрібна постійна взаємодія з персоналом з метою руйнування жорстких гендерних, соціальних стереотипів. Вважається, що руйнування застарілих соціальних гендерних стереотипів є ключовим фактором, який може запобігти тим гендерним конфліктам, які розвиваються.

У боротьбі за прийняття нових уявлень про гендер рекомендовано та бажано використовувати в своїй діяльності різні типи взаємодії обговорюючи

відеоматеріали, що показують жінок в позитивному світлі, проводити різного роду заходи та обговорення хвилюючих і гарячих питань, а також тих дій, які показують жінок успішними і ті, що організують команди працюючи керівниками, різного роду менеджерами.

Потрібно зауважити, що питання попередження гендерних конфліктів, усунення гендерних стереотипів і гендерних міфів не лише у воєнізованій сфері діяльності, а й в Україні в цілому, слід розглядати, як одну з ключових цілей стратегічної комунікації.

ВИСНОВКИ

Досить мале представлення жінок на найвищих рівнях де приймаються відповідальні рішення не тільки досить суттєво суперечить відповідним принципам які пропагують створення цивілізаційного суспільства з достатньо рівними соціальними можливостями з управління і прямого доступу до матеріальних благ а також всім його членам з правами демократії, але також мале і недостатнє представництво жінок знижує загальну ефективність управління.

Основна причина підвищення управлінської ефективності криється в збільшені ґрунтовних наукових досліджень з гендерних питань у цій сфері яка задовольняє потреби свого народу та веде країну до демократичного прогресу.

Трансформація традиційних систем управління людськими ресурсами в світлі гендерно-орієнтованих моделей відбувається через безпосереднє врахування гендерних аспектів у кар'єрній орієнтації, підборі персоналу та розвитку організаційних структур у формуванні виробничих відносин і соціального розвитку, процесах управління.

Мотивація, інформаційне та правове забезпечення поведінки працівників у взаємодії чоловіків і жінок, заснована на принципах взаємного підсилення визначених сильних сторін, а також взаємної сумісної нейтралізації виявлених слабких сторін, як чоловічої так і жіночої моделей раціональної трудової напрацьованої досвідом поведінки.

Гендерна специфіка професійного командного спілкування вказує на те, що як чоловіки так і жінки, як правило, мають різні стилі аргументації. Чоловіки досить рідше, особливо на людях, погоджуються з можливо і вдалою критикою, а все частіше вживають сарказм, посиляються на вибрані ними авторитети, менше вживають слів, що виражає їхню невпевненість та робить їх більш компетентними та впевненими професіоналами. Вони краще досягають своїх цілей, використовуючи в спілкуванні так звані – статус експерта.

Використана література:

1. Батрин Н. В. Стратегії та методи управління гендерними конфліктами. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/13562>.
2. Бортнік С. М., Саган М. В. Вирішення конфліктів ділового спілкування в умовах гендерної нерівності : Економічний форум. 2014. № 2. С. 272–285 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_2_47.
3. Ворона М. В. Гендерні стереотипи: сутність, функції, наслідки : Статистика України. 2010. № 4. С. 71–74.
4. Каткова Т. А., Ілляшенко О. М. Психологічні особливості гендерно-рольової поведінки чоловіків та жінок з різними типами ставлення до сім'ї. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. 2016. Вип. 4 (42). С. 74–81. URL: <http://psysocwork.onu.edu.ua/article/viewFile/134720/131396>.
5. Оніщенко Н. М., Макаренко Л. О. Гендерні виміри сучасного українського суспільства. Теорія та історія держави і права. Філософія права. Часопис Київського університету права. 2011. № 3. С. 11–14.
6. Словник гендерних термінів присвячений основній термінології в галузі гендеру та фемінізму. URL: <https://a-z-gender.net/ua/genderna-demokratiya.html>.
7. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В. 2015. 136 с.

Додаткова література:

1. Кучерган Є. В. Психологічні аспекти сакрального змісту репродуктивного здоров'я в персоналізації особистості поліцейського України. *Перспективи та інновації науки*. Київ : Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління», 2023. Вип. 14(32). Серія «Психологія». С. 699 – 710.

2. Лопатинська І. С., Кучерган Є. В. Гендерно-рольові взаємовідносини внутрішніх та зовнішніх узгодженостей чоловіка і жінки в соціокультурно-правовому полі. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 55. Том 2. С. 206 – 212.

3. Лопатинська І. С., Кучерган Є. В. Формування комунікації у сфері гендерної рівності. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 59. Том 2. С. 264 – 269.

4. Лопатинська І. С., Кучерган Є. В. Народні звичаї як цінності сімейного існування, запорука протидії домашньому насильству та вирішення соціально-психологічних проблем, особливо в умовах військового стану. *Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Кривий Ріг, 25 листопада 2022 року). Кривий Ріг : ДонДУВС, 2022. С. 244 – 248.

5. Лопатинська І. С., Кучерган Є. В. Актуалізація гендерних питань за допомогою виховних заходів. *Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породження російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку : III Всеукраїнська науково-практична конференція* (м. Кропивницький, Кривий Ріг, 19 травня 2023 р.). м. Кропивницький, Кривий Ріг : ДонДУВС, 2023. С. 407 – 411.

6. Носевич Н. Р., Михайлов Р. І., Лавренко А. І., Кучерган Є. В., Лопатинська І. С. Механізм забезпечення гендерної рівності в діяльності Національної поліції України: науково-практичні рекомендації. Кривий Ріг : Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023. 46 с.

7. Кучерган Є.В. Типізація гендерних проявів суїцидальної поведінки в екстремальних ситуаціях. Партнерство та взаємодія підрозділів системи МВС з органами державної влади та громадськістю : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 03 листопада 2023 року). Кривий Ріг : ДонДУВС, 2023. С. 77–81.